

26

۴۸

۲۰

۲۰

اول ممتازی

احسان اللہ طاہر

فروع ادب اکادمی گوجرانوالہ

سوہنیاں، من موہنیاں تے

پاریاں پاریاں کتاباں

چھاپن والا ادارہ

سبھے حق لکھاری دے را کھویں ء

پہلی وار ----- ۱۹۹۹ء

ناں کتاب ----- اول حمد ثنائی

لکھاری ----- احسان اللہ طاہر

کمپوزنگ ----- سجاد کمپوزنگ سنٹر، نزد ریجنٹ سینما گوجرانوالہ

پبلشرز ----- فروغ ادب اکادمی

۱۰۸-بی، سیٹلائٹ ٹاؤن گوجرانوالہ فون ۲۵۱۶۰۳

قیمت ----- روپے

چڑھاوا

استاد محترم محمد اقبال نجمی ہوراں دے نال
جنہاں دی تحریک نال ایہ کتاب لکھی گئی

اول حمد ثنا الہی جو مالک ہر ہر دا
اس دانناں چنارن والا کسے میدان نہ ہر دا
(میاں محمد بخش)

فہرست

7	حمد کیہ اے	✽
12	لوک گیتاں وچ حمدیہ عناصر	✽
21	کلاسیکی ادب وچ حمدیہ رنگ	✽
31	پنجابی داستاناں وچ حمد نگاری	✽
61	پنجابی غزل وچ حمدیہ عناصر	✽
98	پنجابی نظم وچ حمد نگاری	✽
149	بال ادب وچ حمد	✽
169	کچھ غیر مسلم شاعراں دیاں حمداں	✽

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اول حمزة الی

حکچہ لے

ہ بنام او کہ او نامے نہ دارد
بہر نامے کہ خوانی سر بر آرد

اللہ تعالیٰ اک اے۔ بے مثال اے۔ اس دا کوئی ثانی نہیں۔ اوہ عقلاں تے فکراں دے
کلاوے وچ نہیں آؤندا۔ اوہدی ذات مثل، مثال تے مثل توں اچی اے۔ اوہ ہر شے نوں
پیدا کرن والا اے اوہ رزق دیندا اے۔ اپنی مخلوق اوہ بھانویں اسماناں وچ ہووے تے بھانویں
پتھراں وچ زمین تے ہووے تے بھانویں دریاواں دیاں اتھاہ ڈو نگھیایاں وچ ہر جان والا
اوہدے کولوں ای منگدا اے تے اوہ ای دیون والا اے۔ اوہدے توں بناں انساناں جناں تے
ملاں دی کدھرے وی کوئی ٹھاہر نہیں۔ اوہ مالک اپنی آخری کتاب قرآن پاک دی سورہ رحمن
وچ ارشاد فرماتا اے۔

يسئل من في السموات والارض كل يوم هو افي شان

ترجمہ۔ جنے وی اسماناں تے زمین وچ نہیں اوہدے اگے ای سوال کر رہے نیں۔ اوہ ہر آن
نویں شان وچ اے۔

فیراک تھان تے اوس حکمتاں بھری کتاب وچ ساڈے دلاں نوں دنیا دیاں اوکڑاں تے
دکھاں توں بچاون دا جیہڑا وردو سیا گیا اے اوہ وی اوہدا ذکر اے جیہدا ذکر ہر ویلے قدسی کردے
ای رہندے نیں حکم ہوندا اے کہ۔

آلا بذكر الله تطمئن القلوب۔

ترجمہ۔ اللہ دے ذکر نال ای دلاں نوں سکون ملدا اے۔

قرآن پاک وچ تھان تھان تے مولا پاک نے اپنیاں عظمتاں تے وڈیاں بیان کیتاں نیں
تے حدیثاں وچ وی سانوں نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہوراں مولا پاک دی حمد کرنا سکھائی
اے اوس رب دی جیہدے بارے اوہ آپ فرماتا اے کہ۔

تماؤا رب اکوای اے۔ اک رب دے سوا کوئی رب نہیں، سوائے ایس دے کہ اوہ رب

اکوای اے۔

اوہ جیہڑا رحمن وی اے۔ رحیم وی اے مالک یوم الدین وی اے اوہدی تعریف تے حمد
حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہوراں توں سوہنی تے چوکھی کون کر سکدا اے اوہ آپ وی
فرماندے نیں۔

”میں تیری حمد و ثنائیاں نہیں کر سکدا۔ توں اوہ ای ایس جسراں توں اپنی ذات دی ثناء
کریں۔“

اسیں جیہڑے کہ دنیا دار آں اوہناں لئی وی مولا پاک ولوں حکم ہوندا اے کہ۔
واذکر اللہ کثیراً لعلکم تفلحون

ترجمہ۔ اللہ نوں بڑا یاد کریا کرو تاں جے تسیں فلاح پا جاؤ۔

نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہوراں سانوں حمد دا طریقہ دسدیاں ہویاں دیا اے کہ
”دو کلمے جیہڑے کہ زبان لئی بڑے سوکھے نیں تے رحمن نوں بڑے پسند نیں۔ تے میزان وچ
بڑے بھارے نیں“ اوہ کلمے نیں۔

سبحان اللہ وبحمدہ۔ سبحان اللہ العظیم

انسان نوں ہار اوہدوں ای اے جدوں اوہ اپنے مالک تے خالق دی یاد نوں بھلا دیندا اے
حالانکہ اوس کرنہار کرتار نے اپنی کتاب وچ سانوں اگلیاں قوماں دے حال دے نیں تے
ساڈے اتے ایسہ گل چٹے دن وانگوں کھول دتی اے کہ جدوں وی تسیں اوہدی یاد نوں
اوہدے ذکر نوں اپنے نال لائی رکھو گے۔ جتاں تہاڈا مقدر رہن گئیاں جسراں کہ حکم وی
اے۔

جدوں اللہ تعالیٰ نے حضرت موسیٰ علیہ السلام تے حضرت ہارون علیہ السلام نوں فرعون
ول گھلیاتے جاندی واری ایس گل دی پریرنا تے پکی کیتی کہ

اذا هب انت و اخوک بائنی و لا تنیا فی ذکر

ترجمہ۔ (جاتوں تے تیرا بھرا فرعون کول) میریاں نشانیاں لے کے تے (و یکھیا جے) میری یاد
وچ سستی نہ کریا جے

میاں محمد بخش کھڑی شریف والے لکھدے نیں۔

اول حمد ثنا الہی جو مالک ہرہر دا

اسی دا نام چتارن والا کسے میدان نہ ہرا

مولاپاک نوں یاد کرن دے کسے ای طریقے تے اوہدی حمد ثناء کرن دے انعاماں دا ذکر قرآن پاک وچ تھیں تھیں تے مل دا اے۔ قرآن پاک تے نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہوراں دے ارشاد توں ایہ گل کھلی کہ اوہدیاں شاناں تے رحمتاں اوہدیاں صفتاں تے وڈیاں دے ذکر داناں حمد اے اسیں حمد دے حوالے نال عالماں دیاں اوہ تعریفاں لکھدے آں جیہڑیاں اوہناں اپنے علم تے فکر مطابق کیتیاں نیں۔

حضرت مولانا عبدالرحمن قصوری ہوری حمد دی تعریف کردیاں آکھدے نیں۔

اوہ صفت و ثناء جیہڑی کسے دیاں ذاتی تے اصلی کمالاں دی بنیاد تے کیتی جاوے اوہ حمد اکھواندی اے۔ تے جیسے خوبیاں تے کمالاں نوں دوجے کولوں حاصل کر کے کوئی اچا مقام پایا ہووے اوہدے کمالاں تے خوبیاں دیاں تعریفاں نوں زبانوں ادا کرن داناں مدح اے۔ حمد صرف مولاپاک دے نال ای خاص اے۔

حضرت مولانا مفتی احمد یار خان نعیمی 'حمد' مدح تے شکر دی وضاحت کریاں فرماندے نیں۔

۱۔ حمد دے معنی نیں کسے اختیاری خوبی دی تعریف کرنا۔

۲۔ مدح دے معنی نیں ہر اس ذات دی تعریف جیہدے وچ اوہ خوبی اختیاری ہووے یاں غیر اختیاری۔

۳۔ شکر دے معنی نیں کسی وی اختیاری کمال تے خوبی نوں ایس لئی ظاہر تے بیان کرنا کہ

اوس خوبی تے کمال والے نیں اپنی اوس خوبی تے کمال چوں سانوں وی کجھ دتا۔

اک دوجی تھیں تے مفتی احمد یار ہوری لکھدے نیں۔

حمد دے معنی نیں محمد دے کمال نوں ظاہر کرنا۔

مولانا عبدالماجد دریا بادی ہوری تحریر فرماندے نیں۔

حمد دا مقام لغوی اتبار نال مدح تے شکر دوواں توں اچا اے۔ شکر تے کسے دتی ہوئی نعمت

تے ای بولیا جاوے گا۔ تے مدح وچ کسے دیاں خوبیاں دا ارادہ تے اختیاری ہونا ضروری نہیں

صرف حمد ای ایسی چیز اے جیہڑی محمد دیاں عام اختیاری خوبیاں تے فضیلتاں تے کیتی جاندی اے۔

حمد شکر تے مدح دیاں ایہناں تعریفاں توں اڈ حمد دے حوالے نال جیہڑے مقابلات ساہنے آؤندے نیں اوہ ایہ نیں۔

حامد۔ تعریف کرن والا۔

محمود۔ جس دی اوہدی ذاتی تے اختیاری خوبی پاروں تعریف کیتی جاوے۔

محمودیہ۔ اوہ تعریفی کلمے اشارے تے فعل جنہاں نال تعریف تے وڈیائی کیتی جاندی اے۔

محمد علیہ۔ اوہ خوبیاں تے ذاتی و اختیاری کمال جنہاں پاروں محمودی حمد بیان کیتی جاوے۔

اسیں مولاپاک دی حمد و ثناء پوری عمروی دم دم نال کردے رہیے تے نہیں کر سکدے۔ کیوں جے اوہ صفتاں تے وڈیائیاں والا آپ آہندا اے

(اے سرکار) فرمادیو جے سارا سمندر میرے پروردگار دیاں تعریفاں تے صفتاں بیان لئی

روشنائی بن جاندا تے اوس پالنہار دیاں وڈیائیاں کنھوں پہلاں ای سارا سمندر مک جاندا۔

قرآن پاک دے ایس ارشاد توں پتہ چل دا اے کہ انسان بے بس تے مجبور اے ایہ

اوہدیاں حمدیں کدے وی بیان نہیں کر سکدا ایہدے دسوں باہر اے کیوں جے نبی پاک صلی

اللہ علیہ وآلہ وسلم ورگی حمد و ثناء تے کوئی نہیں نہ کر سکدا جیہڑے کہ سید البشر تے خیر البشر

نیں اوہ آپ وی مولا سائیں اگے دعا کردے نیں کہ۔

”اے اللہ توں اپنی حمد و ثناء ایسراں کرن دی توفیق دے جسراں توں اپنی حمد و ثناء کیتی اے

تے اپنی معرفت ایسراں عطا فرما جسراں توں ویں۔

حمد و ثناء اسلسلہ اوسے دن توں قائم اے جس دن دا مولاپاک نے ”کن“ آکھ کے مخلوق نوں

پیدا کیتا۔ دنیا دا کوئی وی ادب ہووے اوہدے وچ سانوں حمد و ثناء دے لشکارے مل دے نیں

کیوں جے مذہب تے خدا تصور ہر ویلے دنیا وچ کسے نہ کسے شکل وچ ضرور رہیا اے۔

اسیں جدوں حمد دے حوالے نال اپنے ادب دی گل کردے آں تے سانوں باباجی فرید الدین

شکر گنج ہوراں توں لے کے اج وی نویں نسل دے ہر شاعر کول حمد و ثناء دے حوالے نال

نظماں غزلاں دے پراگے مل دے نیں سگوں مسلماناں دے ادب دے اثر پاروں غیر
 مسلمان دے ادب وچ وی حمد و ثناء دیاں لہراں اٹھدیاں دسدیاں نیں سگوں مسلماناں داتے
 عقیدہ اے کہ جدوں وی کوئی نیک کم کرو تے اوہدے نال توں کرو جیہڑا کماں نوں سرے لاون
 والا اے جیہڑا سبب بناندا اے۔ جیہڑا ڈب دے بیڑے بنے لاؤندا اے درویشاں تے فقیراں اپنیاں
 دولتاں جیہڑے حوالے کر کے آکھیا۔

تودانی حساب کم و بیش را

دنیا تے تھوڑاں تے گھاٹاں اوہناں نوں ای نیں جیہڑے اوہدے نال نوں بھلا بیٹھے نیں
 جنہاں اوہدے نال نوں دلاں وچ و سالیا اے اوہ ای کامیاب اے ایتھے وی تے اگلے جہان
 وی ساڈے لکھاریاں قرآن پاک دے حکماں تے نبی کریم صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم دیاں حدیثاں
 نوں مکھ رکھ کے اوہدیاں تعریفاں کیتیاں نیں تے اپنی بے وسی تے کم علمی دا وی اعتراف کیتا
 اے تے اوس دعاواں سنن والے اگے اپنے لئی تے قوم لئی سگوں دھرتی تے دسدے سارے
 وسنیکاں لئی دعاواں منگیاں نیں۔

حمد کرن تے لکھن دیاں تو فیقاں وی اوہ آپ ای دیندا اے اسیں اوہدوں تیکر اوہدی حمد و
 ثناء نہیں کر سکدے جدوں تیکر اوہدا حکم نہ ہووے اوہدی رضا شامل حال ہووے گی تے اسیں
 اوہدیاں وڈیاں بیان کر کے وڈیائے جاواں گے مولا کریم سانوں سبھ نوں حمد اں لکھن دیاں
 تو فیقاں دیوے۔

لوک گیتناں وچ محمدیہ عناصر

اسلام دا چانن کھنڈن توں پہلاں عرب تاجراں دا برصغیر پاک و ہند وچ آکے تجارت کرنا تاریخ توں ثابت اے۔ تے فیر شمالی ہندوئے علاقے وچ حضرت عمرؓ دے زمانے وچ مسلماناں دی آوا جائی دا سلسلہ وی تاریخ دیاں کتاباں چوڑا دکھالی دیندا اے۔ پر جدوں ۷۱۲ء وچ محمد بن قاسم ہوراں نے سندھ تے حملہ کر کے راجہ داہرتے اوہدیاں فوجاں نوں شکست دے کے پورے سندھ توں اڈ ملتان تے ملتان دے نال دے علاقے وی اپنی سلطنت وچ شامل کیتے تے ایہناں علاقیاں تے اسلامی تہذیب تے ویتل دے نقش ابھردے چلے گئے۔ مسلماناں دیاں دلیرتے اسلامی جذبیاں نالی بھریاں ہوئیاں فوجاں جیڑے پاسے وی گیاں تے جیڑے جیڑے علاقے فتح کر کے مسلمان جتھے جتھے آباد ہوئے اوتھے اوتھے صوفیاں تے ولیاں دا پھیرا ٹوراوی ودھ گیا۔

ایسے گل چٹے دن وانگوں نتارویں اے کہ اسلام نوں اک دین و جھوں تے اک ویتل و جھوں پھیلاون وچ حکمراناں نالوں بزرگاں تے ولیاں نے ودھ کے حصہ لیا۔ کیوں جے ایسے سدھے لوکائی نال گھل مل جاندے سن۔ ایہناں وچوں بوہتے بزرگاں نیں ایہتھوں دی زبان تے ویتل دے اوہناں انگاں نوں اپنایا جیڑے اسلامی ہدایت تے قرآنی اصولاں نال ٹکراندے نہیں سن، تے ایسے علاقے وچ غیر مسلم لوکاں وچ اسلامی ویتل نوں اپنی حیاتی دے حوالے نال جانو کرایا۔ تے نالے مسلمان جتھے وی گئے اوہناں نے اوس دھرتی نوں اپنی دھرتی سمجھیا ایس لئی ایسے جتھے وی آباد ہوئے اوتھوں دی آبادی وچ رل مل گئے تے اپنی تہذیب ویتل دا اثر اوہناں علاقیاں دیاں تہذیباں اتے پا کے اوہناں دی دنیا ای بدل دتی۔

پنجاب دا علاقہ وی اوہناں علاقیاں وچ شامل اے۔ جتھے مسلمان نہ صرف آئے سگوں ایہتھے آباد وی ہو گئے، عرباں دے نال نال ایرانی لوک وی اپنی زبان تے ویتل لے کے آئے

جمدی وجہ توں ایس علاقہ داناں کدی ”ہست سندھو“ تے کدی ”ہفت ہندو“ پیا تے فیر ہولی ہولی ایس علاقے پنجاب ”پنج آب“ اکھوان لگ پیا۔

ڈاکٹر اسلم رانا ہوری اپنے اک مضمون وچ لکھدے نیں ”فنکار عام لوکاں دے مقابلے تے بہتا حساس ہوندا اے تے ایس لئی اوہنوں اپنے چوگردے وچ کم کردیاں قدریں دا احساس عام لوکاں توں کدھرے ودھ ہوندا اے۔ اوہ اوہناں قدریں توں پھمتی تے بوہتے ٹوہنگے طور تے متاثر ہوندا اے۔ ایس لئی تخلیق دا کوئی وی روپ ہووے اوہدی تمہ وچ اوہ ڈھلیاں قدریں کے نہ کے رنگ وچ ضرور اپنا آپ ظاہر کردیاں نیں جنہاں اتے معاشرے تے ثقافت دا دارومدار ہوندا اے۔“

پنجاب وچ مسلماناں دے آون تے آباد ہون تے جتھے اسلام دے اپنے تے سچے اصولاں نے نہ صرف ویتل تے لوکائی دیاں حیاتیاں دے دوجے رنگاں نوں بدل کے رکھ دتا بلکہ رہن سہن، بول چال، اٹھن، نیٹھن، ملن ورتن ایٹھوں تیکر کہ حیاتی دا اک وی کچھ ایراں دانئیں سی جیدے تے مسلماناں دی ویتل دے اثرات نہ پیئے ہون۔ اوٹھے ای پنجابی ادب تے شعر تے وی اسلامی سوچ تے فکر دے پرچھانویں وکھالی دیندے نیں۔ پنجاب وچ آون وائے صوفیاں تے درویشاں نے اسلام نوں پھیلان لئی ایٹھوں دی زبان ورتی تے جیہڑے لوک باقاعدہ صوفی ہون دے نال نال اک اپنے شاعر وی سن اوہناں دی شاعری اج وی لوکاں دیاں دلاں دیاں دھڑکنناں وچ وس دی پئی اے تے مولوی حضرات تے عاشق لوک منبر رسول تے بہہ کے اوہناں دی شاعری پڑھ کے لوکاں دیاں ایماناں نوں تازہ کردے، رہندے نیں ایہناں شاعراں نے شعوری کوشش راہیں اسلامی سوچ تے فکر نوں اگھاڑن لئی شاعری کیتی۔ اسلام دے بنیادی اصولاں نوں لوکائی وچ عام کرن لئی ایہناں لوکاں نیں ایٹھوں دیاں عوامی کہانیاں تے معاشرے وچ پرچلت کرداراں نوں موضوع بنایا۔ خدا تعالیٰ تے نبی اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نال پیار کرن دا پرچار کیتا۔ خدا دی ذات نوں ماہی، رانجھاتے فیر کئی داستاناں دے کرداراں راہیں پیش کیتا۔

ایس باقاعدہ شاعری توں اڈ جیہڑی شاعری سانوں وکھالی دیندی اے اوہ وے لوک گیت،

کیوں بے اپنے ویلے دی سیاسی مذہبی تے معاشرتی حیاتی دے عکاس ہوندے
 نہیں، اسلام دے چائن دے کھنڈن توں پہلے وی ایسہ لوک گیت رائج سن پر اسلام دے
 بنیادی اصولاں نے ایہناں لوک گیتاں تے بڑا سوہنا اثر پا کے ایہناں نوں بامقصد بنا دتا۔
 لوک گیتاں وچ بڑیاں صنفاں میں جیویں، لوری، جگنی، ماہنے، سراں تے سدران، پے، ڈھولا،
 تھال، گدھا، کھلی، گھوڑیاں، دوہڑے، چھلا، جھوک یا ڈھوک تے بولیاں وغیرہ۔

مولا پاک دی ذات جھہڑی کہ دکھاں تے اوکڑاں وچ مدد کرن والی اے۔ جھہڑا
 پالنہارا اے اوہدی یاد تے حمد نوں تھان تھان تے مسلماناں نے لوک گیتاں وچ شامل کیتا۔
 لوریاں جھہڑیاں کہ اسیں کسے دے خوف توں بغیر کہہ سکدیاں کہ اسلام توں پہلے صرف
 سراں تے آوازاں ہوندیاں سن، بے مقصد بس بالاں نوں چپ کروان واسطے پر اسلام نے
 اوہناں لوریاں دا رنگ ای بدل کے رکھ دتا اوہدے وچ اپنی عاجزی تے انکساری تے مولا پاک
 دی حاکمیت تے مختاری دا ذکر آون لگ پیا، لوری وچ ماں اپنے مولا کولوں اپنے بال لئی دعاواں
 منگن لگ پئی۔

اللہ توں والی توں
 دتا ای تے پالیں توں

ایسراں ای لوریاں دے سارے انگاں ول جھاتی ماریئے تے اللہ تعالیٰ دی حاکمیت اپنی
 بے وسی، اوہدے کولوں منگن تے اوہدیاں وڈیاں تے اوہنوں ہر ویلے یاد رکھن دا ای تصور
 دکھالی دیندا اے۔ اک لوری!

اللہ ای اللہ کریا کرو خالی دم نہ بھریا کرو
 ہر دم اس توں ڈریا کرو ورد نبی دا کریا کرو
 پڑھو لا الہ الا اللہ محمد پاک رسول اللہ

ایہناں توں دکھ ہو روی کئی لوریاں نہیں جنہاں وچ اپنے لعلوں لئی ماواں دعاواں
 منگدیاں، بہناں بھراواں دیاں بلاواں یئدیاں تے مولا پاک کولوں ہر دم خیراں منگدیاں نہیں
 جیویں۔

اللہ والی کل دا

تے

اللہ لوری

گدا : کڑیاں دا گیت اے، چاننیاں راتاں وچ یاں خوشی دے موقعیماں تے کڑیاں
 ٹیاراں اک تھاں تے کٹھیاں ہو جاننیاں نیں تے رل کے ہتھاں نال گدا پا کے اک سروچ
 گدے دے بول بولیاں نیں۔ گدے دے مضمون مخصوص نہیں ہوندے، کڑیاں دیاں
 منگاں امنگاں دے نال نال وصل دیاں سدھراں وی شامل ہوننیاں نیں پر گدا پان توں پہلے
 اللہ تعالیٰ دی تعریف تے حمد کیتی جاندی اے تے جیہڑی اللہ تعالیٰ دا ناں بھل جاوے اوہدی
 ننڈیا کیتی جاندی اے سگوں مولا پاک دی یاد دوائی جاندی اے۔

گدا

نام اللہ دا سب نوں پیارا
 سب نوں ایہوں سہائے
 دونہاں جہاناں دا اللہ ای والی
 اوہدی صفت کیتی نہ جائے
 گدے وچ اوہدا کم کیہہ مہینو
 جیہڑی اللہ دا نام بھلائے
 اللہ دا ناں لے لوے نی
 جیہڑی گدے دے وچ آئے

ہر بول تے ہر مصرعے وچ مولا پاک دی حاکمیت اوہدی تعریف تے اوہدی حمد و ثناء اوہدی
 پالنہاری دا ذکر تے اوہدی یاد نوں مکھ تے ڈھ رکھیا گیا اے۔ کڑیاں تے سوانیاں دے گیتاں
 توں اڈجے اسمیں گھبرواں تے منڈیاں دیاں لوک گیتاں ول اک نظر ماریے تے اوہدے وچ
 وی اسلامی سوچ تے فکرتے اپنے سارے کماں کاجاں نوں اوہدے حوالے کرن دے حوالے
 ملدے نیں۔

ڈھولا : ڈھولے بار دے علاقے دے گیت ڈھولیاں دے موضوع ہر لوک صنف توں ودھ
نیں ایہدے وچ جنے موضوع آ سکدے نہیں ہور کسے وی صنف وچ خورے نہ آ سکدے
ہون۔ ایہناں وچ وی حمد باری تعالیٰ دے چکارے دکھالی دیندے نہیں۔ ایہدے وچ 'مجاز'
حقیقت، تصوف، معرفت دے سارے انگاں نوں شامل کیتا جا سکدا اے۔ کجھ ڈھولے ونگی
لئی پیش نہیں۔

الف اللہ نوں کراں یاد ہمیشاں مینوں آسرے ہن مولا پاک دے
اوہ کون مٹاندا جیہڑے لکھے نہیں روز میثاق دے
نبی پاک پیدا کیتا جس بھار چائے مخلوقات دے
ڈھولیاں دے سرائیکی انگ وی بہوں پیارے ہن اونہاں وچ وی مولا پاک دی ذات
نوں ہر ویلے یاد رکھن اپنے وگڑے کماں نوں اوہدے سپرد کرن تے اوہدیاں صفتاں دا ذکر بڑا
ابھرواں دکھالی دیندا اے۔ تے اوہنوں وسیلہ بنا کے ساری گل اوہدے تے سٹ دتی جاندی
اے۔

میں ایتھے تے ماہی تھل دے
ساڈی اللہ خدا والی گل دے

ماہیا : پنجاب دا ہر من پیارا تے مقبول لوک گیت پنجاب دے پنڈاں تھانواں وچ شاید ای
کوئی بال، گھبرویاں بڈھا ہووے جنہوں کوئی ماہیا یاد نہ ہووے۔ ماہیے وچ انج تے پیار محبت،
عشق، وچھوڑے تے ملن دیاں آساں دے گیت گائے جاندے نہیں پر جدوں پردیساں ول جانا
ہووے تے فیرا کو ای ذات پردیساں دے گوڑے دکھاں دے ہنیریاں وچ چانن بن کے اکھاں
تے زہناں فکراں وچ وسدی اے۔ اوہ ذات اے پیدا کرن والا جھپٹا آپ آکھدا اے کہ
میں ہر انسان نوں پیدا کرن والا تے اوہنوں روزی دین والا وی آں۔

دکھاں دیاں ہنیریاں وچ تے پردیساں دے غماں وچ یار یاراں دیاں خیراں صرف اللہ
تعالیٰ کولوں ای منگدے نہیں اپنے محبوب دی خیر منگن دا اسمہ انداز خورے دنیا دے کسے
ادب وچ نہ ای ہووے۔ جیہدے وچ اپنی غربت دے اظہار دے نال نال ساری دنیا دے

والی تے گل پاوتی جاندی اے۔

مینہ وس گیا کنڈیاں تے

رب ساڈا فضل کرے پر ویسی بندیاں تے

کوئی اوٹھ قطارے نیں

روزی سوہنا رب ویسی کیوں وطن وسارے نیں

میرا پیر تندوری تے

روزی سانوں رب ویسی نہ جا مزدوری تے

مینہ وس گیا باراں تے

اللہ سائیں فضل کرے، پر ویسی یاراں تے

مولا پاک دی کسے نعمت دا شکر ادا نہ کرنا وی گناہ اے تے اوس نعمت دی ناشکری تے

نعمت دین والے دی ناشکری اے۔ لوک گیتاں وچ وی تعریفاں تے وڈیاں والے دیاں

نعمتاں دا شکر بڑے سوہنے انداز نال کیتا گیا ہے۔ تے فیر اپنے گناہواں تے نادم ہون تے

توبہ کرن دے حوالے وی ملدے نیں۔

چولی اتے لال تلا

گلی وچ یار ملیا، اسیں پڑھیا بسم اللہ

سنا ریا کھٹ چاندی

معاف کریں مولا، بھل بندیاں توں ہو جاندی

بولی : ماہیے وانگوں بولی واحد جنوں ”بولیاں“ وی آکھیا جاندا اے پنجاب دے علاقے وچ

بڑی مقبول تے ہر من پیار لوک گیت اے۔ ایہدے وچ اک مصرعے وچ دل دی ہواڑ کڈھ

لئی جاندی اے۔ بولیاں وچ اسلامی رنگ لٹکارے ماردا دکھالی دیندا اے۔ ایہدے وچ دنیا

دی بے مہبتی، انسان دے فانی ہون دا سبق، تے گل مکن دی پریرنا ملدی اے۔

اوتھے عملاں تے ہون نیڑے ذات کسے نینوں چھینی

دنیا مان کر دی رب سمنا دا داتا اے

اللہ ہو دا آوندا آوازہ، کلی نی فقیر دی وچوں

جگنی : پنجاب دے لوک گیتاں وچوں اک گیت اے ایہدی اے تیکر کوئی پکی پیڑھی
تعریف نہیں ہو سکی۔ کئی جگنی نون گل دا زیور تے کئی جگنو دی ماوہ تے کئی کے سوانی دا نون
لکھدے نیں۔ جگنی کجھ وی ہووے ایہدے وچ مضموناں یاں موضوعاں نون قید نہیں کیتا
جاندا۔

سائیں میرا جگنی ڈھیندی آے - جیہڑی نام اللہ دا لیندی آ

اوے میرے پیر دا گھوڑا چینا۔ پراں مکہ تے اراں مدینہ

مومن پڑھدے کلہ نبی دا۔ ہو جاندا پاک اے سینہ

پیر میرا جگنی

جگنی جاوڑی وچ روہی - اوتھے رو رو کملی ہوئی

اوبدی وات نہ پچھے کوئی - مکلمے باج نہ ملدی ڈھوئی

او پیر میرا جگنی رڑے پئی - نت اللہ کولوں ایہہ ڈرے پئی

ایہناں لوک گیتاں توں اڈ ہزاراں لوک گیت پنجاب دی مٹی وچوں پھٹے جنہاں وچ

نذہبی رنگ بڑا غالب سی تے اج وی اے ایہہ لوک گیت تے ایہناں دیاں ونگیاں دین دا

مطلب ایہہ پئی اسلام دی پیاری تے سوہنی سچی چاننی نے لوکاں دیاں حیاتیاں نون تے

معاشرے نون کسراں بدل کے رکھ دتا ایہناں کماں دا سہرا حکمراناں توں ودھ کے صوفیاں تے

ولیاں دے سر آوندا اے۔ جنہاں نے اپنے اخلاق تے کردار پاروں ایہتھوں دے لوکاں دے

دل جتے ایہتھوں دی زبان نون اپنی ماں بولی جان کے پیار کیتا لوکاں نال پیار پایا تے پیار دیاں

گلاں سکھایاں، ہزاراں بتاں تے جوٹھے خداواں دا زور توڑ کے اک اللہ وحدہ لا شریک کولوں

منگن دے ول دے۔ جیہدے پاروں لوک گیتاں وچ تبدیل آونی اک لازمی گل سی۔

جسراں چھلے وچ۔

چھلا نون نون تھیوے

یہ مٹھڑے میوے

اللہ ہر اک نون دیوے
اللہ بیلی ہو اللہ بیلی

ایہناں پھنکل لوک گیتاں وچ کئی گیت اسیراں دے وی نہیں جنہاں وچ اللہ تے اوہدے
رسول توحید تے رسالت دا رنگ غالب وکھالی دیندا اے جسراں ترنجن کدی پنجاب دیاں
ٹیاراں دے مل نیٹھن وی اک تھاں ہوندی سی جتھے بہہ کے اپنے دا ج تیار کھتے جان دے سن
ایہناں چرنے دیاں تے دا ج دیاں علامتاں نون پنجاب دے صوفی شاعراں نے اپنی شاعری
وچ ورت تے بڑے سوہنے کم لئے نیں۔ کدی ایہناں دے چرخیاں چوں اللہ اللہ دیاں
واجباں آوندیاں ہوندیاں سن تے اوہدی یاد توں غافل لوکاں تے کڑیاں نون اوہدی یادوں پریر
دیاں سن موت نون یاد کراندیاں سن تے ایس گل دی دس پاندیاں سن کہ اک واری دنیا تے
آونا ایس دوجی وار کسے نیں آونا آواج راج کے مولا پاک دی تعریف کریئے اوہنوں یاد کریئے
تے چرنے دی گھو کر دے نال نال اوہدیاں صفتاں تے نعمتاں دا ذکر کریئے۔

چرخہ پکارے اللہ تون اللہ
پھریاں نی رتاں گمے آئے ونجارے
اوپا نہیں آئے جیڑے موتاں نے مارے
چرخہ پکارے اللہ تون . اللہ تون

دنیا دی بے ثباتی دا ذکر اگھڑ کے شعراں وچ آن لگ پیا تے اللہ تعالیٰ دی یاد کولوں غافل
ہون والیاں نون اوہدی یادوں پریرن دا باقاعدہ اک عمل شروع ہو یا وکھالی دیندا اے۔
لوک گیتاں دے نال نال جے اسیں پنجابی اکھاناں تے لوک کہانیاں ”کہاوتیاں“ ول گوه
کریئے جیڑا کہ پنجابی ادب دا بڑا وڈا سرمایہ ای نہیں پنجابی ادب دا مان وی نہیں کیوں جے
ایہناں قولوں پچھے دانش ونداں تے سیانیاں دے تجربے لکے ہوندے نیں تے اکھان بن
گیاں مدتاں لگ دیاں نیں لوک گیتاں دے نال نال ایہناں اکھاناں وچ مولا پاک دا ذکر
صاف تے گوڑا وکھالی دیندا اے۔ اکھان

ذکر فکرتوں رہونہ غافل دم دا کیہ بھروسا

ہتھ خالی تے رب والی

کرنہ کرا اللہ توں ڈر

جتنے ڈراوتھے اللہ دا گھرا

اللہ یاد تے بیڑا پار

کلاسیکی ادب وچ حمیرے رنگ

لوک گیتاں توں اڈجے اسیں لوک ادب ول وی جھات ماریئے تے پورے دا پورا لوک ادب جنوں اسیں کلاسیکی یاں صوفیانہ شاعری دی آکھ سکدے ہاں اوہدے وچ تھاں تھاں تے اسلامی سوچ تے فکر نوں اجاگر کیتا گیا اے تے ورقے ورقے تے توحید تے رسالت دے گن گائے گئے نیں اللہ تعالیٰ دی ذات نوں علامت وچ پیش کیتا گیا جیہڑی کہ اوس ویلے دے شاعراں وی اک مجبوری یاں لوڑ خیال کیتی جا سکدی اے کیوں جے اوس سے معاشرے وچ ”ہیر رانجھا“ سسی پنوں، سوہنی مہینوال“ تے ”مرزا صاحبان“ ورگیاں عشقیہ کہانیاں لوکاں نوں بڑیاں یاد سن تے فیر لوک اوہناں کہانیاں نوں پڑھ دے وی بڑے چاء نال سن ایس لئی صوفی شاعراں تے اسلام دی روشنی نوں گھر گھر پچان لئی پنجابی زبان نوں تے پنجابی دے معاشرے کیتے نوں ای موضوع بنایا۔ علامتاں، تشبیہاں تے استعارے اپنے معاشرے وچوں ای اخذ کیتے تاں جے لوکائی نوں اسلامی فکر اں تے سوچاں دا آسانی نال پتہ لگ سکے۔ بابا فرید گنج شکر توں لے کے میاں محمد بخش ہوراں تیکر جیہڑے وی شاعر نے جیہڑی وی کہانی قصے لکھے اوہدے وچ اسلامی عنصر تے اسلام دے بنیادی اصولاں نوں کھ مڈھ رکھیا گیا اپنی کتاب نوں رب العزت دے بابرکت ناں توں شروع کیتا گیا اے۔ شعوری طور تے ایہہ کوشش کیتی کہ اسلامی سوچ تے فکر نوں پیش کیتا جاوے سکوں وارث شاہ ہوراں

تے ایتھوں تیکر آکھ دتاسی کہ

ع۔۔ ایہہ قرآن مجید دے معنی نے جیہڑے قول نہیں وارث شاہ دے نی تے پہاڑ دے لوکاں دا قول ہے کہ ”اسیں کلمہ پڑھ کے مسلمان ہوئے آں تے میاں محمد بخش“ کھڑی شریف ہوراں دی ”سیف الملوک“ پڑھ کے مومن ہوئے آں“ کیوں جے ایہناں لوکاں دی شاعری وچ اخلاق نوں سنوان تے عاداتاں نوں اسلامی سوچ تے فکر وچ ڈھالنے تے زور دتا گیا اے۔

لوک ادب وچ تے کلاسیکی صوفیانہ شاعری وچ ابھروان تے وڈا رنگ مولا پاک دی حمد و ثنا دا اے جیہڑا دو جگ دا پالنہارا اے دست گیر اے قیامت والے دن دا مالک اے بے پرواہ اے تے بے نیاز اے۔ جے اسیں پنجابی شاعری دے مڈھ تے ارتقاء اول جہات پائیے تے سانوں بابا فرید گنج شکرؒ و کھالی دیندے نیں جیہڑے کہ با شریعت صوفی شاعر سن اوہناں نے وحدت دے گیت اپنے اشلوکاں وچ گائے نیں غافل تے فکر اس سوچاں توں عاری لوکاں نوں کلمہ توحید پڑھایا اے۔ اوہناں دے بول اج وی سکھاں دی سب توں وڈی کتاب ”مگرنتھ“ وچ محفوظ ملدے نیں۔

اٹھ فریدا ستیا صبح نماز گزار

جو سر سائیں نہ نیویں سو سر کپ اتار

بابا فرید گنج شکرؒ ہوراں بتوں مگروں شاہ حسینؒ ہوراں داناں سامنے آؤندا اے۔ شاہ حسین ملاتیہ فرقے نال تعلق رکھدے سن، عمر دا پہلا حصہ عبادت تے ریاضت وچ گزاریا سی۔ تے جدوں مستی تے مجذوبی دی کیفیت طاری ہو گئی تے فیر مڑ کے ساری عمرے میت دا مونہہ نہیں ویکھیا۔ اوہناں دی شاعری وچ عاجزی انکساری تے وچھوڑے دا دکھ بڑا ابھرواں ملدا اے تھاں تھاں تے اللہ تعالیٰ نال پیار کرن تے اوہدی یاد تے اوہدے ذکر دیاں گلاں ملدیاں نیں کتے دعا دیندے نیں کہ نی تینوں رب نہ بھلے، تے کدھرے اللہ تعالیٰ کولوں اپنیاں مراداں منگدے تے اوہدی وحدت دے گیت گاندے و کھالی دیندے نیں۔ اوہناں دی شاعری وچ وحدت الوجود دے نظریے دا رنگ وی و کھالی دیندے اے۔

11159

ربا میرے حال دا محرم توں
 اندر توں ہیں باہر توں ہیں
 روم روم وچ توں
 توں ہیں تانا توں ہیں بانا
 سب کجھ میرا توں
 کجھ حسین فقیر نمانا
 میں تائیں سب توں

شاہ حسینؒ ہوراں نوں پنجابی کافی دا موجد وی بنیا جاندا اے۔ آپ ہوراں دیاں کافیاں
 وچ تھیں تھیں تے توحید دا گیت گایا گیا اے تے اپنے آپ نوں خدا دے حوالے کر دے
 دسدے نیں۔

میرے صاحباً میں تیری ہو مکی آں

او گنہاری نوں کو گن ناہیں، بخشش کریں تاں میں چھٹی آں
 جیویں بھاوے تیویں رکھ پیا ربا، دامن تیرے میں لگی آں
 سیانے آکھدے نیں۔

دعا فقیراں تے رحم اللہ۔

فقیراں دا کم دعا دینا اے تے شاہ حسین ہوری وی فقیر نیں اوہ وی دعا دیندے نیں اپنے
 یاراں تے مریداں نوں ای نہیں پوری دنیا دے انساناں نوں اوہاں دی دعا اک دعا دے نال
 نال اک نعمت وی اے تے اوہدے وچ حمد باری تعالیٰ وی۔ آپ آکھدے نیں۔

نی تینوں رب نہ بھلی

نی تینوں رب نہ بھلی دعا فقیراں دی ایہا
 رب نہ بھلی ہور سب کجھ بھلی رب نہ بھلی جیہا

جسراں کہ گل ہوئی اے کہ شاہ حسین ہوری موجد سن کافیاں دے پر کافی نوں عروج تے

اڑان والے تے کافی دامن وادھان والے سن پیر سید عبداللہ شاہ جنہاں نوں پنجابی ادب وچ

بلھے شاہ دے ناں نال یاد کیتا جاندا اے، اونہاں دی شاعری وچ عاجزی تے انکساری دی
تھاں بے خوفی تے نڈری اے۔ اوہ وی وحدت الوجود دے نظریہ دے قائل سن جیہڑے کہ
ہر شے وچ مولا پاک دیاں قدرتاں ویکھدے نیں تے مست رہندے نیں جسراں کہ
آکھدے نیں۔

ہر شے وچ جلوہ اوہدا اے
پر ویکھن والی اکھ لئی

بلھے شاہ تے وحدت الوجود دا رنگ بڑا گوڑھا چھایا ہو یا سی تے ایس گل دا اظہار اونہاں
بناں کسے دے خوف تے ڈرتوں کیتا اے ایہناں دا درس پیار محبت اخوت اے۔
جسراں کہ قرآن پاک وچ آؤ سندا اے۔ ”ظاہر وی اللہ اے تے باطن وی اللہ اے۔“
بلھے شاہ ہوری لکھدے نیں۔

واہ - سوہنیا۔ تیری چال عجائب
لٹکاں نال چال چلیندے ہو
آپے ظاہر آپے باطن آپے لک بک بہندے ہو
آپے ملاں آپے قاضی آپے علم پڑھیندے ہو

قرآن پاک دی اک ہور آیت مطابق ”جس پاسے دیکھو اللہ دا مکھ ای نظری پوئے گا۔“
تے بلھے شاہ ہوری لکھدے نیں۔

بلھا شوہ ہے دوہیں جہانیں، کوئی نہ دسد اغیر

شاہ حسین دی شروع کیتی کافی نون بلھے شاہ ہوراں عروج دے پہنچا پاتے ایس سلسلے دی
آخری کڑی نیں خواجہ غلام فرید ہوری جیہڑے کہ ابن العربی دے نظریہ وحدت الوجود دے
وڈے مفسر نیں جنہاں دیاں کافیاں عشق و مستی نال بھریاں کافیاں نیں۔ غم تے درد نال نکونک
بھریاں ہو یاں وچھوڑے دکھاں تے عشق حقیقی نال بھریاں ہو یاں کافیاں دے موجد خواجہ
غلام فرید حمیدہ انگ وچ لکھدیاں ہو یاں لکھدے نیں۔

یار فرید لیاں بیانے
 سخن اقرب وچ فرقانے
 ایسہ عقیدہ دین ایمانے
 توڑے پکڑ چڑھائی دار

خواجہ غلام فرید ہوراں تھاں تھاں تے دوئی نوں دور کیتا اے تے وحدت نوں بیان کیتا

اے۔۔ جیویں۔

سب صورت وچ ذات سبحانی
 حق باہجوں بیو غیر نہ جانی
 باغ بہشت دا توں ہیں مالک
 خود بلبل خود گل

تے اک دو جی تھاں تے اپنا فتویٰ ایسراں دیندے نیں۔

ہک ہے ہک ہے ہک ہے
 ہک دی ہر دم سک ہے
 جیہڑ ہک کوئی دو کر جانے
 اوہ کافر مشرک ہے

جسراں کہ کافی دے موجد شاہ حسینؒ نیں ایسراں ای مغل بادشاہ اورنگ زیب دے
 زمانے دے اک عظیم صوفی صاحب حال بزرگ سلطان العارفین حضرت سلطان باہو نیں
 جنہاں نیں سب توں پہلے سی حرنی لکھی نقاداں دی تحقیق دے مطابق اوہناں توں پہلے وی سی
 حرفیاں لکھیاں گئیاں پر چھپی ہوئی سی حرنی اوہناں دی پہلی سی حرنی اے۔ سی حرنی نوں پنجابی
 دی خالص صنف ہون دامن وی حاصل اے۔ سی حرنی دے موضوع نوں قید نہیں کیتا جا
 سکدا پر فیروزی ایہدے وچ عشقیہ تے تصوف دے مضمون بیان کتے گئے نیں وڈے وڈے
 سی حرنی لکھن والیاں وچوں سلطان باہو، سی حرنی بلھے شاہ، محمد یونادی سی حرنی پنج گنج، لائبھ سنگھ
 دی حال سینہ شگاف، تارا چند تے اجوکے دور دے شاعراں وچوں نور حسین گکے والے تے

ابیات جلال دے نال نال مخدوم العصرؒ خواجہ محمد کریم اللہ عباسی قادریؒ ہوراں دیاں ست سی
حرفیاں اونہاں دی ”گنج عرفان“ وچ ملدیاں نیں۔

سلطان باہو ہوراں نے اپنیاں سی حرفیاں وچ حقیقت تے معرفت دی گل کرن گلیاں
کدھرے وی مجاز داسہارا نہیں لیا گل نوں سدھے ساویں انداز نال بیان کیتا اے۔ جیویں

الف اللہ چنبیے دی بوٹی میرے مرشد من وچ لائی ہو

اندر بوٹی مشک مچایا جان بھلن پر آئی ہو

نفی اثبات دا پان ملیا ہر رگے ہرجائی ہو

جیوے مرشد کامل باہو جییں ایسہ بوٹی لائی ہو

خواجہ محمد کریم اللہ عباسی ہوراں دیاں سی حرفیاں وی عشق و مستی نال بھریاں تے حمد

باری تعالیٰ وچ ڈبیاں ہویاں سی حرفیاں نے اونہاں وی تھاں تھاں تے خدا تعالیٰ نوں ملن دے

دل دے نیں۔ تے ہمیشاں اوہنوں یاد رکھن نوں ایہی زندگی متھیا اے۔ جسراں کہ باہو

ہوری نعرہ مار کے آکھدے نیں۔

جو دم غافل سو دم کافر سانوں مرشد ایسہ پڑھایا ہو

تے کریم اللہ عباسی ہوری لکھدے نیں۔

ث ثناتے صفت تے حمد ہر دم ذکر نعمتاں شکر ادا یارو

جسراں کہ سورہ لقمان وچ آؤندا اے کہ۔

”جے زمین دے سارے رکھ قلمماں بن جان تے دھرتی دے سارے سمندر سیاہی بن

جان تے ایہناں سمندراں دے کچھے ست سمندر ہو روی ہون تہہ وی مولانا پاک جل شان

دیاں گلاں نہیں مکدیاں۔“

ایس پیارے من موہنے حمدیہ رنگ نوں خواجہ کریم اللہ ہوراں نیں اپنے شعراں وچ

کچھ ایسراں بیان کیتا اے۔

ث، ثنا الہی دے کوئی موتی لکھ پرووے کم نہ ہووے

بحر سمندر ہون سیاہی ساری مک کھلووے کم نہ ہووے

تختی زمیاں تے اسماناں سو واری لکھ دھوے کم نہ ہووے
 عاشق سب مخلوق نمائی عاجز ہو ہو رووے کم نہ ہووے
 الف۔ الی اول آخر جس دی شاہنشاہی بے پرواہی
 ظاہر باطن ہر جا چمکے جلوہ نور الی ماہ تاماہی
 سی حرفیاں دے نال نال اونہاں نے اک اک دو مصرعیاں دے سی حروف وی لکھے نیں
 اونہاں وچ حمدیہ رنگ گوڑا دکھالی دیندا اے۔

الف - اکلا آپ الی
 ب - بعید نتیں اوہ ماہی
 ت - تک ہر جا اسدی شاہی
 خالق خلقت ساری دا

ث - ثابت کرجے میں ماہر
 ج - جمال الی ظاہر
 ح - حالت ہر اندر باہر
 جلوہ ایزد باری دا

ایمان جلال دے نال نال اک نکی جی کتابڑی چھپی ملدی اے جیہڑی کہ علامتی انداز
 نال حمد تے نعت دے رنگ وچ بھری ہوئی اے اوہدے وچوں اک شعر پیش اے۔
 ر - راہ توحید دا صاف ایہو اکو گل ہی وچ خیال ہووے
 اکو ذکر ہووے اکو فکر ہووے اک نظر وچ اک دی بھال ہووے
 ز - زہد عبادت ان ساریاں توں اکو یار دا ذکر ازکار چنگا
 ایہناں پھپھیاں کتاباں توں علاوہ کئی سی حرفیاں دے مسودے وی ملدے نیں جیہڑے
 کہ نایاب ہو چکے نیں خورے کسے دور وچ چھپے تے ہون پرہن اوہ کدروں وی نتیں ملدے
 اونہاں وچوں سی حرفیاں دا اک مسودہ جناب نور حسن ہوراں دا اے جیہڑا کہ سارا مناجات

دے رنگ وچ لکھیا ہویا اے پر اوہدے وچ نعمتاں دا رنگ وی اے تے اپنے تجربیاں دے
ٹے وی بیان کتے گئے نیں۔ مولا پاک دی حمد بیان کردیاں ہویاں۔ اپنی بے وسی تے عاجزی
انکساری نوں بیان کر کے اپنا سب کجھ اوہدے حوالے کردے ہوئے نظری آوندے نیں۔

الف - اپنے نور ظہور کارن تاں کیڈ بہروپ بنا یو بے

کان کنت کنزا" وچوں نکل باہر ہو کاکن دا چا الایو بے

ب - بول سکے کیہڑا تاں اگے کرے کون تساڈی ٹاہری جی

موسیٰ نال فرعون سی ضد کیتی روہڑی تاں نے اوس دی ٹاہری جی

ی - یاد رہندا مینوں قول تیرا اوسے گل دا اک بھروا سڑائی

ہور جاگہ نہ جلمدی مجھ تائیں تیرے فضل دے باجہ نہ پاسڑائی

میں تاں ل ل و ل ل نے جمل کیتا ہر گل گل تے لوکاں دا ہاسڑائی

نور حسن کچھیاں کوہجیاں نوں باجوں خصم نہ ہور دلا سڑائی

پنجابی دیاں ساریاں صنفاں وچ حمد باری تعالیٰ لکھی گئی اے سگوں ایسہ گل کہنی نتھاویں

نہ ہووے گی کہ مسلمان شاعراں نیں پنجابی ادب دی کسے وی صنف وچ اوہ صنف بھانویں

غزل، نظم، تے ہائیکو وانگوں جدید ای کیوں نہ ہووے جمدے اتے وی لکھن لئی قلم چکیا سب

توں پہلے مولا پاک دی حمد و ثنا بیان کیتی اے تے اوہدی مدد لئی کہاں تے فضلاں لئی دعا کر کے

غزل نظم یاں ہائیکو دا مڈھ بنیا اے۔ کافی توں لے کے سی حرفی تیکر تے اج دیاں ساریاں

صنفاں وچ حمدیہ عنصر دکھالی دیندا اے۔ ایس کم نوں اک باقاعدہ شاعری دی شکل دین وچ محمد

اقبال نجھی ہوراں دا ہتھ وی اے جنہاں دا ہن اک حمدیہ دیوان وی آرہیا اے۔ جیہڑا کہ

ادبی حلقیاں وچ اک نویں تحریک دی بنیاد بنے گاتے نویں نسل لئی نویاں راہواں متعین

کرے گا اج دے سارے غزل گو شاعر تے نعت گو شاعر حضرات حمد باری تعالیٰ پئے لکھدے

نیں۔

میں مناسب خیال کردا ہاں کہ جاپان توں اردو تے پنجابی وچ آون والی صنف ہائیکو دا وی

ذکر کردتا جاوے۔ ہائیکو تاں مصرعیاں دی چھوٹی جی نظم دا چھوٹا اے جیہڑی کہ پنجابی وچ وی

اپنا اک وکھرا وجود بنا چکی اے۔ ریاض مجید، محمد اقبال نجمی تے دو جے پنجابی شاعراں نیں ہائیکو
 وچ حمد نگاری کیتی اے خاور راجہ ہوراں دی کتاب چوں اک دوونگییاں۔

سارے عالم نوں سرجیا جنے
 سارے عالم تے جس دا سایا اے
 لوک کھندے نیں لامکاں اوہنوں

—

جمیدی رنگت اے پھلاں کلیاں وچ
 جن سورج تے جمیدیاں لوواں
 ذرے ذرے وچ نور اوہدا اے

محمد اقبال نجمی ہوراں دی ”مہکاں ونڈ دے بول“ دے سارے بول نبی پاک صلی اللہ
 علیہ وسلم دے پیار تے رب سوہنے دے عشق وچ ڈبے ہوئے نیں۔ ایسہ اوہ بول نیں
 جنہاں نوں جی کر دا اے بول دے ای رہیے، سندے ای رہیے۔

اوہ خدا اے تے مصطفیٰ ایسہ نیں
 اوہ بناندا سنوار دے ایسہ نیں
 کم دونویں ای سوہنا کردے نیں

حمد باری تعالیٰ لکھنا سننا پڑھنا ہر مسلمان داندہی تے اخلاقی فرض اے تے نالے مسلمان
 شاعر ہووے تے حمد باری تعالیٰ نہ لکھے نہیں ہو سکا اے۔ کیوں جے ہر انسان نوں لوڑا اے
 اک سہارے دی اک وڈے تے طاقت ور سہارے دی، جیہڑا اوہنوں دکھاں تے اوکڑاں
 دے ہیراں توں بچائے۔ مصیبتاں تے غماں دے ڈوہنگھے پانیاں چوں کڈھ لیاوے جیہڑا
 اوہدی ڈبیدی بیڑی نوں پار اتارے جیہڑا اوہدیاں سوچاں فکراں نوں نکھارے تے اوہناں نوں
 ہمیش دی زندگی دیوے۔ جیہڑا اوکھیاں ویلیاں وچ اوہدے دل دا سکون بنے، جیہڑا نالے
 کے یاں سن کے اوہدیاں اکھاں نوں ٹھنڈک نصیب ہووے تے اوہ نالے اکواں نالے ایس۔ کل
 دنیا دے بادشاہواں دے بادشاہ دا نالے پالن والے دا نالے جیہڑا کاتب تقدیر وی اے تے

قیامت والے دن دامالک وی جیہڑا بے نیاز تے بے پرواہ وی اے تے انصاف کرن والا وی
جیہڑا۔

عدل کرے تے تھر تھر کنبن اچیاں شاناں والے

فضل کرے تے بخشنے جاون میں جیئے مونہہ کالے

اوہدیاں صفتاں تے تعریفاں نال دنیا دے ادب دیاں کتاباں بھریاں پیاں نیں دنیا دے

کے وی زبان دے ادب دی کتاب چک کے ویکھ لو اوہدی حمد و ثنا تے اوہدی وڈیائی دیاں گلاں

ملن گیاں کیوں جے اوہ جیہڑا بے مثال اے۔

پنجابی داستانوں کا مجموعہ نگاری

انسان نے جدوں بولنا شروع کیتا تے اپنے دل دیاں گلاں دوجے لوکاں نوں سنایاں۔ اپنے سفر تے دن دیاں گلاں دوجیاں کولوں سنیاں تے سنایاں کہانی کہنا تے کہانی سننا اونا ای پرانا فن اے جتا پرانا انسان اے۔ کہانیاں دو طریقاں نال ملدیاں نیں اک تے تحریری تے دوجیاں زبانی طور تے لوک کہانیاں ہزاراں ایسراں دیاں ملدیاں نیں جیہڑیاں کہ بالاں نوں سنایاں جاندیاں نیں اونہاں نوں سوان لئی وراں لئی یاں چپ کران لئی کہانیاں سنایاں جاندیاں نیں۔

پنجابی دی تحقیق تے کھوج موجب پنجابی دا سب توں پہلا کہانی کار داستان گو حافظ برخوردار ہو ری نیں۔ جنہاں میں جتھے ”یوسف زلیخا“ دا قصہ لکھیا اے اوہدے نال ”مرزا صاحبان“ دا قصہ وی لکھیا اے۔ عبدالغفور قریشی ہوراں دی تحقیق دے مطابق حافظ برخوردار ہوراں توں پہلاں وی کسے بندے نے ”یوسف زلیخا“ دا قصہ لکھیا اے پر اوہ اوس دی نشاندہی نہیں کر سکے۔ تے نہ ای اوہ حالی تک چھاپے چڑھیا اے ایس گل دی دس اک مقالہ نگار نے معارف اسلامیہ وچ قصے دے حوالے نال پائی اے۔ ”یوسف زلیخا“ قصے دے بعد ”مرزا صاحبان“ دا قصہ وی حافظ صاحب نے لکھیا اے۔ پر ”پیلو“ دا لکھیا قصہ حافظ ہوراں توں پہلاں دا کہیا جاندا اے۔ مغلیہ دور وچ ”ہیر رانجھے“ دی کہانی دا واقعہ واپریا دسیا

جاندا اے۔ ”دمودر“ نے ایس کہانی نوں ساریاں نالوں پہلے لکھیا اے پر جیہڑی مشہوری وارث شاہ ہوراں دی ہیرنوں ملی اے اوہ کسے ہور نوں نہیں ملی حالانکہ وارث شاہ توں پہلے ایہو قصہ شاہ جہان مقبل، احمد گوجر، چراغ دین اعوان نے لکھیا سی وارث شاہ توں مگروں تے بے شمار لوکاں نے ایس قصے نوں اپنے علم مطابق لکھیا اور اجوکے دور وچ وی ایہہ قصہ لکھیا جا رہیا اے۔ ایہناں وچ عبدالغنی شوق (دلاور چیمہ) سجاد حسین (احمد نگر) اسیر سوہلوی (فیصل آباد) شامل جنہاں ایس پریت بھری لوک کہانی نوں اپنیاں سوچاں دے کلاوے وچ آندا اے۔ ایس قطار دے وچ گھٹو گھٹ سو کو شاعر و کہالی دیندے نیں جنہاں داناں حوالے دیاں کتاباں وچ چھوٹے موٹے قصیاں دے حوالے نال ملدا اے۔

ہیر رانجھے دے قصہ دے بعد تیسری لوک داستان مرزا صاحبان اے جیہدا پہلا لکھاری ”پیلو“ لکھیا جاندا اے ایس کہانی نوں وی ۵۰ کو شاعراں نے لکھیا اے۔ مرزا صاحب دی کہانی بوہتی پرانی نہیں فیرونی اک بڑی مشہور رومانی داستان دے حوالے نال ساڈے سامنے آؤندے اے مرزا صاحبان لکھن والیاں وچ محمد دین دلاوری داناں سرکڈواں ایس تے ایہہ قصہ دائم اقبال دائم، میاں محمد بخش، میاں سراج قادری، محمد دین، جیون خان باجوہ تے میاں چاندی ہوراں نے لکھیا اے۔ پنجاب دی اک ہور لوک داستان سوہنی مہینوال دے نال نال مشہور اے ایس قصے دا تعلق پنجاب دے ضلع گجرات نال اے ایس داستان نوں وی بے شمار شاعراں لکھیا پر جیہڑی مشہوری فضل شاہ نواں کوٹی ہوراں نوں ملی اوہ کسے ہور نوں نہیں مل سکی، دائم اقبال دائم دی سوہنی ساڑ دے حوالے نال سب توں وڈی اے اوہ بڑی مشہور اے۔

ایہناں چار داستاناں دا تعلق پنجاب دی دھرتی نال اے جدوں کہ ایہتھوں دا اک بہت مشہور قصہ ”پورن بھگت“ وی اے۔ پورن بھگت دا قصہ لکھن والیاں جیہڑے شاعراں نے مشہوری حاصل کیتی اونہاں وچ قادریار (ما پھسکے والا) تے کالیداس (گوجرانوالہ) دے نال بہت وڈے نیں۔

پنجاب لوک داستاناں توں اڈ جیہڑی باہر دی لوک کہانی پنجاب دے شاعراں کول آئی اوہ

سب توں مشہور کہانی سندھ دی اے۔ سسی پنوں دا قصہ وی بڑے شاعراں نے لکھیا اے پر سب توں ودھ جیہڑی وڈیائی حاصل کیتی اوہ ہاشم شاہ تے مولوی غلام رسول قلعہ میاں سنگھ والے ہو ری نہیں۔

یوسف زلیخا ہوراں دا قصہ اللہ تعالیٰ نے قرآن پاک وچ بیان کیتا اے جیہڑا کہ فارسی ادب توں ہونڈیاں ہو یاں پنجابی ادب وچ وی آیا۔ بوہتے شاعراں نے قرآن مجید دے بیان کہتے قصے نوں مفہوم تفسیر اندر بیان کیتا اے تے کجھ شاعراں نے قصے نوں قصے دے رنگ وچ لکھیا اے۔ ایہناں وچ ساریاں نالوں زیادہ مشہوری مولوی غلام رسول دے قصے نوں ملی ایہہ قصہ گھٹو گھٹ ۸۰ کو شاعراں نے لکھیا اے۔ مسلمان شاعراں نے وی تے غیر مسلم شاعراں وی ایس قصے نوں لکھیا اے۔

لیلیٰ مجنوں دی داستان دا تعلق عرب دے صحرائیاں اے۔ جیہڑا فارسی ادب توں ہندا ہو یا پنجابی ادب تیکر اپڑیا اے۔ ایس قصے وچ کس شاعر نے زیادہ شہرت حاصل کیتی گل سامنے نہیں آؤندی پر ایہدے لکھاریاں وچ احمد یار مرالوی، بوٹا گجراتی، دائم اقبال، دائم، گوپال سنگھ ملکھی رام، ہاشم شاہ وغیرہ دے ناں لئے جانڈے نیں۔ شیریں فرہاد دا تعلق ایران دی دھرتی نال اے۔ تے ایہہ قصہ فارسی توں پنجابی زبان وچ آیا۔ شیریں فرہاد دا قصہ لکھن والیاں وچ حشمت شاہ، دائم اقبال، دائم، ہاشم شاہ، بوٹا گجراتی ہوراں دے ناں سامنے آؤندے نیں۔

سیف الملوک اک مافوق الفطرت تے مہماتی کہانی اے۔ ایہہ قصہ گھٹ لکھیا گیا اے۔ میاں محمد بخش ہوراں دے لکھے ایس قصے نوں بڑی شہرت ملی جدوں کہ اونہاں توں پہلاں مولوی لطف علی ہوراں ”سیفل نامہ“ دے سرنا نویں تھلے لکھیا سی۔

دائم اقبال، دائم ہوراں تے مخدوم محمد بخش بہاولپوری ہوراں وی ایہہ قصہ لکھیا اے۔ ایہناں توں اڈوی بے شمار روحانی داستاناں لکھیاں گئیاں تے لکھیاں جا رہیاں نیں۔ جیویں شاہ منصور، شاہ بہرام، داؤد بادشاہ، بین شہزادی، ڈھول بادشاہ، سہتی تے مراد، سوہنا زینی، سلطان محمود وغیرہ وغیرہ جسے کئی قصے شاعراں نے لکھے نیں۔ پنجابی ادب دی شعری روایت

دے مطابق سارے ای داستان گو شاعراں میں اپنے قصے دا ٹڈھ حمد باری تعالیٰ توں بنھیا اے۔ ہر شاعر نے اپنی ہمت نے علم موجب اپنے رب دی حمد و ثنا، مدح تعریف بیان کرن دا جتن کیتا اے۔ کجھ شاعراں نے اپنے قصے دے مکھ ٹڈھ تے حمد تے نعت دے شعر شامل کیتے نیں جے قصہ بوہتا لیا اے تے حمد و ثنا وی بوہتے شعر اں وچ دکھالی دیندی اے۔ ایس توں ایہہ مقصد نہیں لیا جا سکدا جے شاعر کول حمدیہ شعر اں دی کمی سی تے اوں نے تھوڑیاں شعر اں وچ اپنے رب دی ثناء بیان کیتی اے سگوں انج دی شعری روایت وچ دکھالی دیندا کہ اک شاعر نے ۲۰ قصے لکھے نیں تے ہر قصے دی وکھرے وکھے انداز وچ رب تعالیٰ دی صفت بیان کیتی اے۔ کدھرے اوہ عاجزی تے انکساری وچ کدھرے مناجات دے انداز میں تے کدھرے اللہ تعالیٰ دی حاکمیت اوہدی مختاری تے بے نیازی دا ذکر اے۔ حمد و ثناء دے ایہہ رنگ سانوں ہر قصے وچ وکھرے وکھرے دکھالی دیندے نیں۔

پیر سید وارث شاہ ہوراں نوں سب توں ودھ وڈیائی ”ہیر“ دے قصے توں ملی اے حالانکہ اونہاں میں ہو روئی کئی قصے لکھے نیں۔ اونہاں دے کلام وچ حدوں ودھ روانی تے جوش اے۔ محاوریاں دا استعمال بڑا اے۔ بڑے جپویں تے ٹھکویں لفظ ورتے نیں اونہاں وی ایہہ پریم کہانی پلاٹ کردار دے لحاظ نال خوبصورت اے۔ اونہاں دی علمیت تے کسے قسم دا شک نہیں قرآن تے حدیث دے چنگے جانوں سن۔ اونہاں دی علمیت دا جھلکارا اونہاں دی حمد توں وی او سراں ای واضح ہوندا اے۔ جساں اونہاں دے قصے توں دسد اے۔

اول حمد خدا دا ورد کیجے، عشق کیتا سو جگ دا مول میاں
پہلے آپ ہی رب نے عشق کیتا، معشوق ہے نبی رسول میاں
عشق پیر فقیر دا مرتبہ، مرد عشق دا بھلا رنجول میاں
کھلے تہاندے باغ قلوب اندر، جنہاں کیتا اے عشق قبول میاں

”ہیر“ دا قصہ لکھن والیاں وچ چراغ اعوان داناں وی بڑا مشہور اے دمور دے بعد ایہناں نوں ہیر دا قصہ لکھن دا شرف حاصل ہو یا اے۔ چراغ اعوان توں بعد شاہ جہان مقبل تے وارث شاہ نے ہیراں لکھیاں سن۔ چراغ اعوان ہوراں دا حمدیہ رنگ۔

اول آخر ظاہر باطن سچا پاک الہی
 ازل کنوں جو ابد ہمیشہ ہر دو جہاں بادشاہی
 کن نیکون الہ معظم قدرت رب دکھلائی
 کن کنوں سبھ پیدا کیتوس جو خواہش وچ آئی
 بے تکیہ ستون ہوائیں، چھت اسمان لگائی
 زمین زمندو وچھانے ڈے رب حکمت نال وچھائی
 ثابت دین شرع تے حکم، رکھاں حب سوائی
 بخش ایمان چراغ کون ربا، ساعت نیک عطائی

”یوسف زلیخا“ واقعہ لکھن والیاں وچ سب توں ودھ وڈیائی مولوی غلام رسول
 عالمپوری ہوراں نوں ملی اے، اونہاں یوسف زلیخا توں دکھ وی شاعری کیتی اے جنہاں وچ
 داستان امیر حمزہ تے چٹھیاں وی نیں اونہاں دا حمدیہ رنگ ساریاں کولوں اچاتے سوہنا اے
 مولوی ہوراں دی شاعری دی ساریاں صنفاں جیہڑیاں کہ زبان دے حسن نوں نکھار دیاں
 نیں اونہاں دے ایس قصے وچ تھان تھان تے ملدیاں نیں اونہاں دی حمد نگاری ویکھو۔

عشق بھنا اخلاص نہلایا رنگیا رنگ شہودی
 صدق صفادی آب ہوائیں پلایا وچ خوشنودی
 برگ و بر ارادت ازلی نور رچایا ہویا
 محویت دی خمر طہوروں نشہ چڑھایا ہویا
 ازل ازالی ابد آبادی حمد دوام دوامی
 وچ دربار وجوب غنا دے امہ سرسبز مدامی
 پاک منزہ خالق عالم باجھ مثال نظیروں
 اسدا شکر نہ قدر بندے دا عقلاں دی تدبیروں *
 حمد چراغ دلوں تاریکاں مشعلن سب صجواراں
 جس تیس ہر ہر ذرہ چمکیا وچ تقصیر قصوراں

مولوی ہوراں دا علم، عشق تے سوز تڑپ اونہاں دی حمد وچوں دی ظاہر پئی ہوندی اے۔ یوسف زلیخا دے حوالے نال سامنے آون والے دو بے شاعر چوں حکیم علی محمد راز ہوراں دا ناں سرکڈھواں متھیا جا سکدا سی جیکر اونہاں نوں کوئی نقاد مل جاندا، بد قسمتی ایسہ رہی کہ اونہاں دی کتاب چھپ کے وی اونہاں دے گھر دے کونے وچ پئی رہی تے لوکائی دے سامنے نہ آسکی ہن دی بے اونہاں نوں کوئی حفیظ احمد ورگے، اچے درجے دا نقاد مل جائے تے ادب وچ اونہاں دا ناں وی زندہ ہو سکدا اے۔ اونہاں دے قصہ محیثۃ العاشقین عرف شاہنامہ مصر ”یوسف زلیخا“ دا پہلا قصہ پھپھیا اے جدوں کہ دو جا قصہ حالی تیک چھاپے نہیں چڑھیا اونہاں دی حمد دے شعر۔

۱۔ دلا خیر دے کم نوں شروع کیتا پہلاں رب دا نام چنار لئے
 شیشہ خود شناسی دا رکھ ساہنوں صورتہ معنوی تے ویداں مار لئے
 ۲۔ ہستی بود نا بود دا پتہ لگئے، اہل رمز توں سکھ اسرار لئے
 نرا غضب غرور دا علم پڑھ پڑھ جھگڑ جھگڑ نہ وقت گزار لئے
 ۳۔ بازی سٹ دیئے رب آسریتے دلوں صدق یقین نوں دھار لئے
 مشکل مشکلاں مشکلاں رہن ناہیں، جد عشق نماز گزار لئے
 ۴۔ چمن وحدتاں دیوچ لا پھیری دیکھ نویں توں نویں بہار لئے
 بیٹھ ڈھونڈیئے اپنے آپ تائیں حاصل کر سکون قرار لئے
 ۵۔ گم مل نہ لکھ عبادتاں دا، اچا بول نہ میل پھنکار لئے
 ایتھے علی محمد اڈرن دارو، خاکسار ہو بخت سنوار لئے

یوسف زلیخا دے حوالے نال اک ناں مولوی عبدالستار ہوراں دا وی سامنے آوندا اے ایہناں وی اک کتاب اکرام محمدی وی اے پر مذہبی حلقیاں وچ ”قصص المحسنین“ نوں شہرت حاصل ہوئی اونہاں دی حمد نگاری وی اچ کوئی دی اے۔ ونگی لئی کجھ شعر۔
 ہر دم لائق حمد ربے نوں سب صفتاں دا سائیں
 ہر شے اوپر قادر غالب اندر دوہیں سرائیں

باجہ شریکوں پاک منزہ مالک کل مکاں وا
 قدرت کامل نال بنایا فرش زمیں فلکاں وا
 مردے وچوں زندہ کڈھے پتھر وچوں پانی
 آتش وچوں برف نکالے قدرت پاک ربانی
 جن ملک انسان حیواناں دھرتی انبر تارے
 صفت کامل کولوں قادر قدرت نال سنوارے
 آکھے درود نبی سرور نوں یاری منگ السہوں
 دوہیں جہانیں رحمت پاویں خالق دی درگاہوں

مرزا صاحبان دے قصے دے حوالے نال گل بات کریئے تے سانوں پیلو ساریاں نالوں
 پہلوں تے اوس توں مگروں وی کئی شاعر دسدے نیں پر میاں محمد دین ہوراں نوں جو وڈیائی ملی
 اے اوہ کے ہور دے حصے نہیں آئی۔ اوہناں ہیر رانجھے دا قصہ وی لکھیا اے پر مشہوری
 اوہناں نوں مرزا صاحبان دے قصہ توں ای حاصل ہوئی اے۔ اوہناں دے قصے وچ شامل حمد
 وچوں کجھ شعر۔

حب کنوں جگ سرجیا عشقوں جوت بلی
 مت ویپ نو کھنڈ کیتا صیقل قلعی
 کارن حکم الست دے ہو جماعت کھلی
 سب روحاں قالو کوکیا پیر فقیر ولی
 صدق ہتی رب جان کے کتے روحاں سجود
 اکناں تھیں اک پجیا اکناں دو موجود
 دو جنیاں تھیں اڑے ہو گئے ولی وجود
 جنہاں اک کیتا پس ہاریا تھئے خاص یہود

حکیم محمد دین بھجناں والے وی مرزا صاحبان دے قصے دے حوالے نال کے نالوں گھٹ
 نہیں اوہناں نوں بوہتی وڈیائی سورۃ منزل دی منظوم تفسیر نور منزل توں حاصل ہوئی اوہناں

جنگ نامہ وی لکھیا اوہناں دے قصے مرزا صاحبان وچوں حمدیہ شعر پیش کیتے جاندے نیں۔
جنہاں توں اوہناں دی علمیت تے فضیلت دے جھلکارے ملدے نیں۔

اول آخر ظاہر باطن رب قدیر قدیم
اوہ لائق مفضل بادشاہ عظمت نال عظیم
کیہ طاقت عاجز بشر دی کرے صفت ثناء ترقیم
جنیدی لا احمی توصیف ہے کیتی حضرت نبی کریم

مرزا صاحبان دی گل کردیاں ہویاں سراج قادری ہوراں داناں چھڈیا نہیں جا سکدا
اوہناں نے ”ہیرا رانجھا“ دے قصے دے نال نال پنجابی غزل وی کہی اے۔ تے ہو روی ڈھیر
ساریاں کتاباں لکھیاں نیں۔ اوہناں دے حمدیہ اشعار

قدرت کاری گر دی ہر ہر طرف عیان
اوس کھید عشق اپائی تھیں کر کے کن فرمان
حکم کیتا رب قلم نوں لکھ کلمہ ذی شان
اتے لوح محفوظ دے بسم اللہ الرحمن
تاں پریت میخان ٹھوکیاں حق اللہ سبحان
اس فلک سہائے تاریاں تے دھرتی نال انسان

گجرات دے شاعراں وچوں محمد بوٹا گجراتی ہوراں داناں زیادہ مشہور اے اوہناں دے پنج
گنج سی حرفی دی صنف وچ سب توں زیادہ مقبول ہوئے اوہناں قصے وی لکھے تے اوہناں دے
لکھے ہوئے قصیاں وچوں مرزا صاحبان دے وچوں کجھ حمدیہ شعر ونگی لئی پیش کیتے جاندے
نیں۔

آکھاں حمد تے شکر ہزار لکھاں اوسی رب رحیم رحمان دا جی
جس ذوق تے شوق تھیں چا کیتا اچا مرتبہ عشق دے شان دا جی
عشقوں کن فیکون آواز کر کے کیتا فرش زمین زمان دا جی
عشق باز ہو راز جتائیو نے ہویا ذوق معشوق بہان دا جی

احد نور تھیں پوریا نور احمد وچ میم حجاب نہان دا جی
 لائی مہر نبوت پشت اتے دتا شان ختم المرسلان دا جی
 کشتی عقل دی ہووے فناہ انتھے وگے بحرایمہ قہر طوفان دا جی
 لائق وچ درگاہ دے شکر باہوں کرنا ہور نہ سخن زبان دا جی
 میزبان ہو خلق مہربان کیتی لنگر سدا جاری نعمتان دا جی
 دوست، دشمنان وچ نہ فرق جا پئے ایسا سخی دانا صاحب دان دا جی
 اجوکے دور دے وچ لکھن والیاں وچ نذیر احمد ہوراں داناں قصہ گو شاعراں وچ
 ابھرواں نظر آؤندا اے اوہناں بے شمار قصے لکھے اوہناں نوں اوہناں دی ہیرا کھاناں وی توں
 مشہوری ہوئی۔ مرزا صاحبان دا قصہ وی اوہناں لکھیا اوہدے وچوں اوہناں دی حمد و ثنا دے
 مصرعے۔

آب زمزم تھیں نسل کر شوق سیتی لکھاں صفت تیری بے مثال مولا
 بے مثل ہے تہہ وی شان اعلیٰ ہین سب خوبیاں سب کمال مولا
 لا جواب ہے تہہ دی ذات سوہنی جنہوں آؤناں نہیں کدے زوال مولا
 ماں باپ نہ بھین بھرا تیرا صفتاں کرے میرا وال وال مولا
 دنیا وچ تھیں تھیں پیا چمکدا اے تھیں تھیں تہہ دا نوری جمال مولا
 اجوکے دور دے اک ہور شاعر چراغ جوئے کے والے ہوراں وی مرزا صاحبان لکھی
 اے اوہناں دی حمد دے کجھ شعر پیش نیں۔

اول حمد خدا نوں جہیرا سر جنہار غفار
 پیدا کر مخلوق نوں آپے بنیا پالن ہار
 جس دتا زمین آسمان نوں قدرت نال کھلار
 اوہ ہے بادشاہاندا بادشاہ جہڑا سب دا بخش ہار
 ایس دنیا طول طویل دا آندا نہیں انداز شمار
 اس وچ کئی بہادر سورے کیتی جو پریتے اوتار

ابتھے نہیں سمائی غیر دی ایسہ ہے مولا دا دربار
بھیرا حکم خدا دا ہو گیا اوہدا کون کرے انکار

رومانی داستاناں وچ پنجاب دے علاقے توں اڈووجے علاقیاں دیاں داستاناں وی لکھیاں
گئیاں نیں جنہاں وچوں سسی پنوں دا قصہ بڑا مشہور اے سسی پنوں دا قصہ لکھن والیاں وچ
سب توں وڈا ناں ہاشم شاہ ہوراں دا اے تے دوہجے ناں دائم اقبال دائم حافظ برخوردار
ہوراں دے ناں آؤندے نیں۔ سب توں پہلے ناں حافظ برخوردار ہوراں دا آؤندا اے۔
اوہناں دی حمد نگاری نمونے لئی پیش اے۔

یا رب تیری بے پرواہی کولوں ڈر دیاں دھیرے
بنہ کے ہتھ زور اور اگے درد ہڈاں وچ مسہیرے
باجھوں اوس دیوں ہور کے نوں حال نہ موے کہیرے
حافظ مت اوہ راضی ہوؤے اجر حضوروں لیئے
نبیاں نے سر نیویں کہتے میں توں کون وچارے
روون جھوکن روناں دتس جھہڑے خاص پیارے

”سسی پنوں“ دا قصہ لکھن والیاں وچ دائم اقبال دائم ہوراں دا ناں وی آؤندا اے۔

ہوروی کئی قصے لکھے نیں اوہناں دی حمد دارنگ کجھ ایساں دا اے۔

داتا داتا تیندا والی والیاں دا واحد الف الف ازلی موجد میم دائے
خالق اصل اصول فروغ دائے جو ہر عرض حدوث قدیم دائے
عظمت پرویز عظمت گگہ کولہ والے

ہوراں نے وی سسی پنوں دا قصہ لکھیا اے

اوہناں دی حمد نگاری دارنگ۔

تیری وچ درگاہ دے جھک مولا کرے عاجزی ناں سوال منگتا
ویکھیں عیب تے فیر بچانا ہیں بچاں کرم تے فضل دے ناں منگتا
جو کجھ منگناں ہاں داتا خیر پاہیں کراں بوہے اتے ہاں ہاں منگتا

آڈھا خان نطقال گنجیال والے ہوراں وی سی دے دوہڑہ جات لکھے نیں اوہناں وی
شاعری وچ درد وچھوڑے دا بڑا سوزاے تے غم دا عنصر وی آگھڑواں ملدا اے۔ اوہناں وی
حمد دے شعر۔

برکت والا اسم خدا دا، جہیدی صفت رحمان رحیم این
جہیدی نام دا آسرا ہرذی روح نوں اوہ ربی العظیم این
جس شان محبوب دا افضل کیتا رکھ نام اندر دو میم این
پڑھ کلمہ آڈھا اس دے ناں دا جنیدی صفت رؤف رحیم این

اجو کے دور دے شاعراں وچوں منظور بٹ ہوراں دا ناں بڑا اچا اے قصہ نگاری وچ
اوہناں اک دوہو روی قصے لکھے نیں۔ اوہناں وی حمد دارنگ۔

پڑھ کے بسم اللہ قلم تیز چلیں لکھنی صفت شوقوں کردگار دی اے
سوچ سمجھ کے لکھیں ہر شعر موتی دھم تھان تھان اوہدے دربار دی اے
حاتم جئے وی استوں بھیکہ منگن شہنشاہاں نوں بھیکہ دیدار دی اے
لاشریک ہے رب دی ذات اچی اوتھے چیز نہ کوئی دم مار دی اے
عرش فرش کرسی سورج چن تارے ہر اک موروی اونہوں چتار دی اے
بڑی شان منظور ہے رب والی سارے جگدی خلق پکار دی اے
سی پنوں دے حوالے نال ملک محمد اشرف ہوراں دا ناں وی سامنے آؤندا اے۔

اوہناں وی حمد نگاری ول وی جہات ماریے تے بڑے سوہنی دکھالی دیندے نیں۔

بسم اللہ سبحان اللہ، کیا شان مولا کریم دا اے
یہ قدرت دی سی کمال یارو، ایہہ شان جو شان قدیم دا اے
بادشاہاں نوں کرگدا دیندا، ملدا بھیت نہ اوہدی سکیم دا اے
کرے صفت بیان کیہہ یار اشرف، واہ وانشان رب رحیم دا اے

ہاشم شاہ ہوراں دا ناں سی پنوں دے حوالے نال اک بڑا وڈا ناں این ہاشم شاہ ہوراں
دی سی پنوں وچ سوزتے درد عروج اتے ملدا اے۔ بڑے علم والے بندے سن حکمت وی

جانندے سن اللہ تعالیٰ دی حمد و ثنا لکھدیاں ہویاں لکھدے نیں۔

حکمت اوس خداوند والی مالک ملک ملک دا
 لکھ کروڑ کرن چترایاں کوئی پچھان نہ سکدا
 قدرت نال رہے سرگرداں دائم چرخ ملک دا
 ہاشم خوب ہوئی گلکاری فرش فنا خلق دا
 حکمت نال حکیم اجل دے نقش نگار بنایا
 ہر ارواح اسیر عشق دی، قید وچ جسم پایا
 جو مخلوق نہ باہر اس تھیں، ارض و سما وچ آیا
 ہاشم جوش بخار عشق دے، ہر اک شان وٹایا

پنجاب دیاں اپنیاں داستاناں چوں سوہنی مہینوال دی داستان دی لوکاں وچ بڑی مشہور
 سی تے گجرات دے کئی شاعراں توں دکھ ہو روئی شاعراں نیں سوہنی مہینوال دی کہانی لکھی
 اے جنہاں وچوں دائم اقبال دائم، پیر فضل شاہ، ہوراں دے نال لئے جا سکدے نیں اوہناں
 دی پنجابی شعری روایت نوں مکھ رکھدیاں ہویاں سب توں پہلے حمد باری تعالیٰ لکھی اے فضل
 شاہ ہوراں رنگ ویکھو۔

اول حمد خدا تائیں جس عشق تھیں کل جہان کیتا
 نبی پاک رسول معشوق کر کے ساری خلق کولوں عالیشان کیتا
 لوح قلم چوداں طبق عرش کرسی سب عشق سیتی نگہبان کیتا
 ہویا فضل خدا دا عاشقاں تے جدوں عشق نے آن مکان کیتا

دائم اقبال دائم ہوراں دی حمد دا رنگ اسیں مرزا صاحبان تے ہیر دیاں داستاناں وچ
 ویکھیا اے بڑیاں پر معنی تے دل وچ لہہ جان والیاں گلاں لکھدے نیں۔

پنجاب توں باہر دیاں داستاناں وچوں یوسف زلیخا تے سسی پنوں دے نال نال مافوق
 الفطرت کہانی ”سیف الملوک“ دی بڑی مشہوری ہوئی، جہیر می کہ اک علامت بن گئی انکھی
 ہون دی اک مقصد نوں حاصل کرن دی تے اوکڑاں نوں جگرے نال لڑن دی کہانی نوں لکھن

والیاں وچ کئی نال نہیں پر جسراں پنجاب دے وچکار لے علاقیاں وچ پیر سید وارث شاہ ہوراں
دی ہیر پڑھی جاندی اے ایسراں ای جناب میاں محمد بخش کھڑی شریف" والیاں دی سیف
الملوک پڑھی جاندی اے آپ صاحب حال صوفی سن تھان تھان تے کلمہ وحدت تے اخلاقی
نقطے بیان کیتے نہیں آپ دی حمد دا رنگ بڑا من کھچواں تے من موہنا ایں۔ بڑے سادہ تے
سیدھے سادے لفظاں نال اپنی گل نون بیان کردے نہیں اوہناں دی حمد نگاری ول جھات
ماریے تے عاجزی انکساری دے نال نال اک خوف تے خدا تعالیٰ دی یاد دے نال نال
اوپدے کولوں رحم دی دعائے اپنے گناہواں تے نادم ہو کے کرم دیاں عرضاں وی کیتیاں
گیاں نہیں۔ آپ لکھدے نہیں۔

اول حمد ثنا الہی جو مالک ہر ہر دا
اس دا نام چتارن والا کوئی میدان نہ ہر دا
کام تمام میسر ہوندے نام اوہدا چت و صریاں
رحمیں سکے، سادے کردا قہروں ساڑے ہریاں
قدرت تھیں جس باغ بنائے جگ سنسار تمامی
رنگ برنگے بوٹے لائے کبھ خاصے کبھ عامی
آپ مکانوں کالی اس تھیں کوئی مکان نہ خالی
ہر ویلے ہر چیز محمد رکھدا نت سنبھالی

اس کہانی دا دو جاناں "بدیع الجمال" وی اے کیوں جے معشوق پری دانناں سی "بدیع
الجمال" سی۔ ایس کر کے اس کہانی دانناں وی ایسہ ای رکھیا گیا دو جے کہانی کار جناب امام بخش
ہوری نہیں جنہاں ایس توں علاوہ کوئی ہور کہانی سامنے نہیں آؤندی اوہناں دی حمد دا انداز
وی بڑا سوہنا ایں لکھدے نہیں۔

شکر خدا کریم دا لائق ہے ہر حال
پیدا کیتا رات دن غمی خوشی اموال

باجھوں یاد اللہ دے لبیاں ہلا نہ مول
 نیکو کاراں وچ توں تاں ہوویں مقبول
 یا رب دے توفیق توں اندر نیکوکار
 جس وچ راضی رہیں توں سانوں اوہ درکار

ایہناں داستاناں توں دکھ ہزاراں کتاباں میں کہانیاں تے داستاناں دیاں جھیریاں کہ
 لکھیاں گئیاں ملدیاں نہیں یاں جنہاں دے مسودے ملدے نہیں اوہناں وچ شروع تے حمد
 باری تعالیٰ ملدی اے۔ تے ایسہ ریت اپنی پکی پیڑھی ہو گئی سی کہ غیر مسلم شاعراں دی
 جدوں کوئی کتاب لکھنی شروع کیتی تے اوہناں وی سب توں پہلے حمد باری تعالیٰ لکھی جنہاں
 وچوں وڈیاں مثالیں، ہیر لکھن والے دمور نہیں۔ گورناتک ہو ری تے ساری حیاتی توحید دا
 پرچار کردے رہے گورو گووند سنگھ ہوراں دیاں نعتاں تے حمداں لکھیاں ملدیاں نہیں
 کالیداس اوہناں غیر مسلم شاعراں وچ شامل اے جنہاں میں حمد باری تعالیٰ لکھی اے۔ ایس
 توں پہلے اسیں عشقیہ داستاناں دے حوالے نال حمدیہ شعر نمونے دے طور تے درج کھتے
 نہیں جے داستاناں دا تفصیلی جائزہ لئے تے داستاناں دیاں کئی قسماں دکھالی دیندیاں نہیں جنہاں
 وچوں واراں، مذہبی واراں، مانوق الفطرت واراں نظری آوندیاں نہیں۔ کج اخلاقی قصے وی
 و لکھن وچ ملدے نہیں۔ رزمیہ داستاناں وچ یاں جنگ نامیاں وچوں جنگ نامے، کربلا دے
 دکھانت نوں مکھ رکھ کے لکھے گئے نہیں جدوں کہ واراں وچ ایس خطے دے پنجاب دے آنکھی
 تے بہادران سورمیاں دے جس گائے گئے نہیں ایسہ واراں پنجاب دی ویتل تے ثقافت دا
 مومنہ بولدا ثبوت نہیں ایہناں وچ ایسوں دی ویتل ایسوں دے دکھ سکھ بیان کھتے جاندے
 واراں وچ ادبی حیثیت نال جنہاں دا ہن تیک مقام متھیا گیا اوہناں وچ ”چٹھیاں دی وار“
 ”سکھاں دی وار“ تے ”نادر شاہ دی وار“ نہیں ایس توں اڈوی بے شمار واراں سانوں کھوج
 کاری کرن نال ملدیاں نہیں۔

چٹھیاں دی وار دے لکھاری پیر محمد ہوری نہیں۔ واراں دے حوالے نال پیر محمد ہوراں

داناں بڑا وڈاناں ایس اوہناں دی وار چوں اوہناں دی حمد دارنگ۔

رب جبار قہار دا کہے انت نہ پایا
تے کہہ کے لفظ اس کن دا سب ملک بنایا
تے آدمؑ حوا سرج کے اس آپ لکھایا
تے کڈھ اوہناں نوں جنتوں وچھوڑا پایا
پیر محمد آکھدا واہ بار خدایا
کیتی تیری کھیل دا کہے انت نہ پایا

نادر شاہ دی وارد لکھاری نجابت اے جسراں کہ چٹھیاں دی وار وچ پیر محمد مشہور اے
اسیراں ای نادر شاہ دی وار لکھن وچ نجابت داناں مشہور اے۔ اوہدی حمد نگاری دارنگ۔

اول سچ جبار خدا مالک ہر دا
کہیا کجھ نہ جا تیری کھیل دا
شوق محبت لا پیارا سرجیا
کیتا شان عطاء اونہوں لولاک دا
نجابت کرے دعا دوویں ہتھ جوڑ کے
بھانویں دے سزا تے بھانویں بخش توں
پر تیری جیویں رضاء اساں ہے منی

شاہ عبداللطیفؒ بھٹائی ہوراں دے نل توں کون ان جانوں ایں جسراں اسیں پنجابی زبان
داوڈ اشاعر پیر سید وارث شاہ ہوراں نوں متہدے آں اسیراں ای سندھ وچ سندھی زبان نال
پیار کرن والے شاہ جی ہوراں نوں وڈا شاعر من دے ہن شاہ ہوراں داسارے داسارا کلام
صوفیانہ تے معرفت والا اے جیہدے وچ تھل تھل مولا پاک دیاں تے نبی کریم صلی اللہ علیہ
وسلم دیاں نٹواں تے صفتاں دسدیاں نیں بشیر حسین ناظم ہوری شاہ ہوراں تے لکھے اک
مضمون وچ اوہناں دی حمد اسیراں نقل کر کے لکھدے نیں۔

حمد کراں میں رب دی
جس دی اچی شان

شکر کراں کجج اس دا
 اوہدے کئی احسان
 ظاہر باطن اوسدا
 بخشے تہہ گیان
 پیار کرے جو اوس نوں
 پاوے اوہ عرفان
 ذکر لطیف خداوند والا
 بخشے امن امان

مولوی لطف علی بہاولپوری ہوری ملتان دے سن حیاتی دا بوہتا حصہ بہاولپور وچ گزاریں
 پاروں بہاولپوری مشہور ہو گئے۔ آپ دی لکھت ”سیف الملوک دی مثنوی“ سفیل نامہ اس
 فارسی تے عربی دے اکھراپنے علاقائی لہجے نال ورتدے سن مطالعہ بڑا سی حمد دے شعراں وچ
 مولاپاک دی وکھو وکھ صفحاں تے وڈیاں دے حوالے نال حمد و ثنا کیتی اے۔

بت آدم دا خلقیں خاکوں دے زینت زیبائی
 راحت روح رلائیں تس وچ کر حکمت دانائی
 طلعت ہر مخلوق مصور رنگاں رنگ نبائی
 ہک چہرہ شب رنگ نسیم جے ہک جلوہ سیمائی
 ہکریاں کوں بادشاہی بخشی ہکناں شہر گدائی
 ہکریاں کوں کرلاندریں گزرے ہکریاں غرض نہ کائی

اثر انصاری فیض پوری ہوری پنجابی ادب نال تے پنجابیاں نال بڑا پیار کردے نیں بڑے
 نگھے انسان نیں اوہناں دی انسان دوستی دے جھلکارے اوہناں دی شاعری چوں وی دسدے
 نیں انج تے اوہناں بڑا کچھ لکھیا اے پر اک داستان ”گلزار تے حنیف“ جیہڑی عشقیہ کہانی
 اے اوہنوں منظوم کیتا اے جیہدے وچ اوہناں 128 شعراں دی حمد لکھی اے۔

اللہ واحد کلم کلا بے مثل کماندا
 بیٹھ کے عرش بریں دے اتے فرش تے حکم چلاندا
 اللہ پاک نے قسم قسم دے رکھ عجیب اگلے
 قسم قسم دے پھل اوہ دیندے لذتیں نال بھرائے
 واہ سبحان اللہ رب قادر لائق حمد ثناواں
 اوہدے ہتھ وچ ہر شے جگدی ایسہ مخمور ہواواں

شیخ التفسیر حضرت احمد علی لاہوری ہوری "ذکر الہی کے فوائد" دے سرناویں نال
 لکھے اپنے اک مضمون وچ لکھدے نیں۔

ذکر الہی شیطان نوں ذلیل تے رسوا کردیندا اے
 ذکر الہی مولانا پاک وی رضا داباعث بن جاندا اے

اللہ دا ذکر انسان نوں سارے دکھل ورداں توں نجات دواندا اے مولانا سائیں دا ذکر دل تے
 بدن نوں طاقت بخش دا اے۔ مالک و مختار دا ذکر دل تے چہرے نوں روشن کردیندا اے۔ اوس
 رحیم و کریم دا ذکر رزق وچ وادھے داباعث بن دا اے انج تے مولانا احمد علی لاہوری ہوراں
 گھٹ ودھ 100 کو فائدے دے نیں پر مولانا سائیں دے ذکر دے فائدے کدی گنتی وچ نہیں
 آؤندے۔

مولوی غلام رسول عالم پوری ہوری وی اپنے اک شعروچ ایسراں دے وچاراں دا اظہار
 کردے نیں۔

حمد چراغ دلاں تاریکں مشعل شب مجوراں
 ہر ہر ذرہ جس تھیں پھکیا وچ اقرار قصوراں

مولوی ہوراں حمد و ثناء بیان کرن دے نال نال حمداں بیان دے فائدے تے انسان نوں
 مولانا سائیں دی یاد نہ . صلن دی گل وی کیتی اے اوہناں اپنی پوری حمد وچ علماں دے دریا وگا
 دتے نیں حمد دے آخر تے اوہناں دالوجہ اجتماعی بن جاندا اے اوہ جتھے اپنے لئی اوہدے کولوں

کرم منگدے نہیں اوتھے پورے مسلماناں لئی دعا کروے آکھدے نہیں۔

میرے کار حوالے تیرے یا ستار غفار
 عدل کریں میں پکڑیا جاواں فضل کریں چھٹکارا
 میں بندہ توں صاحب میرا انت نہ تیں وڈیایوں
 رحمت تیری بہت زیادہ بندے دی بریایوں
 عقلیں وی اتھ پیش نہ جلوے جے لاون لکھ واہاں
 اتھ عاقل بے عقل تمامی رہن سبھے وچ راہاں
 عقل خیالوں وہم گمانوں تیریاں عقلیں عالی
 خالق مالک جان جہاں دا توں عالم دا والی
 توبہ دی توفیق اسانوں دیویں پاک الہا
 در اپنے دا رکھ شوالی ہر دم شاہنشاہا
 قدم نبی دے پچھے سانوں یا رب راہ چلائیں
 اندر قوم نبیاں کیتا توں سرور جس تائیں

انج تے پنجابی دیاں گھٹ ودھ ساریاں ای داستاناں دا آغاز تے انجام اوس برکتاں والے
 دے نال توں ہوندا اے پر مولوی ہوری تے آخرتے وی آکھدے نہیں۔

بسم اللہ تمہیں شروع ہو یائی ختم خدا دے ناموں

مولوی ہوراں اپنی حمد توں اڈ پوری کتاب وچ تھان تھان تے اوہدے کرم تے فضل دیاں
 دعاواں منگیاں نہیں تے کتاب دے آخرتے وی اوس بخش دیون والے کولوں اپنے لئی تے
 یاراں بھراواں واسطے مردے ویلے کلمے دا ذکر منگیا اے اوہ اپنی کتاب یوسف زلیخا دے آخرتے
 لکھدے نہیں۔

یا رب لکھنے پڑھنے والے رہن نہ فضلوں خالی
 بخش ربا میں عیبی بندہ آیا در تے سوالی

فضل کریں تے بخشیں سانوں توں ہیں بخشنہارا
 ماں پو تے استادوں بھلیاں بخش امن چھٹکارا
 سانوں فضل تیرے دی یا رب آس دلاں وچ بھاری
 دیرہ کلمہ توحید نزع وچ سانوں جاندی واری

مولوی غلام رسول عالمپوری ہوری "یوسف زلیخا" والے وحدت الشہودی فلسفے دے
 مہان شاعر نہیں اوہناں دی حمد وچ جتھے جدت تے خیالاں دی اچیائی اے او تھے اوہناں دا علم وی
 سکھراں تے دسد اے۔ اے تیکر پنجابی وچ لکھیاں گئیاں حمداں چوں اوہناں دی حمد نوں اک
 اچا مقام حاصل اے اوہناں کول عربی تے فارسی دے لفظاں دے ورتارے ایسراں مل دے
 نہیں کہ کدھرے کدھرے تے پورے شعروچ وی پنجابی دا کوئی اکھر نہیں دسد اپر اوہناں دی
 بیان خوبی ہی شعردی خوبصورتی نوں ایسراں ودھاندی اے کہ جے اوہ شعر پنجابی دی کتاب
 چوں کڈھ کے فارسی یاں اردو دی کتاب وچ لکھ دیئے تے اوہ اوہ سے زبان دا آئی لگے۔ مولوی
 غلام رسول عالم پوری ہوری قطب دے مقام تے اڑے بزرگ سن اوہناں کول جتھے عاجزی
 انکساری اے او تھے اوہدیاں کہاں تے فضلاں دا ذکر اک وکھرے رنگ وچ دسد اے تے
 اوہدیاں ذاتی تے اختیاری خوبیاں دا کمال دا ذکر مولوی ہوری ایسراں کردے نیں۔

افضل اطہر اکمل انور جیس وچ سبھ وڈیاں
 عدم تکلف والیاں ندیاں جس تھیں وہندیاں آیاں

ازل ازلی ابد آبادی حمد دوام دوامی
 وچ دربار وجوب غنا دے ایسہ سر سبز مدامی
 کل مراتب حقی خلقی تنزیہی تشبیہی
 منظر حمد حمید حقیقی ایسہ کشوف بدیی
 عجز کمال خدا دے حمدوں ہر زہ اقراری
 دم دم لکھ لکھ لوں لوں حمدوں تھیں نہ شکر گذاری

مخلوق دا سہارا خالق توں اڈ ہو ر کون ہو سکدا اے۔ بناون والے اپنے بندے دیاں
 ساریاں ضرورتاں نوں پوریاں کرن دا وعدہ کیتا اے۔ سیانیاں دا قول اے کہ جیہدا کھائیے
 اوہدا گائیے انسان ازل توں او سے وحدہ لا شریک دا کھاندا آرہیا اے تے اوہدی رحیمی تے کریمی
 ایسہ وے کہ ایسہ بھاویں اوہدا گاؤے تے بھاویں نہ گاؤے اوہ ضرور دیندا اے۔ پنجابی اوب
 دے شاعراں دی روایت ای ایسہ رہی اے اول حمد خدا اور دیکھتے یاں اول حمد ثناء الہی جو مالک
 ہر ہر داتے الف اللہ چنبے دی بوٹی ایسراں ای اکو الف تیرے درکار تے فی تینوں رب نہ
 بلھے ورگے درس تے نعرے پڑھن سنن نوں مل دے رہے نہیں تے رہن گے۔

پیر وارث شاہ ہوراں جتھے ہیردی ابتداء وچ مولا پاک دی حمد ثنا کیتی اے او تھے اوہناں
 تھان تھان تے خاص کر کے اپنے مقطیاں وچ مولا پاک دی حمد ثنا کیتی اے۔ پیر وارث ہوری
 حافظ وی سن تے عالم با عمل وی اوہناں کدھرے وی ایس گل نوں منوں نہیں و ساریا کہ اوہ
 اوہدی یکتائی بے پروائی تے بے نیازی داد دس نہ دین اوہدے مالک خالق تے رازق ہوون دی
 گل نہ کرن۔

پیر ہوراں ساریاں ساریاں نوں چھڈ کے اکو اوہدے درتے بہہ جاون دی گل کیتی اے۔
 ساریاں دلوں نظراں موڑ کے اوہدے بوہے تے نظراں رکھن دا درس دتا اے کیوں جے دنیا
 دے شاہواں کول ذاتی خوبی کوئی نہیں ایسہ شاہ مختار نہیں ہن اوس بادشاہواں دے بادشاہ کول
 ای سبھ کچھ اے۔ پیر ہوری ایس گل نوں اپنے کلام دے مقطیاں وچ بڑے سوہنے انداز نال
 بیان کردے ہوئے آکھدے نیں۔

- ۔ وارث شاہ ہن آسرا رب دا اے بندہ کت ول اوس بغیر جائے
- ۔ وارث شاہ جے رب مہربان ہووے کھیت اگدا بھجیاں دانیاں دا
- ۔ وارث سبھ دنیا دغے باز ہے جی رکھ ربدی طرف دھیان میاں
- ۔ وارث رب دے با بھم نہ تاہنگ کوئی باناں فقرا اسماں وٹلایاں
- ۔ وارث جہناں نوں ہو ر نہ تاہنگ کوئی کم تھان دے رب سنوار دی ای

- ہیر آکھیا رب رازق تیرا میاں جائیں نہ لوکاندے ہاسڑے تے
- وارث شاہ نہ رب بن تاہنگ کوئی کیویں جیتے پاسیاں ہاریاں نوں
- وارث شاہ اک رب دی مہربا، جوں نہیں عاشقاں آسرا ہور پھڑنا
- وارث شاہ نوں پچھ لے دکھ ساڈے باہم رب دے نہیں پناہ دھیا
- وارث شاہ اک رب دی مہربا، جوں بھلا کون ہساوندا رنیاں نوں
- وارث شاہ اوہ آپ ہے کرنہارا ایہناں بندیاں دے کجھ ہتھ ناہیں
- وارث شاہ جے رب مہربان ہووے خیر ہو جاندی نال لسیاں دے

انسان نوں قرآن پاک وچ ناشکراتے بے صبرا آکھیا گیا اے کیوں جے جدوں ایہنوں مولا پاک عزت تے وڈیاں دیندا اے تے ایہہ اپنی اصل بھل جاندا اے ایتھوں تیکر کہ اوہدیاں بندیاں نوں اپنے توں کم تر سمجھن لگ پیندا اے پاک دا شکر ادا نہیں کردا اوہدے درتے جھکدا ناہیں سگوں ایناں تکبر تے غرور کر بہندا اے کدی کدی بندگی دے درجے توں اگے لنگھ کے خدا بن بہندا اے۔ موت نوں بھل جاندا اے پر جدوں ایہدے تے مصیبت آن پیندی اے تے فیر اوہنوں یاد کردا اے حالانکہ جدوں ایہنوں کوئی جان دا ای نہیں سی ایہنوں عزتاں تے وڈیاں مولا پاک ای دتیاں فیر ایہدا صبر تے ایہدی بندگی نوں آزمان لئی اوکڑاں وی او سے نے ای گھلیاں۔ پیر ہوراں ایہناں ساریاں مضموناں نوں اپنے مصرعیاں وچ ایسراں بیانیا اے کہ اسیں اوہناں نوں شعر سمجھ کے پڑھنے آں پر جدوں اوہ ساڈے دلاں اندر اتر کے اثر وکھاندے نیں تے فیر اسیں اوہناں دی گل دے قائل وی ہو جاندا اے آں پیر ہوراں ایسراں دیاں گلاں اپنے کرداراں کولوں ایویں ای تھیں تھیں تے نہیں اکھوایاں سگوں بڑا ماحول بنا کے تے گل نوں منطقی انداز نال بیانیا اے۔

- وارث کسے دے رکھیاں رہن ناہیں پتاں جنہاں دیاں رب اتاریاں نی
- وارث شاہ جاں رب نے مہر کیتی بدل قہر دے واء نے پاڑوتے
- وارث شاہ دی کریں مراد حاصل کل خلق دے کم دے بانیاں دے
- وارث شاہ باہجوں در رب دے تے در ہور دے پیر نہ پاموئے

- ۛ وارث شاہ جے فضل دی واجھلی بنے رب لاسی رہڑے بیڑیاں نوں
- ۛ وارث رب ہے بے پروا ڈاڈا جس عاجزاں نوں وخت پایا ای
- ۛ وارث شاہ ہے کون شریک اسدا جس دارب نے کم سنواریا ای
- ۛ کرنہار کرتہار نوں یاد کریئے جیہدا نام ہے پاک اللہ قاضی
- ۛ سانوں آسرا رب رحیم دا اے کہندا کوک کے تے وارث شاہ قاضی
- ۛ وارث شاہ اوہدوں سبھے کم ہوندے جدوں رب ہوندا مہربان میاں
- ۛ وارث دکھ مصیبتاں دور ہوون فضل کرے جے آپ خدا ناتھا
- ۛ وارث شاہ اللہ جدوں کرم کردا حکم ہوندا ای نیک ستاریاں نوں
- ۛ وارث شاہ نہیں کرو آکڑ فرعون جیہاں دل دھیان کیجئے
- ۛ وارث شاہ میاں یاد رب دی بن ہو رخیال نوں کوڑ پچھانے ہاں
- ۛ وارث شاہ ہووے روشن نام تیرا کرم ہووے جے رب غفور دا اے

اوہ پالنہار تے بخشنہار اے اوس دیہاڑے جدن نہ دھی پتر نے سنی ایں تے نہ ای
مالاں تے دولتیاں نے کم آونا ایں۔ اوہدے اگے کسے نے کسے دی سفارش ای نہیں کرنی ماں
پتراں کولوں تے بھرا بھیناں کولوں دور نسن گے اوس دیہاڑے اوہدا کرم ای ساڈے سراں
تے چھانواں کرے گا۔ پل صراطوں لنگھن لگیاں اوہدی مدد ای ساڈے کم آوے گی ساڈے
عملاں تے سانوں کجھ وی نہیں دینا اوہدا کرم تے رحم اوہدی ستاری تے غفاری ساڈی بل دی
جندڑی نوں بچاوے گی۔

اج تیکر کسے ولی وی اپنے عملاں تے مان نہیں کیتا سگوں بڑے بڑے درویش تے خدا
مست لوگ خاص انسان تے غوث قطب ایہہ ای آکھدے گئے نیں۔

ۛ عدل کریں تے تھر تھر کنبن اچیاں شانیاں والے
ۛ فضل کریں تے بخشے جاون میرے جسے مونہ کالے
پیر ہوراں وی ایہناں گلاں نوں اپنے شعراں وچ بڑی روانی تے من موہنے ڈھنگ نل
بیان کیتا اے۔ پیر ہوری آکھدے نیں۔

وارث شاہ جیہا گناہ گار کوئی نہیں تے بخشنہار تاہیں رب غفور جیہا

وارث شاہ دا بجز قبول کرنا تیرا نام ستار غفار سائیں

وارث شاہ دا عدل نہ کریں ربار کھاں آس میں فضل کراونے دا

مدونال خداوی میاں وارث دلوں غیر دلیلاں نوں چاہوڑاں

وارث شاہ مدچار یار دی جی ربار کھ لیس فعل جو مندڑے نی

وارث شاہ رب آبرونال رکھے مٹی مٹھ ہی دے لنگھامیاں

تیرے نام دے آسرے میں جیواں ربا ایہو ہے نت سوال میرا

ٹوریں نال ایمان سلامتی دے ہووے خوار نہ حال احوال میرا

اپنے ذوق تے شوق دا چار کھیں گلوں غماں والاہ جنجھال میرا

وارث شاہ فقیر دے عیب کجیں توہیں قادر اجل جلال میرا

پیر ہوراں مولا سائیں کولوں جتھے اپنے لئی کجھ منگیا اے او تھے اوہناں اپنے نال بندیاں

تے . مہنہاراں لئی وی دعاواں کیتیاں نیں کیوں جے اوہ بے نیاز تے بے پروا اے پتہ نہیں

کدے بہانے سن لوے نالے فقیراں تے درویشاں دا ایہہ ازلوں و طیرہ رہیا اے کہ اوہناں

کدی وی اپنے آپ نوں لوکاں توں دکھ کر کے صرف اپنے لئی کدی نہیں منگیا سگوں اوہناں

جدوں وی منگیا اے مولا سائیں دی ساری مخلوق لئی منگیا اے دھرتی تے وسدے

وسنیکاں دی خیر منگی اے۔ حشر دیھاڑے فقیراں دے سنگ رلن دیاں دعاواں منگیاں

نیں۔

میاں محمد بخش "ہوراں وی اپنی اک حمد وچ لکھیا اے کہ۔

اے رجمہا اے کریمہا اے غفار ستارا

میں برے دا بھلیاں پچھے کر چھڑیں چھٹکارا

پیر ہوراں وی کجھ ایسراں دی آفاقی سوچ نوں بیان کیتا اے اوہ سارے انساناں دی خیر

منگیاں آکھدے نیں۔

وارث شاہ دی عاجزی من ربا دکھ درد گوار نجوردائے

وارث شاہ اتے جملہ مومنوں نوں حصہ بخش توں اپنے نور دائے

رکھیں شرم حیاتوں جمیلیانندی مٹی مٹھ ہی دئیں لنگھاسائیں

وارث شاہ عاصیاں مومنوں نوں دئیں دین ایمان بقاسائیں

پیر ہوراں اپنی ہیروچ تھاں تھاں مولا پاک دی حمد و ثناء بیان کیتی اے جے اللہ سائیں دی
تعریف پیر ہوراں دے شعراں دے حوالے نال کیتی جاوے تے اک وکھری کتاب بن جاندی
ایہہ کجھ مصرعے سن جیہڑے ہیر پڑھدیاں اکھیاں اگے آگئے تے پنجابی پیاریاں دی سیوا وچ
رکھ دتے گئے مولا سائیں ہمت دتی تے ہیروچ حمد و ثناء دے حوالے نال فیر کدی کم کراں
گے۔ پیر ہوراں نوں یقین اے سگوں اوہناں دا ایمان اے کہ اوہدی یکتائی تے وحدانیت دا
اقرار کرن والا حشر و بہاڑے کامیاب تے سکھی اے اوہنوں نہ تے کوئی دکھ اے تے نہ ای کوئی
غم اوہ اپنی گل نوں ایسراں مکاندے نیں۔

وارث جنہاں نے آکھیا پاک کلمہ بیہوی تنہاندی عاقبت پار ہوئی ایس توں اگے تے ایس
توں وڈی ہورتے کوئی نہیں تے ایس دی اپنی گل نوں ایتھے ای مکاندے آں۔

ہوراں نوں مومنہ دھر کے ججن دی گل کرن والے دے شعراں وچ اوہناں دے اپنے
آکھن موجب ”سیف چھپی وچ لاشھی“ تے جنہاں طلب عشق دی ہووے اٹھ سویلے روون
میاں محمد بخش ”ہوراں دے حقیقی عشق تے اوہناں دے دل دے درد تے مولا پاک دی یاد وچ
ڈبے رہن دی حالت نوں ایس اوہناں دی شاعری چوں تگدے ہاں۔

میاں محمد بخش ہوراں دے اپنے اعلان نوں ساہمنے رکھ کے جے ایس اوہناں دی سیف
الملوک دا تجزیہ کریئے تے سانوں ساری کتاب وچ تھاں تھاں اوہدیاں صفتاں تے وڈیاں
دیاں گلاں ملن گیناں میاں جی ”ہوری اک ولی اللہ سن تے اوہناں لوکائی نوں وی اوہ ای درس
دنا جیہڑا اوہناں نوں حقیقت دیاں منزلاں تیکر لے گیا سی اوہناں نوں ہر روپوں ہر دے

روپ سائے سدے سن اوہ اپنے خیالاں نوں کھل کے بیان کردے آکھدے نیں۔ جیکر صورت وچ نہ ہوندا مالک آپے دلاں دا۔

اوہناں دیاں تھان تھان بیان ہوئے ایسراں دے خیالاں توں اسیں ایسہ گل کھل کے آکھ سکدے آں کر اوہناں دا فکری مہاڑ صوفیاں دے وحدت الوجود مسلک نال سی میاں جی ہوراں جسراں تھان تھان تے اخلاقی فلسفے نوں بیان کیتا اے ایسراں ای اوہناں حمد و ثناء دا کوئی وی موقعہ ہتھوں جان نہیں دتا سگوں تھان تھان تے حمد و ثناء لکھن دی تھان کھڈی اے تے مولاپاک دیاں تعریفاں نال اپنی لکھت نوں امر بنایا اے۔

میاں جی ہوری نرے اک صوفی ہی نہیں سن اوہ اہل علم تے باعمل درویش سن دنیا نوں اوہناں سدالٹی چھڈ دتا ہو یا سی سگوں آکھدے سن کہ جس چھڈی ایسہ بچے کھانی اوہی سگھڑ سیانا کیوں بے اوہناں دے خیال مطابق ایس ووہٹی نے لکھاں خصم کینے سن تے جیہڑا خصم کردی سی اوہنوں ای کھا چھڈ دی سی جیہڑا بندہ دنیا تے دنیا داراں نوں چھڈ کے ایہناں توں حرصاں تے امیدیں لہ کے بہ گیا ہووے اوہدا مولاپاک توں اڈہور کیہڑا سہارا ہو سکدا اے۔

ابتدائی حمد توں اڈ اوہناں جدوں وی سیف الملوک دی شہزادہ عاصم دی یاں وزیر دی گل کیتی اے یاں کوئی خط لکھیا اے اوہناں دے اپنے اندر دی آواز باہر آن پئی دے۔ سیف الملوک جدوں اوکڑاں وچ گھیریا جاندا اے تے اوہ مولاپاک اگے دعا کردا اے کیوں بے مشکلاں وچ اوہدے نوں اڈ کوئی دعاواں نہیں سن سکدا۔ پھاہے لگیاں نوں چاہوے تے پل اندر چھڈ اوے اوہدی رحمت تے آس لاکے بہن والیاں نوں کدی وی اوہدی رحمت مایوس نہیں کردی میاں جی ہوری ایس گل دا درس دیندے آکھدے نیں۔

بے یاراں نوں یاری کرنا آس تیری بے آساں

ہر ڈٹھے نوں آپ اٹھالیں کر مشکل کم آساں

بخشش کر کے فیض پچاویں او گنہار انساناں

رحمت تیری تھیں نومیدنی ہوندا کم شیطاناں

توں غریب نواز ہمیشہ اسیں بندے درماندے
کرم کریں تاں ہے چھٹکارا . مٹھے ہاں کرماندے

تیری اوٹ پناہ خدایا ہور نہیں کجھ بھدا
جس دیوے نوں آپوں بایں کد سکے تھیں بجھدا

چڑیاں بازاں دا توں سائیں چڑیوں باز کو ہاویں
گوشت سپاں شہیاں والا کیرے پاکھواویں

حکم تیرے بن گکھ نہ ہل دا جو چاہیں سو ہوندا
جس نوں آپ دیری بخشیں اوہ میدان کھلوندا

صفت اوہدی دی گل محمدؐ کس مونہہ نال الاواں
مونہہ نکاتے گل وڈیری کیکر آکھ سناواں

میاں محمد بخش ہوراں جدوں وی کے بادشاہ دی گل کرنی ہوندی اے پہلاں اوہ بادشاہ ہواں
دے بادشاہ دی گل کردے نیں جیہڑا شاہ ہواں نوں گداتے گدا ہواں نوں پل وچ شاہ کر
دیندا اے جیہڑا دنیاوی ہر جاندار شے نوں رزق دیندا اے جیہڑا موتاں تے زندگیاں دا
مالک اے۔ میاں جی ہوراں نے خطاں راہیں تے (اک کردار دی گل لکھناتے دوہجے کردار
دی گل شروع ہون تے) کردار راہیں حمد و ثناء دیاں کیاریاں سیف الملوک وچ ایسراں
بنائیاں نیں کہ ایہدے وچ ایہناں حمدیہ پھلاں دی خشبو پاروں اج اوہناں دی کتاب نوں اوہ
مانتا حاصل اے کہ پہاڑ دے لوکاں نوں آکھنایا۔

”اسیں لوک کلمہ پڑھ کے مسلمان ہوئے آں تے سیف الملوک (میاں محمد بخش دی)

پڑھ کے مومن

اج میاں جی ہوراں دے شعراں نوں منبراں تے مذہبی جلسیاں وچ جہراں عقیدت تے احترام
نال پڑھیا جاندا اے اوہدی وڈی وجہ اوہناں دی لکھی حمد و ثناء تے نعت اے۔

شاہ فقہور چین دا نامہ دیکھو میاں ہوراں شروع کیتا اے تے کسراں اوہدیاں صفتاں

دے دریا و گاد تے نیں۔

سرنامے دا نام سچے دا کیتا کارج جس نے
کن اوہدی دا کوئی نہ واقف بھید لبھے سبھ کس نے

جانے جیسی دولت سچی جس دا مل نہ پیندا
دیندا مفت حیواناں تائیں جاں بھاوے تاں لیندا

قسم کراں میں رب سچے دی جو عالم دا والی
جس نے خلقت پیدا کیتی روزی دے سمھالی

دنیا تے جس پیدا کیتا آدم جن حیواناں
بھلے بھلیرے روپ بنائے صورت مند حیواناں

سیف الملوک دکھاں تے اوکڑاں وچوں نکل کے اپنے گھر والیاں نوں خط لکھدا اے تے

میاں ہوراں دی ایتھے وی عقیدت تے عشق دی رگ پھڑک اٹھدی اے اوہ خط دی ابتداء
اوسراں ای حمد توں کراندے نیں۔

اول صفت ثناء ربے دی شکر الحمد لکھائیے

کرم اوہدے دی حد نہ کائی رحمت انت نہ پائیے

سکے وہن کریندا جاری کھیت سماون نہراں

گرم بزار مچاوے رونق اجڑیاں مڑشراں

نہ اس جند نہ جسہ جامہ بے مانند الہی

لم یلد ولم یولد ہے سدا اوسے دی شاہی

پتھر نوں دے نور جنابوں سورج کر چمکاندا

پانی دے ہک قطرے وچوں عرش مجید بناندا

دنیا داراں دے گھر دیندا بیٹے ولی الہی

ولیاں دے گھر پیدا کردا میرے وانگ گناہی

انج لگدا اے جیویں میاں جی ہوری جدوں قصہ لکھدے لکھدے تھک جاندے سن
جیہڑے ویلے اوہناں قصے لئی مخصوص کینتے ہوندے سن زہد و عبادت دیاں ویلیاں توں
وہلیاں ہو کے اوہ جدوں وی قصہ لکھن بہندے تے اوہدی ابتداء اوہ حمد دے شعر توں کردے
کیوں جے ساری کتاب وچ حمد و ثناء دے شعر ایس گل داوڈا ثبوت نیں ایہناں متواتر حمد
توں اڈا اوہناں دے اڈو اڈ شعر بھادیں قصے نال پورے طور تے جڑے ہوئے نیں اوہناں چوں
جتھے کرداراں دی عاجزی تے انکساری دی گل بسدی اے او تھے میاں ہوری وی اپنی زندگی
دی واقعی تصویر وی بن دی دکھالی دیندی اے۔ اوہ آکھدے نیں۔

سائیاں سبھ وڈیاں دتیاں ہتھ پھڑیا خود میرا

عاجز ڈبدا رڑھدا جاندا بیٹری تیری چڑھیا

جو یاراں نوں یار ملاوے، سیوے پھٹ جدائی

رب غریب نواز ہمیشہ جس دی دھن خدائی

مالی دا کم پانی دینا تے بھر بھر مکھاں پاوے

مالک دا کم پھل پھل لانا لاوے یا نہ لاوے

میاں محمد بخشؒ ہوراں سلطان العارفين حضرت سلطان باہوؒ دے آکھے لگ کے ”عشق

سلامت“ منگیا اے۔ جیویں علامہ اقبال ہوراں آکھیا سی کہ دور دنیا کا مرے دم سے اندھیرا ہو

جائے۔ ایراں ای اوہناں اپنے عشق دے دیوے دی رشنائی نال جگ نوں رشناون لئی آکھیا

اے اوہ دعاواں سنن والے اگے دعا منگدے آکھدے نیں۔

بال چراغ عشق میرے دا روشن کردے سینہ

دل دے دیوے دی رشنائی جاوے وچ زمیناں

کامل عشق خدایا بخشیں غیر دلون مکھ موڑاں

ہو جاناں ہو تکاں ہو آکھاں لوڑاں

اوس مالک تے مختار اگے کیہدی جاوے دم مار سکے اوہ جیہڑا چمھی دے ڈھاندریونس

”نوں زندہ رکھ سکدا اے تے یوسف“ نوں کھوہ چوں کڈھ کے مصر دا بادشاہ بنا سکدا اے
جیہڑا موسیٰ نوں دریا چوں راہ بنا کے دے سکدا اے تے سلیمان جیئے پیغمبر نوں تختوں سٹ
سکدا اے سانوں ہر ویلے اوہدی رحمت دا طلب گار رہنا چاہیدا اے کدی وی اپنے عملاں تے
علاں تے مان نہیں کرنا چاہیدا کیوں ہے۔

پڑھے دا ناں مان کریں تے نہ کہیں میں پڑھیا

اوہ جبار قہار سداوے متاں روہڑ دیوے دودھ کڑھیا

اوہدے اگے سرنوں سدا نیویاں رکھنا چاہیدا اے تے ہر دم اوہدے فضل تے رحم دا
طلب گار رہنا چاہیدا اے میاں جی ہوراں ایساں دے، مضموناں نوں تھاں تھاں ا لیکیا اے اوہ
آکھدے نیں۔

خس خس جناں قدر نہ میرا صاحب نوں وڈیاں

میں گلیاں دا روڑا کوڑا میل چڑھایا سائیاں

بھانویں انسان دے گناہ سمندراں دی جھگ جنے وی کیوں نہ ہوون تے بد اعمالیاں دی
ریت دے ذریاں جنیاں وی کیوں نہ ہوون فیروی جے اوہدے کولوں معافی منگ لئے اوہدے
درتے سچے دل نال توبہ کر کے آجائیے تے اوہ معاف کر دیندا اے تے اوہدے توں اڈھور کے
نوں طاقت وی نہیں کہ اوہ معاف کر سکے۔

پچھلی راتی رحمت رب دی کرے بلند آوازہ

بخنش منگن والیاں تائیں کھلا پیا دروازہ

تے جنھوں تک اوہدی رحمت دا تعلق اے اوہدی انتہائی کوئی نہیں۔ ایس سمندراں
کدھرے کوئی کنار اوکھالی نہیں دیندا۔ اوہدی رحمت دا دریا ہر ویلے ٹھاٹھاں ماردا رہندا اے
تے گناہواں بھریاں لوکاں نوں پاک کریندا رہندا اے۔ میاں ہوری اوہدی رحمت ول ویکھ کے
بے اختیار بول اٹھدے نیں۔

جے میں ویکھاں عملاں ولے تے کجھ نہیں میرے پلے

جے ویکھاں تیری رحمت ولے تے بلے بلے بلے

بادشاہاں دے بادشاہ دوہاں جماناں دے مالک دی حمد و ثنا کرن بہہ جائیے تے جسراں کہ
 قرآن پاک وچ آؤندا اے کہ سارے سمندر سیاہی تے سارے رکھ قلمناں بن جان تے
 ساری مخلوق اوہدیاں تعریفاں لکھن بہہ جاوے تے اوہدی تعریف نیں مک سکدی، حیاتی مک
 سکدی اے سیاہی مک سکدی اے قلم ٹٹ سکدے نیں پر مولا پاک دیاں نعمتاں دا ذکر تے
 اوہدے کماں دا شکر کدی وی کتاباں تے قلمناں دے کلاوے وچ نیں آ سکدا۔ ایہہ تے اک
 طالب علم دی نظری پنجاہی ادب دے ورقیاں چوں کجھ ورقیاں تے۔

پنجابی غزل وچ حمدیہ عناصر

پنجابی ادب دی پرانی کوئی وی کتاب چک کے دیکھ لو اوہدی ابتداء مولانا پاک دی حمد و ثناء توں ہوئی ہووے گی ایسہ روایت ایہڈی پکی پیڈھی اے کہ بابا فریدؒ ہوراں توں لے کے خواجہ غلام فرید ہوراں تیکر تے اوہناں توں پیر فضل گجراتی ہوراں تک ایہنوں ہر شاعر لکھاری نے چنگی طراں نبایا۔ اج دے دور تیکر آن کے گل کرینے تے غلام مصطفیٰ بسمل ہوراں تک ہر شاعر کول حمد و ثناء نوں نبھاون دی روایت مل دی اے۔ پنجابی شاعری وچ بھانویں غزل بڑی گھٹ لکھی گئی اے پر اہجے تیکر جنے وی غزل پراگے آئے نیں اوہناں دا مڈھ حمد و نعت توں بھجیا اے جے اوہدے وچ کدھرے حمد نہیں تے نعت رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم ضرور شامل اے جیسے وچ مناجات تے حمدیہ رنگ دے کجھ شعروی مل جان دے نیں۔ سگوں کجھ کتاباں (غزل پراگیاں) تے ایسراں دیاں وی نیں جنہاں دی ترتیب باقاعدہ کلاسیکی تے صوفیانہ شاعراں دیاں پرانیاں کتاباں وانگوں اے حمد، نعت، منقبت تے فیرقصہ یا اپنی گل کتھہ ایتھے اسیں اوس رنگ نوں ویکھاں گے جیسے اسٹاڈا موضوع اے مولاسائیں جے کدی وہیل وتی ہمت تے حوصلہ دتا تے فیر نعت تے حب اہل بیت دے حوالے نال وی پنجابی نظم غزل دا تجزیہ کراں گے۔ ایتھے اسیں اپنی اوس روایت نوں نال لے کے ٹراں گے جیسے اپنی پکی پیڈھی تے گوڑی سی کہ اوہدا اثر غیر مسلمان شاعراں وی قبول کیتا تے اوہناں دیاں لکھتاں تے وی ایہدا پرچھواں وکھالی دیون لگ پیا۔

ایتھے میں صرف اوہناں لکھاریاں دی حمد ای نہیں لکھی جنہاں دیاں کتاباں چھپیاں نیں سگوں اوہناں شاعراں دیاں حمدیں وی شامل نیں جیسے غیر معروف نیں تے جنہاں دیاں حمدیں پنجابی دے کسے پرچے وچ کدی چھپیاں سن یاں اوہ جنہاں دیاں اہجے تیکر کدھرے وی

نہیں چھپیں سگوں اوہناں کولوں میں کوشش کر کے تے آکھ کے حمداں لکھوائیاں نہیں تیں
جے ساڈی نویں نسل جیسہڑی کہ ایس روایت نوں ایہذا ضروری خیال نہیں کردی تے
شاعری دے پڑوچ ایہنوں چھڈ دی جاندی اے اوہنوں اوہدا پچھو کڑو کھلایا جائے تیں جے اوہ
اپنی تاریخ توں واندی نہ رہوے۔

باقی مضمونیں وانگوں میں اینتھے وی ترتیب نہیں رکھی نہ کتاباں دے چھپن ورہے وچ
تے نہ ای شاعران دی ادبی عمر نوں مکھ ڈھ رکھیا اے۔ میری نظرے ہر اوہ شاعر جیسہڑا اوڈا
اے یاں نکانواں ایس یاں پرانا تول دادھنی ایس یاں وجد دے سرتے لکھدا اے جے حمد لکھدا
اے تے معتبر تے معزز اے تے میں اوہدا ذکر کرنا (جیتھوں تیکر میرے کولوں ہو سکیا اے)
فرض سمجھیا اے۔

کیاں شاعران دا نقطہ نظر اوہناں دیاں حمدان چوں دکھالی دیندا اے (جیویں وحدت الوجود
تے وحدت الشہود) اوہناں دے خیالاں تے سوچاں نوں گھٹ ای تحریر دے کلاوے وچ آندا
گیا اے سگوں صرف حمد دے موضوع تے اوہناں دے اسلوب تے گل کہتی اے۔

پنجابی دی نویں شاعری نوں پڑھ کے ایہہ تے آکھیا جا سکدا اے کہ ساڈا نوں شاعر اپنی ادبی
تاریخ دے پچھو کڑو توں ان جانو نہیں تے اپنیاں روایتاں دا نا بروی نہیں جیسہڑی کہ خوشی دی
گل اے پر اک افسوس بھری تے دکھ والی گل ایہہ وی اے کہ آج دے شاعر دی حمد پڑھ کے
انج لگدا اے جیویں اوہ حمد نوں اک روایت دے طور تے ای نبھاوون لگا ہووے اوہنوں فرض
جان کے نہیں لکھدا تے انج محسوس ہوندا اے جیویں قابیہ تے ردیفان نوں ای گھنڈ رہیا
ہووے گل اوہدے دلوں نہ نکل رہی ہووے۔ تے فیر اوہدی ساری حمد وچ جیویں اکو ای خیال
تے سوچ گھمن گھیری وچ سکے پتران وانگوں گھم رہی ہووے۔ یاں حمد اوس دکھاں درواں اندر
پھے منکھ دی گل بن جاندی اے جیسہڑا مولاپاک اگے ہتھ چک چک کے عرضاں کردا ہووے
تے اوہنوں چار چغیرا بھلیا ہووے۔ ساڈی آج دی نسل ایہہ تے جان دی اے کہ حمد لکھنی

اس خورے اوس اپنے وڈیاں دیاں حمداں نوں پڑھیا نہیں تے جے پڑھیا اے تے اوہناں لفظاں تے سوچاں نوں اوس عاجزی تے انکساری نوں اپنے اندر جذب نہیں کیتا۔

ساڈا شاعر حمد لکھن لگیاں سدھ پدھرے لفظاں نال ایسراں حمد لکھ دا اے جیویں کسے بال نوں مت دے رہیا ہووے۔

وڈے وڈے شاعراں دیاں وڈیاں وڈیاں لکھتاں چک کے ویکھ لوو بڑا بڑا فلسفہ تے دانش ملے گی غزلاں چ بڑے رنگ ملن گے اوہ سارے رنگ تے فلسفے اسلوب تے انداز حمد تے ہو رے کیوں مک جاندے نیں۔

حمد دے موضوع نوں اہجے تیکر پھلایا ای نہیں گیا ایہدے تے باقاعدہ کم ای نہیں کیتا گیا اہجے نویں لکھن والیاں جتھے نویاں نویاں راہواں ادب وچ کڈھیاں نیں نویں نویں تجربے کیتے نیں اوہتھے اوہناں دی حمد دا انداز اوہ ای اپنی بے وسی اوہدی خود مختاری۔ مناجات۔ جدوں کہ ایہناں مضموناں تے موضوعاں توں اڈوی حمداں وچ کتیاں سوچاں تے خیالاں نوں بھریا جا سکدا اے۔ بین الاقوامی صورت حال دے حوالے نال دھرتی دے حوالے نال سانجھے دکھاں تے پڑاں دے حوالے نال مولاپاک اگے عرضاں گذاریاں جا سکدیاں نیں۔ نویں نویں اسلوب جتھے غزل تے نظم وچ آئے نیں حمد وچ لیائے جا سکدے نیں نویاں نویاں ترکیباں تے تشبیہاں ورت کے علامتاں تے استعارے ورت کے اپنی زبان دے محاورے اکھان تے روزمرہ ورت کے حمد وچ رنگ بھرے جا سکدے نیں تاں جے حمد اک روایت ہی نہ رہوے دل دی گل تے قن بن جاوے۔

”سوچ دا سفر“ کرن والے پروفیسر ڈاکٹر یونس احقر ہوراں اپنی سوچ دا پندھ اوہدے پاک نال دیاں عظمتاں توں شروع کیتا اے کیوں جے اوہدے نال توں چالو ہوئے کماں نوں کدی وی راہواں دیاں اوکڑاں روک نہیں سکدیاں تے اوہدے نام چتارن والا کدی کوئی میدان ہردا وی نہیں یونس احقر ہوراں دی حمد اچی سچی حمد اے اوہناں کول جتھے دو جے شاعراں وانگوں

خیالاں تے سوچاں دی سانجھ اے اوتھے اوہناں دے جذبے اچے تے سچے لگدے نیں اوہناں
 دی حمد وچ اوہناں دا علم تے تجربہ وی بول دا اے تے نال نال اسلوب دی انفرادیت وی اپنے
 وکھریں پاروں اپنی وکھری حیثیت بناندی دس دی اے اوس حد اں نباون والے تے حد اں
 بناندیاں ہویاں حد اں ای مکا دیون والے دی تعریف کردیاں ہوئیاں یونس احقر ہوری لکھدے
 نیں۔

عرشاں تے رہن والیا دل وچ سمان والیا
 جلوے نیں تیرے جا بہ جا صورت لکان والیا
 اچے نیں عقل فکر توں تیرے اصول فیصلے
 حد اں بنان والیاں حد اں مکان والیا
 جذبے ایلیں روشنی اچے خیال کر عطا
 مٹی چون رنگ رنگ دے بوٹے اگان والیا
 احقر بیان کیہ کرے تریاں کمال قدرتاں
 بدلاں دے سوہنے روپ وچ پانی اڈان والیا

انسان . مھن ہار اے تے حیاتی وچ رنگ رنگ دیاں دعاواں منگ دا اے حالانکہ اوہنوں
 پتہ نہیں ہوندا کہ ایہ میرنے لئی چنگی وی ہووے گی یاں نہیں تے فیرجے اوہدیاں دعاواں تے
 چاء پورے نہ تھیون تے اوہ گلے تے شکایتاں شروع کر دیندا اے پر یونس احقر ہوری ایس گل
 نوں نتا دیاں آکھدے نیں۔

ایسہ تے اوہدا کرم اے ساڈیاں سدھراں پوریاں کردا نہیں
 نہیں تے اسیں تے سد رہے آں پل پل اوہدیاں قہراں نوں
 کلیم شہزاد ہوراں دی حمد وچ پنجابی دی تہذیب دے اکھر بڑی خوبصورتی نال ورتے ہوئے
 ملدے نیں۔ کلیم شہزاد ہوراں جتھے حمد پاک وچ مولا سائیں دی تعریف کیتی اے اوتھے اوہناں

کول ”حسن طلب“ وی اوہناں دے منگن دا انداز بڑا عاجزی تے انکساری والا اے اوہناں دیاں
ہو روی حمداں نیں (ایس حمد توں اڈ) پر ایہدے وچ اوہناں دا رنگ مجموعی طور تے اوہ دے
جیہڑا کہ اوہناں دا خاص اپنا رنگ اے۔

تیرے نال دا ورد و وظیفہ
کالے جیون نوں رشناوے
تیری یاد اے رنگی مولا
من دا ویزھا خوب سجاوے
تیری رحمت ساوا بانا
سکے رکھ نوں آ پہناوے
ذات کریم قدیمی تیری
جو بندے دا مان ودھاوے

شاکر سروری ہوراں ”ننگے پتر“ ناں دی کتاب پنجابی ادب نوں دان کیتی اے اوہناں دی
حمد سادہ تے نزول اے پھل کلیاں وچ اوہدے جلوے تے گواہیاں دے نشاناں نوں شاکر
سروری ہوراں موضوع بنا کے پیش کیتا تے مولا پاک دی قدرت تے وڈیائی بیان کیتی اے
اوہناں دی حمد پاک وچ کدھرے کن دا ذکر اے تے کدھرے اوہدیاں بنایاں صورتاں دا
جنہاں وچوں اوہدی قدرت دے لشکارے دسدے نیں۔

کن تیرے نے جگ بنایا واہ مولا
قدرت دا کیسہ رنگ رچایا واہ مولا
رنگ برنگے پھل کھلارے دھرتی تے
امبر تاریاں نال سجایا واہ مولا
لکھاں تیرے چرے اکھاں ویکھدیاں

ہر چہرے دا روپ سوایا واہ مولا

زین العابدین عابد ہوراں دی غزلاں نظماں دی نکی جنی کتاب ”بند بوہا“ اے جیہدے
 وچ اوہناں اپنے وچاراں تے سوچاں نوں منظوم طریقے نال بیانیا اے۔ اوہناں دی حمد سدھے
 سادے جذبیاں تے احساساں دی حمد اے جیہڑی بظاہر تے انج لگدا اے کہ کتاب دے آغاز
 دی روایت نوں پوریاں کرن لئی لکھی گئی اے پر اوہدے اندر فیروی دل دی رت ضرور شامل
 اے۔

اے میرے مالک تیری شان نرالی
 توں قادر تیرا ہر کوئی سوالی
 ہر تھاں نور ظہور اے تیرا
 ہر شے وچ تیرا روپ جمالی
 اچا سچا تولے ای توں ایس
 تیرا ای رتبہ سب توں عالی

طفیل خلش ہوراں دی ”مٹی دی خشبو“ تے ”چپ دا موسم“ پنجابی ادب وچ سوہنیاں
 کتاباں نیں خلش ہوراں دی شاعری وچ دیس پیار دا جذبہ امتاں دا اے اوہناں نوں دیس توں
 دور رہ کے نت مٹی دی خشبو دی یاد ستاندی رہندی اے تے دیس دا پیار دل سمندر اندر ہڑھ
 وانگوں چڑھدا رہندا اے خلش ہوراں اپنی کتاب دا آغاز دعائیہ کلمیاں توں کیتا اے۔
 مولا پاک کولوں اوہناں اپنے سوہنے دیس دیاں خیراں منگیاں نیں کیوں جے جماناں دا
 پانہار تے راکھا اوہ اے اوہ آکھدے نیں۔

میرے دیس تے مالکا
 کوئی اترے نہ عذاب
 تیرا دے کعبہ سوہنیا

میرا وسدا رہے پنجاب

ظہور احمد اظہر ہوراں حمد پاک اندر عربی فارسی دے لفظاں نوں بڑی خوبصورتی نال لیاندا
 اے اوہناں دے لفظاں دے ورتارے تے خیالاں دے دھارے توں لگدا اے کہ اوہ پڑھے
 لکھے ہوون دے نال نال باعمل وی نہیں اظہر ہوراں دے سارے مضمون قرآن پاک اندر بیان
 ہوئیاں آیتاں چوں لئے گئے نہیں حمد بیان کرن دے نال ظہور احمد اظہر ہوراں اپنے اوگنہاں
 تے ندامت محسوس کردیاں ہوئیاں مولاسائیں کولوں اوہدا کرم تے فضل وی منگیا اے

اللہ پاک عظیم، علیم اکبر، خالق خلقتاں دا پالنہار سائیں
 رزق دیوندا مومنناں کافراں نوں، کوئی فضل دا نہیں شمار سائیں
 بحر و بر تے خشک و تر اسدے، بیابان تے سبھ بازار سائیں
 مانی مثل مثل نہ کوئی اوہندا وحدہ ہے پروردگار سائیں
 جلوہ ذات قدیم دا ہر پاسے، اندر پاک قرآن اظہار سائیں
فاینما تولو پڑھ ویکھیں، سبھے اوس دے ہن انوار سائیں

اوہ ذات جیہڑی شہ رگ توں وی نیڑے تے جنہوں لبھنا ہووے تے پہلوں اپنے
 آپ نوں جاننا تے سیانا پیندا اے۔ اوہ ذات جیہدے لشکارے ذرے ذرے وچ نہیں جیہڑا
 لامکاں اے پر ہر مکان وچ اے۔ اوہدی تعریف کردیاں ساتی گجراتی ہووری لکھدے نیں۔

جدوں ٹنیاں دلاں دے وچ رہنا لگی آؤندی مڈھ توں خوتیری
 فیر جنگلیں پا گلاں وانگ جا کے کراں پیا کاہنوں جستجو تیری
 دسے درس توحید دا پئی دیندی ہر اک خار دی نوک گلزار اندر
 جیہڑے پھل نوں سنگھنا پاونواں اوسے پھل دے وچ خشبو تیری
 رڑھدا ویکھ گنہاں دے بحر اندر رہندی بیٹھ نہ دور کناریاں تے
 باہوں پھڑکے کنڈھے تے لان کارن رحمت آجاندی روبرو تیری

سیٹھ اسحق ہوراں دیاں ”دلیلاں“ وچ وی نظم تے غزل دے رنگ وچ حمد و کھالی دیندی
اے اوہناں مولاپاک دے انعاماں تے کہاں دا ذکر کیتا اے اپنی بے وسی دا ذکر کیتا اے
مولاپاک دین والے نوں دیندے نہیں تے اوہدے دے راہواں تے چلن والے نوں ہوروی
بوہتا دیندے نہیں ایس خیال نوں بیان کردیاں لکھدے نہیں۔

رہیا اپنی فطرت تے میں قائم بھانویں کناں توں کر عطا دتا

جیڈی توس کے بھری چاتوں جھولی دامن اوٹاں میں ہور پھیلا دتا

اوہ کدے وی نہیں مقروض رہیا جنھے کجھ وی راہ خدا دتا

اوس عقبتی دے اجر نوں رکھ لائے دنیا وچ وی دون سوا دتا

محمد حامد رضا ہوراں دانٹاں پنجابی ادب دے پڑوچ نواں ناں اے جے مولاپاک اوہناں نوں

عمر دتی تے اک دن ضرور ادب دے اسمان تے چن بن کے پھکن گے اوہناں دی حمد دے شعر

ایس گل دا ثبوت نہیں۔

دو جہاں دے مالکا میں حمد کیسہ تیری کراں

ساری دنیا دے خدا میں حمد کیسہ تیری کراں

ذات تیری نے ای رکھیا ہر گھڑی ساڈا بھرم

سبھ تے کرنا ایس سخا میں حمد کیسہ تیری کراں

آکھ حامد جو وی بنیا اس فنا ہو جاونا

ذات تیری نوں بقا میں حمد کیسہ تیری کراں

”امین راہی ہوراں دی ”کستوری“ غزلاں دی واشناناں بھری پئی اے جیہدے وچ ونو

ون خیالاں تے جذبیاں دے پھلاں دیاں خشبوواں اپنے جو بن تے نہیں۔ کستوری دی حمد اک

آفاقی حمد اے اوہناں دی سوچ اپنی ذات توں بڑی اگھیرے دے۔ اوہناں اپنی حمد شریف وچ

مولاپاک کولوں اپنی ذات لئی کجھ نہیں منگیا سگوں اوس دیون والے کولوں جو کجھ وی منگیا اے

اپنے دیس تے دیس دے و سینکاں لئی منگیا اے پوری قوم لئی منگیا اے سگوں جدوں اوہ جہان
 والفظ ورت دے نیں تے فیر اپنے دیس تے دیس دے و سنیکاں توں اگے پوری دھرتی تے
 دھرتی تے وسدے لوکاں دی گل کردے نیں اوہناں مولاپاک کولوں ہمتاں تے جراتاں منگیاں
 نیں اوہناں دی حمد خیالاں دے حوالے نال روایت توں ہٹ کی انفرادی رنگ وی حمد
 جیہڑی اوہناں دی آفاقی سوچ نوں اگھاڑ دی اے۔

ربا سوہنیا سچ سردار کردے
 کرم قوم تے فیر اک وار کر دے
 بھاگ لادے بھاگیا کلراں نوں
 میرے دیس نوں باغ بہار کردے
 تیرے حکم تے رے جہان سارا
 ہر بے اصولی نوں خوار کر دے
 نتھ پامڑ ساہن جو بن بیٹھے
 رہن ظلم نہ انج زر دار کردے

آصف آسی ہوراں جیہڑی حمد ”حمد سوہنے رب دی“ دے سرنا نویں تھلے اپنی کتاب
 ”دھپ غماں دی“ وچ لکھی اے اوہ حمد گھٹ تے دعا بوہتی لگدی اے۔ جیہدے وچ مولا
 پاک کولوں مولاپاک واکرم تے فضل منگیا گیا اے تے اپنے معاشرے وی فضاتے ہوا بدلن لئی
 وی دعاواں کیتیاں گئیاں نیں۔

توں پادے رحمتاں دا مینہ فضاواں زہر بھریاں تے
 دحلن ماحول دے پنچھی دے سارے پر خداوندا
 احد ایں توں توں ایں واحد توں ایں قادر توں ایں مالک
 تو ایں مختار کل توں مولائے اکبر خداوندا!

سعد اللہ شاہ ہوراں جتھے اردو ادب نوں کئی کتاباں دتیاں نیں تے انگریزی وچ وی لکھ
 رہے نیں ایسراں ای اوہناں اپنی ماں بولی دا وی حق ادا کیتا اے۔ اےجے تیکراوہ پنجابی ادب وی
 جھولی وچ چار کتاباں پاسکے نیں تے آگوں وی پنجابی پیاریاں نوں اوہناں کولوں بڑیاں امیدیاں
 نیں پکے مسلمان ہون دے ناتے اوہناں ہر کتاب دے مڈھ وچ حمد لکھی اے۔ اوہناں وی حمد
 نکی۔ کجروچ سادہ تے سدھی جیسی ہوندی اے جیویں۔

توں ای مالک توں ای مولا
 کدھر جاون سوچ وچاراں
 میں کیہ تینوں وڈا آکھن
 وڈے وڈے لکھ ہزاراں
 کالا دامن چٹا ہویا شیرے ڈر توں
 آیا مینوں جد وی رونا اللہ سوہنا
 گپ ہنیرے دے وچ توئیوں روشن ہویا
 پھکیا جنگل کونہ کونہ اللہ سوہنا
 ایہہ جگ سارا۔ اک کھڈوٹا اللہ سوہنا
 ہونا این بس تیرا ہونا اللہ سوہنا

1986ء وچ جناب حنیف رانا ہوراں وی پنجابی نظماں غزلاں تے گیتاں دی کتاب
 ”نیریاں وچ سویرے“ آئی سی رانا ہوراں کتاب دا شروع اللہ تعالیٰ دی تعریف توں ای کیتا سی
 تے کتاب دے اندر وی ”رحمن ربا“ دے سرنا نویں نال حمد لکھی سانے جہدے وچ امت
 دیاں تے دیس دیاں پیڑاں تے دکھاں دا ذکر کیتا گیا سی۔

کریں عاجزی عرض منظور ساڈی
 میرے مولا کریم رحمن ربا

اوس باغ نون کون اجاڑ سکے
 جیہڑے باغ دا تون نگہبان ربا
 واہ ربا تون رازق مالک، تیرے رنگ نیارے نیں
 دکھڑے دکھڑے بخت بنا کے دنیا وچ کھلارے نیں

”میرے اکھ میرے سورج“ احسان رانا ہوراں دی غزل دی کتاب اے 1987ء وچ
 آون والی ایس کتاب داندھ وی خالق کائنات دی حمد تون شروع ہویاتے اک دعائیہ غزل وی
 حمد تون پہلے لکھی گئی۔ جیہدے وچ دھرتی پیار دا بھرواں اظہار کیتا گیا۔
 سوکے ماری دھرتی دے لئی
 چھٹ چھٹ زرگر کردے
 جیہڑا جیہڑا منظر ویکھاں
 تیرے روپ دا منظر ویکھاں
 نقش تیری کامل قدرت دے
 اندر ویکھاں باہر ویکھاں
 آوندیاں جانڈیاں رتاں دے وچ
 تیرے رنگ برابر ویکھاں

”اپنے ساہ واسیک“ بشیر احمد بشیر ہوراں دا شعری مجموعہ اے۔ جیہدے وچ اوہناں غزلیہ
 آہنگ وچ اک پوری حمد تون اڈ غزلاں وچ وی کئی حمدیہ شعر لکھے نیں اوہناں کول دیس پیار
 پاروں اپنے دیس دے دکھاں تے اوکڑاں دے درد نیں جیہڑے اوہ مولاپاک اگے بیان
 کردے نیں تے ہر تھاں تے اوہدی بادشاہی دا ذکر کردے نیں۔

اول وی تون آخر وی تون، تیریاں ازلاں ابدان
 تیرے پیارے دے پیالے پیتے، غوثاں، قلمباں، ولیاں

نور ظہور تیرا ہر پاسے توں مالک توں خالق

جو توں چاہیں ہو جاندا اے۔ تیرے ہتھ وچ ڈوراں

ایس آغاز دی حمد توں اڈا اوہناں دی کتاب دے اندر وی غزلاں چ حمدیہ شعر ملدے نیں

جیویں۔

مگر کورے، بجلی بدل، جھکڑ گرم ہوا دے

سارے موسم سارے ذائقے سارے رنگ خدا دے

لوکاں دے سو آنگے سانگے لوکاں دے سومان نیں

کوئی کسے دا کوئی کسے دا ساڈا رب قدر اے

نوید شہزاد نوجوان پنجابی لکھاری غزلاں تے نظماں دی کتاب ”درد پوشا کاں“ لے کے

ادب دے میدان اندر آئے اوہناں وی اپنی کتاب دا مڈھ مولاپاک دی حمد توں رکھیا اے۔

جیہدے وچ نکی۔ کراندر اوہناں اپنی بے وسی عاجزی تے انکساری دا اظہار بڑے سادالفظاں نال

کیتا اے۔ تے چار چھیرے پئے ظلماں دے گھیرے نوں توڑن لئی اللہ تعالیٰ کولوں دعاواں

منگیاں نیں۔

توں ایس مالک میرے سائیاں

میں . آں کمی تیرا سائیاں

تیری رحمت باہج نہ سجے

روح نوں ساہ دا سرا سائیاں

”مدنی من ٹھار“ جیویں کہ نال توں ایس ظاہر اے کہ نعتاں دا پراگاہے جیہدے لکھاری

حافظ آباد دے وسنیک عبدالغنی تائب ہوری نیں جیہڑے کہ غزل وی بڑی سوہنی آکھدے

نیں انج تے اوہناں کنیاں ای حمداں لکھیاں نیں پر مدنی من ٹھار دی پہلی حمد جیہڑی روانی

تے دل لگی نال لکھی اے اوہدی مثال اوہ آپ اے جیہدے وچ برائیاں تے اوگہناں توں پاک

ہوون دی دعاوی اے تے مولاپاک کولوں سہارے منگن تے سنت رسول صلی اللہ علیہ وسلم
تے چلن دیاں دعاواں وی نیں۔

جہانن دا خالق اے پروردگار
ترا فضل دنیا تے ہے بے کنار
کرم دا ترے آسرا منگ رہیاواں
بڑا سر تے بھارا گناہاں دا بھار
پناہاں دا ہر دم میں طالب آں رہندا
گناہاں تھیں میں ہاں بڑا شرمسار
برائیاں توں سائیاں کریں پاک مینوں
ترے اگے مولا اے میری پکار

بشیر عابد ہوری ایس جوان نسل دے نوجوان شاعر نیں اوہناں دی حمد وچ عرشاں فرشاں
دے ظاہر تے باطن دے جیہڑے بھید نیں اوہناں دی خبر تے اصل دا پتہ مولاپاک نوں
ہوون دا رنگاں بھرے بدلاں وچ اوہدیاں قدرتاں دے نظاریاں دے جیہڑے لشکارے
مددے نیں اوہناں دا بیان اوہ ایساں کردے نیں۔

عرش فرش دے ظاہر باطن تیرے کول
ازل ابد دا تانا بانا تیرے ناں
رنگ برنگے ہلے مست بہاراں دے
بدلاں بھریا سماں سمانہ تیرے ناں

انور ملک ہوراں دی حمد وچ اوڑاں ماری دھرتی تے کرماں تے رحمتاں دا مینہ پاؤن واے
دی حمد دا انگ بڑا سوہناتے نکھریا ہویا اے۔ غریباں دا احساس محرومی ختم کرن والا کو اللہ اے
تے مظلوماں دی فریاد سنن والا وی اوہو ای اے۔ فصلاں نوں بہاراں دیون والے دا ذکر انور

ملک ہو ری اپنی کتاب ”جیون چکی“ وچ ایسراں کر دے نیں۔

مستی دے اندر لہلہاؤن کھیتیاں دے قافلے
 عرشاں توں جد ٹھنڈی پرے دی وا چلا دنیا ایس توں
 فریاد سن دا ایس جدوں روندے ہوئے مظلوم دی
 میں و یکھیا پھر ظالماں نوں اپنی پا دینا ایس توں

خالق کائنات دے احساناں نوں کون تے کوں گن سکدا اے۔ اوہدیاں رحمتاں تے
 نعمتاں دا ذکر کرن بہہ جائے تے زندگیاں مک جاوون ساہواں دیاں قلمناں ٹٹ جاوون پر ایس
 اوہدیاں نعمتاں دا ذکر پورا نہیں کر سکدے اوہ آپ وی اپنی کتاب وچ سانوں اپنیاں
 نعمتاں دا ذکر یاد کرواندے ہوئے آکھدے نیں کہ تسیں میریاں کھڑیاں کھڑیاں
 نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے ”کوثر صدیقی“ ہو ری اپنی کتاب ”اڈیک دے پرچھاویں“ وچ
 لکھدیاں نیں۔

لکھ کے ایس کتاب حیاتی والی تیرے نام اوہدا انتساب کیتا

تیرے دین دا ربا حساب ناہیں توں تے زرے نوں وی آفتاب کیتا

اللہ تعالیٰ دی مدد توں بناں انسان کوئی میدان وی نہیں جت سکدا تے عقل مندی دی
 نشانی ایہہ دے کہ انسان اپنے مولا کولوں ہر ویلے ڈردا ای رہوے تے عملاں تے کدی وی مان
 نہ کرے اوہدی آس تے کرم دے سہارے ای کم کرے جیوں اشرف شرفی ہوراں ”چانن
 بھرے سویرے“ وچ ایس گل دا ایسراں ذکر کیتا اے۔

نظر کرم دی ساڈے تے کر

ایس بڑے آں اوگن ہارے

تیری آس تے بیڑی ٹھیلی

توں ایس مالک خالق سب دا

میتھوں کر نہ دور کنارے

مولا تیرے برے سارے

مسلل غزل وانگوں مسلل حمد وی لکھی گئی۔ جیدی مثال سانوں ”تکھیاں سولوں“

دے خالق استاد اللہ و تاصابر ہوراں دے کلام چوں ملدی اے۔ اوہناں اپنے مالک تے رازق

دیاں صفتاں بیان کرن توں عاجزی تے انکساری توں کم لیا اے ”زمین تے آسمان اندر جو کجھ وی

ہے وے اوہد انور تے اوہدی ملکیت اے“۔ ایس مضمون نوں اللہ و تاصابر ہوراں بڑا کھل کے

بیان کیتا اے۔ اوہ جنہوں چا وے عزت دیوے تے جنہوں چاہوے ذلت دیوے ورگے

مضمون نوں وی اپنے کلام دا حصہ بنایا اے اوہدی رحیمی تے کریمی دا ذکر کردیاں آکھدے

نیں۔

مالک توں مولا صفتاں ساریاں دا توں رحیم کریم رحمان ربا

پہلے صفحے توں آخری صفحے توڑی، بھریا صفتاں دے نال قرآن ربا

سورج چن تارے دن رات روشن کیتے ساڈے لئی سارے سامان ربا

دھپ چھل ہنیریاں مینہ جھکمر، ایسہ وی دسدے تیرا نشان ربا

توں جے چاہویں عیالی نوں تخت بخشیں، رولیں تخت توں لاه سلطان ربا

صفتاں تیریاں کسے توں کیاں ناہیں مک گئے کاغذ قلمدان ربا

محمد سلیم آسی ہوراں دی کتاب ”اکھیاں ہنجو بھریاں“ وچ اوہناں دی حمد شامل اے

جسدے وچ مالک تے خالق دی مرضی تے مختاری دے تے اوہدی بے پرواہی تے بے نیازی

دے کرشمے تے رنگ و کھالی دیندے نیں سلیم آسی ہوری اسلامی تاریخ تے ڈونگھی نظر رکھن

پاروں مولا پاک دیاں رحمتاں تے اوہدیاں قدرتاں تے نظارے دا نقشہ بناون لئی تے پیش کرن

لئی جیسہڑیاں تلمیحاں ورتے دے نیں اوہناں وچوں مولا پاک دی بزرگی تے وڈیائی دے

جیسہڑے رنگ و کھالی دیندے نیں اوہناں چوں اک دودی ونگی ایسہ اے۔

چاہویں تے جیوندا رکھیں بل دی نار وچ
 چاہویں تے یوسف ویچیں مصر بازار وچ
 عربی نون عجمی اتے، عجمی نون عربی اتے
 کوئی فضیلت ناہیں تیرے دربار وچ
 سورج نے جن تارے نور ظہور تیرا
 رنگ تے خشبو تیری گل و گلزار وچ
 تیرے اگے دم مارے اپنی مجال کینوں
 مرضی جے ہووے بدلیں جتاں نون ہار وچ
 سجاد بخاری ہوراں اپنی کتاب ”کچ دے ہتھ“ اک سادہ تے نکلی جئی نکلی
 بحر وچ حمد لکھی اے سادہ تے سوہنے خیال سادہ تے سوہنے لفظاں چ مولا
 پاک دی حمد و ثناء بیان کر کے اپنی بندگی تے اوہدے نال توں کم شروع کرن
 دی دس پائی اے۔

بندے تیرا نال
 . پکھی تے انساں
 توں ای اول آخر
 ہر پاسے ہر تھاں
 اوس دے نال تے واری
 شاہ جی میری جاں

حافظ امرتسری ہوراں دی حمد دے کجھ شعر دیکھو۔

ایسے بندے ایسے دھرتی تیری ایتھے سبھ کجھ تیرا

سورج جن ستارے تیرے تیریاں دھپاں چھانواں
 دانشور تے بلخ دا نا تھک تھک سارے ہارے
 نہ توں آپ کے نوں دسیں نہ تیرا پرچھانواں
 تیرا شور ٹھکانہ حافظ تائیں مول نہ لبھیا
 اچیاں نیویاں گھائیاں کھیاں گلیاں سکیاں تھانواں

غلام مصطفیٰ بسمل ہوراں پنجابی ادب نوں بڑا کچھ دتا اے۔ اوہناں ویاں غزلاں، نظماں
 گیتاں وچ بہت زیادہ حمدیہ اشعار ملدے نیں، تلیاں اتے اکھاں 1993ء وچ آون والی اوہناں
 دی غزل دی چوتھی کتاب اے آغاز دی حمد توں دکھ وی کئی شعر حمد دے حوالے نال ملدے
 نیں بسمل ہوراں دا تعلق ”وحدت الوجود“ دے مسلک والیاں نال اے اوہ ذرے ذرے وچ
 تے اپنی رگ رگ اندر اوہدے نور دے ہالے ویکھدے تے محسوس کردے نیں اوہ کثرت
 نوں مکاندے ہوئے اپنی ذات دے ادراک توں اگے جا کھلوندے نیں تے کدی کدی
 مولاپاک دے وصل تے دید توں ودھ اوہدا خوف اوہناں وی ذات دا محور بن دا دسد اے۔
 مولاپاک اگے ہنسیریاں وچ دیوے بالن دی عرض وی کردے دسدے نیں۔ صوفیانہ روایت
 نوں ہر تھاں نبھاندے ہوئے بسمل آکھدے نیں۔

سوچاں، فکراں، خشبو، گلشن تیرا اے
 اکھر اکھر سارا چانن تیرا اے
 چرا چرا، شبنم شبنم، کرن کرن
 ٹیشلاں تھیں گنہیا سب فن تیرا اے
 سبھے تریاں صفتاں دے لشکارے نیں
 اتھرو اتھرو، موتی ساون تیرا اے

پے گئی اکھیاں نوں عادت نیریاں نوں ٹوہن دی

اے خدا ہن من دے دیوے بال، دیوے بال دے
 جیہڑا وی لفظ لیکیا بنیا اوہ معتبر
 کنا کرم امہ میرے تے میرے خدا دا سی
 ”تلیاں اتے اکھاں“ توں اڈ، ”اڈاریاں“ تے ”بیللا پڑاں دا“ وچ وی کدھرے کدھرے
 روایتی جیہا حمدیہ رنگ دسد اے۔

امداد حسین جنہاں دا ادبی نال ابو سلمان رشیدی اے اوہناں وی غزلاں وی کتاب
 ”کردے پھل“ پہلی وار 1992ء وچ آئی روایت نال جڑی ہوئی نکی، بحر دی ایس غزل کتاب
 اندر نکیاں نکیاں ساوہ تے عام فہم زبان وچ علامتاں ترکیساں استعاریاں تے اصطلاحواں توں
 پاک تے سدھے سدھے فکر تے شامل غزلاں سن روایتی حمد توں اڈ ہو ر کدھرے وی حمد دا
 رنگ دکھالی نئیں دیندا باہو تے بلھے دی گونج تے سنائی دیندی اے پر اوہ وی او سے ای انداز
 اندر جیویں۔

دنجلی دے وچ رب ساہ لیندا
 ہور نہ بوے کوئی
 ماہی ماہی کردی نی میں
 آپے رانجھا ہوئی

ایسراں ای سلطان باہو ہوراں دارنگ اے۔

اللہ اللہ کریئے باہو
 گھڑی دم بھریئے باہو

ایس توں اڈ کتاب دی پہلی حمد ایسراں اے

توبہ توبہ استغفار
 بخش گناہ پروردگار

توں ای مولا توں ای سائیں

تیری اے سچی سرکار

”توے دے تارے“ ریاض مجید ہوراں دیا N نظماں دا پراگا اے جیہڑا 1987ء وچ ادب دے امبرتے چڑھیا تے اوہدیاں رثماں ادبی حلقیاں وچ بڑی روشنی تے ماننا پائی۔ ریاض مجید ہوراں کول پوری انسانیت دا اک کرب ملدا اے اوہ کدے وی مسلماناں نوں دکھی ہوندا دیکھ کی چپ نئیں رہ سکدے اوہناں کول دو ای نظریے نیں پاکستان تے اسلام نال پیار دے نظریے تے ایس نظریے تے اوہناں دا قلم دن رات چلدا دکھالی دیندا اے نظماں دی ایس کتاب اندر جیہڑے وچ ۱۳۵ نظماں نیں اوہناں صرف کتاب دے شروع وچ اک حمد لکھی جیہڑی نہ تے غزل اے تے نہ ای نظم دوہڑے دے انداز وی ایس حمد وچ ہر شعر وچ نویاں نویاں ترکیباں تے اصلاحواں نال مولا پاک دی صفت کیتی گئی اے اپنی عاجزی تے انکساری نوں موضوع بنایا گیا اے۔

ربا تو ای خالق رازق، مالک سارے جگ دا
تیری رحمت والا دریا مڈھ قدموں وگدا
شریاناں وچ نور ترا انج چمکے، لاٹاں مارے
جوں جھیلیاں دی تہ وچ موتی، جوں امبرتے تارے
ٹھنڈیاں صاف ہواواں تیری حمد دے اندر ر جھیاں
فجراں اندر چانن رلیاں رمزاں کنے بھجیاں
دانے بینے تھکے سارے لالا زور دھگانے
تیری ذات سمجھ توں باہر تینوں کون پچھانے
ساڈے ازلوں ہارے لہجے حمد کرن کیہ تیری
ساڈیاں بونیاں سوچاں کولوں تیری شان اچیری

ایس حمد توں اڈ کتاب دے اندر باقی دیاں ۱۳۴ نظماں اندر کدھرے وی حمدیہ رنگیاں
 مولاپاک اگے دعاواں تے اپنے حال دا ذکر کدھرے وی نہیں دسد پر اکرام ورگے سچے تے
 سچے مذہب نال انتاں دا پیار تے ایہدے تصور دے حوالے نال بڑا درد تے چتا ملدی اے۔
 امجد حمید محسن ہوری ایس دور دے نوجوان شاعر نہیں اوہناں اردو تے پنجابی ادب نوں
 وار سیتی اک تے دو کتاباں دتیاں نہیں پنجابی وچ اوہناں دا پہلا غزل پر اگا "درد سمندر" سی تے
 دوجی کتاب دا ناں "گواچے سفنے" سی "درد سمندر" وچ صرف روایت نوں نبھاندیاں ہویاں
 کتاب دے پہلے صفحے تے حمد لکھی گئی سی گواچے سفنے 1987ء وچ آغاز دی حمد توں اڈوی
 اوہناں دی شاعری وچ مولاپاک دا خوف تے اوہدے کولوں ڈرن دا درس ملدا اے فطرت
 دے منظر اچ اوہنوں لبھن تے اوہدے درتے بہہ جاوے دیاں گلاں دی بازگشت سنائی دیندی
 اے۔ اک نوجوان شاعر دی شاعری وچ ایساں بولیاں بوللاں دا آون پنجابی دی صوفیانہ تے کلاسیکی
 شاعری دے ڈونگھے مطالعہ دا اثر اے۔ اوہ لکھدے نہیں۔

اوسے اکھ نوں بخش ملدی اے
 خوف خدا تھیں جیہڑی روئی
 کون آہندا اے میں واں کلا
 میرے نال اے میرا اللہ
 دل وچ خوف خدا رکھ
 بنیا کیوں ایس توں انجان

مولاپاک دی ذات دے نظارے اوہناں نوں بہاراں تے خزاواں دے ہر رنگ و کھالی
 دیندے نہیں تے اوہ ایس نوں بیان لکھدے نہیں۔

تیرے حسن دا اے لشکارا
 پھلاں دے چرے دی لالی

ورد تیرا میں کروی ڈٹھی
 باگاں اندر ڈالی ڈالی
 تیرا ناں اس چمڈے دیکھے
 پتھر آدم تے ہریالی

”کلر وچ گلاب“ عادل صدیقی ہوراں دا غزل پراگا جیہڑا کہ لہور توں 1995ء نوں ادب دے باگ وچ کھڑیا۔ عادل صدیقی ہوری اک مذہبی فکرتے سوچ دے بندے نیں ایس توں پہلے وی ایہناں دیاں دو کتاباں ”پالے ٹھروے پنچھی“ تے ”برفاں ونڈ دا سورج“ ادب دی دنیا وچ اپنے فکری تے فنی حسن پاروں اپنا آپ منوا چکیاں نیں جنہاں دا ذکر اسماں پہلے کیتا وی اے۔ صدیقی ہوراں پنجابی دی روایت وانگوں کتاب دے شروع وچ تے کدھرے حمدتے نعت تے نتیں لکھی پر کتاب دے اندر تھاں تھاں تے مولاپاک دی حمد دے جھلکارے تے لشکارے ملدے نیں۔ دنیاوی بھلائی تے چنگیائی لئی مالک تے خالق اگے عادل ہوراں عرضاں کیتیاں نیں۔ او سے ای در توں ملن تے بھلے وی گل کردیاں آکھدے نیں۔

تیری چوکھٹ یاد نہ رکھی جنھے وی
 اوہ بندہ تے کجھل در در ہووے گا

مولاپاک دی ذات نوں پاون تے سیانن لئی اپنی ذات دا ادراک بڑا ضروری اے تے جدوں انسان نوں اپنا ادراک ہو جاوے تے فیر اوہ اپنے مولاناں وی لبھ لیندا اے۔ پر اوہدی ذات دا ادراک نتیں کر سکا عادل ہوری لکھدے نیں۔

دور چوکھا اے ایہ تیرے ادراک توں

تیرے رستے دے وچ اے اے آدمی

اوہدیاں نعمتاں تے احساناں دا ذکر کردیاں آکھدیاں

تیرے احسان کد نیں گنن گوچرے

شکر تیرا کوں کر سکے آدمی
اے مولا وسادے مری خواب نگری
بس ایہو تے اک التجا کر رہیاواں

”خزاں دی چادر“ 1990ء وچ آؤن والی غزلاں دی کتاب اے۔ گوجرانوالہ دی شاعرہ
خاور راجہ ہوراں دی ایس توں پہلے اوہناں دی نظماں دی ”نی“ ناں دی کتاب آئی سی۔
کتاب دے شروع وچ کوئی حمد نئیں لکھی گئی سگوں انج آکھ لوو کہ 55 غزلاں دی کتاب وچ
صرف اکو حمددا شعراے اوہ دی خورے مجبوری پاروں لکھیا گیا یاں روایت نوں نبھایا گیا اے۔

ہر لب اتے تیرا ناں

فیر وی تیری کوئی نہ تھاں

خاور راجہ دی دوجی کتاب داناں غزل دے حوالے ناں ”کیسری شاماں“ سی ایس کتاب
اندر اوہناں اک حمد وکھری حمد چوں مولپاک دی ذات نوں تے نور نوں وحدت الوجود دے
فلسفے والیاں وانگوں بیان کیتا گیا اے۔

توں ایس چن، ستارا، شبنم، توں ایس رت سہانی
ازل ابد تے۔ اول آخر تیری سب کہانی
حسن وی توں ایس عشق وی توں ایس غم تے خوشیاں توں ایس
رات وی توں ایس، دن وی توں ایس توں ایس اگ تے پانی
آپے جیہڑا ڈیگدائے
ڈگیاں سنبھال دا

توفیق احمد بٹ ہوراں دی حمد دے دو شعر دیکھو۔

تیری شان اچیری ربا تیری شان اچیری
کن کہہ کے ہر چیز بنائی ہر شے ربا تیری

بحریاں سوہنیاں نعمتاں دے نال توں نوازے بندے
 شکر ادا کنج کراں میں ربا نکی جیسہ اے میری
 انبر تیری چھاں عارف عبد المتین ہوراں دی نعمتاں دی کتاب اے۔ اوہناں دی ایس
 کتاب دائدھ حمد پاک توں بچھا اے۔ عارف دیاں سوچاں توں سانوں انجے لگدا اے جیویں اوہ
 وحدت الوجود دا پرچارک اے۔ مولا کریم دیاں فضلاں تے اوہدیاں رحمتاں دا ذکر بڑے سوہنے
 انداز نال کردے نیں۔

توں بھناں رنگاں وچ فیروی کوئی رنگ نہ تیرا
 خشبو وانگ سفر وچ فیروی تھاں تھاں تیرا ڈیرا
 دھرتی دے ذرے ذرے وچ تیری سبھل نشانی
 امبر دے چن سورج دیون تیرا کھوج اجیرا
 رات نوں نھیرا تیرا سکھ سنوڑالے کے آوے
 تیرے کرم دا روپ وٹاوے کھنڈے جدوں سویرا

میاں مولا بخش کشتہ ”دیوان کشتہ“ دے خالق جو کہ پنجابی دے پہلے صاحب دیوان شاعر
 نیں اوہناں اپنے دیوان دی ابتداوی حمد رب کریم توں کیتی اے۔ آسماناں زمیناں تے پھراں ج
 لکے ہوئے کیریاں دے پالن ہار دیاں صفتاں دا ذکر کردے آکھدے نیں۔

صفتاں ساریاں اوسدے ہین لائق پالنہار رحمان رحیم ہے اوہ
 اوہ ہے سنسار اے چمن سندا جانوں آپ راکھا مہربان ہویا
 آسمان گھماکے تاریاں نوں اوہدے نام دی پھیردا ہے مالا
 زی جو اگیا گھاہ بوٹا لا الہ دا اوہ نشان ہویا
 جوگی جہلمی ہوراں پنجابی وچ بڑا گھٹ لکھیا اے پر جیسہڑا لکھیا اے سوہنا لکھیا اے۔
 اوہناں اپنی کتاب ”مندراں“ دائدھ حمد پاک توں رکھیا اے اوہناں کول خواجہ غلام فرید مٹھن

کوئی ہو راں والا عشق تے مستی ملدی اے اوہناں دیاں سوچاں فکراں تے خیالاں دا محور حسن
ازل تے مولاپاک دی ذات پاک اے۔ اوہ لکھدے نیں۔

میرے جیسے بے تھوے دا تھاں کوئی نہیں
میری تھو توں۔ ایں میرا تھاں توں ایں
میری عقل توں ایں میرا فکر توں ایں
میرا جسم توں ایں میری جاں توں ایں
شکرے شکر کرے ذرا میں اڈاں
پر ہما تڑاں دا پاسباں توں ایں
ہر اک تھاں تیری ہر اک تھاں توں ایں
ہے مکاں تیرا لامکاں توں ایں

شوکت سحاب اپنی تخلیق ”اپک سدھر“ دا آغاز ”اللہ کلا“ دے سرناویں ناں دی غزل
توں کر دے نیں سادہ تے بول دے ہوئے قافیے وچ مولاپاک دی حمد و ثناء بیان کر دے نیں،
اللہ سائیں دی واحد نیت اوہدے کماں دیاں دعاواں تے اپنی بے وسی دا اظہار اوہناں دی حمد
دے وڈے انگ نیں۔

نکی۔ بحروج نکے نکے خیالاں نوں بیان دے ہوئے لکھدے نیں۔

میرا ربا میرا اللہ
ازلیں ابدیں توں ہیں کلا
راز تیرے نوں پہنچ نہ پاوے
پنچ ریانا جھل واللہ
کرم تیرے دے طالب سارے
بھریں توں شاہ فقیر دا پلا

کتھے تیری ذات اچیری
کتھے تیرا شوکت جھلا

ایم اقبال اسد ہوری پنجابی زبان دے سچے سیوک تے پرچارک نہیں منے ہوئے کھوجی وی
نیں اپنی لوک رہل تے دیس دی انکھ نال بڑا پیار کردے نہیں اپنے تاریخی پچھو کڑتے وی
ایہناں وی نظر بڑی ڈونگھی اے مولا سائیں دی تعریف کرن دے نال نال اوس غفور تے
رحیم کولوں معاف کرن والے تے بخش دیوں والے کولوں اپنے عیساں تے اوگناں دی معافی
وی منگ دے اوہناں دی حمد وچ ”وحدت الوجود“ دے جھلکارے وی مل جاندے نہیں۔
مولا پاک دی ہر تھاں تے حاضر ناظر ہون دی گل نوں بڑے سوہنے تے سادہ انداز وچ بیان
کردے نہیں اوہدیاں صفتاں اوہدے نانواں پاروں گنواندے نہیں۔

بسم اللہ حمد جلیل دی اے
صفتاں تیریاں لکھ ہزار مولا
آپے رحیم کریم اسداوندا ایں
نام تیرے جبار قہار مولا
آپے عاشق تے آپ معشوق بینوں
رمزاں تیریاں نہیں بے شمار مولا

پنجابی ادب دی جھولی وچ ”موتی سوچ سمندر دے“ پاون والے اقبال شیدا ہوراں دی
اپنی کتاب داڈھ حمد باری تعالیٰ توں بنیا اے اوہناں دی حمد اندر باللاں نوں سمجھاون دا انداز مل دا
اے ایہدے نال اوہناں دی بحر وی باللاں والی تے لوک ادب دے بڑی نیڑے وکھالی دیندی
اے آسان تے نکیاں نکیاں لفظاں وچ حمد سرائی کردیاں لکھدے نہیں۔

ذرے ذرے دے وچکار
ذات تیری توں اے لشکار

سبھ دی کریں حفاظت توں
 سبھ دا توں ایس پائتھار
 شیدا ورگے عاصیاں نوں
 ہر دم . فضل تیرا ورکار

”کنڈیا لے پینڈے“ مارن والا رمضان شاکر ڈاکٹر رشید انور ہوراں دا منظور نظر شاکر دے
 اے جہدے تے ڈاکٹر ہوراں نوں مان وی اے شاکر ہوراں بڑے صبر نال شاعری کیتی اے
 تے پنجابی غزل نوں جدید تے نواں رنگ دیون دی کوشش وچ اوہ کامیاب ہوئے نیں اوہناں دا
 نواں اسلوب تے رنگ اسیں اوہناں دی حمد وچوں ویکھدے آں۔

پچھتاوے دی پنڈا اے سرتے پیریں چھالے شرماں دے
 ہن تے میری جند نمائی رل گئی ہوکیاں ہاواں وچ
 تپدے پینڈے، چھلیا جٹ وواہواں دے سر کنڈیاں نے
 مینوں رکھ لے ربا اپنے رحم کرم دیاں چھانواں وچ
 کر ایمان دا چانن میرے دل دے ات ہنیرے وچ
 دھکے ٹھیڈے کھاندا رہ نہ جاواں کتے کراہواں وچ

اقبال شیدا ہوراں وانگوں عارف بخاری ہوراں وی اپنی ”بکل“ وچ ایسراں دے تارے
 ٹنگے نیں جنہاں دی لشک باللاں نوں اپنے ول بڑی پھمیتی متوجہ کردی اے جذبیاں دی سانجھ
 دے نال نال عارف ہوراں دے اسلوب وچ وی ایکتا دسدی اے۔

اللہ اللہ ! صدقے واری
 کیڈی سوہنی کھیڈ کھلدی
 روح تے دل جہی دولت بخشی
 کیوں نہ کرے شکر گذاری

ڈونگھا دریا علم تیرے دا
 لاوے کیہ انتارو تاری
 عارف کملے رملے تائیں
 عارف کردے یارب باری

”پتھروچ تریڑ“ دے خالق سید زیارت حسین جمیل ہوراں دی حمد وچ بڑی روانی ایس
 اوہناں دا اسلوب صوفیانہ شاعری دے مطالعہ دی دس پاندا اے سید زیارت حسین جمیل
 ہوراں اپنی حمد پاک وچ میاں محمد بخش کھڑی شریف والے ہوراں دی ”سیف الملوک“ والی
 بحرورتی اے جمیل ہوراں اپنی حمد وچ بوہتا کم قرآن پاک دیاں آیتاں نوں لیا اے اوہناں دے
 کج شعر تے سدھے ساویں ترجے لگدے نیں ونگی لئی کج شعرو یکھدے آں۔

سبھے حماں تے تعریفاں تینوں کل وڈیاں
 تکرماں تنظیمیں سبھے تیرے نانویں لائیاں
 ایسہ دھرتی ایسہ امبر تارے تیرے تابع سارے
 توں آکھیں تے سورج چڑھائے لے کے سورشناں
 سب نہراں دریا سمندر تیرے حکم دے بدھے
 جس پاسے توں کریں اشارہ اودھر کرن چڑھائیاں
 تیرے راہ تے ملن والے کدوں خسارہ کھاندے
 تیرے راہ توں کھنجن والیاں کدوں مراداں پائیاں

ساقی گجراتی ہوراں دا نال ادب دے پڑھیاراں لئی کوئی اوپر اتے نواں نال نہیں سگوں
 اوہناں دی محنت تے جذبیاں نے پنجابی نوں جیسہڑے نویں نویں تجربے دتے نیں خورے
 ہور کسے ماں بولی نال پیار کرن والے گھٹ ای دتے ہوون اوہناں دی حمد وچ وی بحر دے
 تجربے دکھالی دیندے نیں انسان نوں اپنے اوگنہاں دا احساس ہو جاوے تے فیرا وہ سارے

عیساں تے کالکاں توں پاک ہوون دی ات کوشش کردا اے تے ساقی گجراتی ہوراں وی اپنی
 ”کن من کن من سوچاں“ وچ مولا پاک کولوں اپنے عیساں دی معافی منگی اے کیوں جے
 معاف کرن والاتے بخش دیون والا اوہ ای اے۔ ساقی گجراتی ہوراں مولا پاک دی آخری کتاب
 دا مطالعہ وی اک مسلمان ہوون دے ناطے تے رج کے کیتا اے تے اوہناں موضوعاں نوں
 جیسہڑے اوہناں نوں اوس پاک کتاب چوں لھے اپنی شاعری دا سرناواں وی بنایا اے۔

جرم کرنا مری فطرت مولا
 بخش دینا تری عادت مولا
 میرے عیساں دی نہیں حد کوئی
 بے حسابی تری رحمت مولا
 اوس تے فضل ترا انتاں دا
 جنہوں بخش اے توں حکمت مولا
 جد سنی توں ای سنی دکھیاں دی
 توں ای ٹالی سروں زحمت مولا

”تیجی اکھ داسفناں“ ویکھن والے بیراجی ہوراں اپنے پودے پیراں تے پیر رکھ دیاں
 ہویاں اپنی ماں بولی دی بڑی سیوا کیتی اے پنجابی غزل نوں نواں اسلوب تے نویاں رویاں نال
 جانو کرایا وے۔ جذبیاں دی صداقت دے نال نال اوہناں پنجابی غزل وچ اچے خیالاں نوں وی
 تھاں دتی اے اوہناں دی غزل چوں فلسفہ لشکارے ماروا دسد اے بیراجی ہوراں دی حمد وی
 ڈا حڈے پیاراں تے عشقاں وچ ڈبی ہوئی حمد اے اوہناں دا مشاہدہ تے تجزیہ وی حمد پاک چوں
 دسد اے سلطان باہو ہوراں دے مرشد والے دے سبق نوں یاد کر کے دہروان دے عمل
 نوں بیراجی ہوراں ڈا حڈے طور تے پلے بنھیا ہویا اے۔

اک پل وی اوس دلوں میرا دھیان پراں نہ ہویا

میں ساہواں دی سچ دے وچ اوہدا ذکر پرویا
 حرم شریف چ پہلی واری دعا مگن دے ویلے
 ہتھ چکیا تے اکھیاں ڈلیاں بے وس ہوکے رویا
 اوہدی رحمت نے سورج نوں بخشی اے رشنائی
 اوہدی قدرت نے امبر نوں موتیاں نال پرویا
 وڈیاں عقلاں سکھی بچت اوہدی کیرٹی کولوں
 سردی وچ گھر بہہ کے کھانڈی جو گرمی وچ ڈھویا

”پھڑکوکاں“ والے رزاق شاہد ہوراں دا اندازوی باللاں نوں سمجھان والا اوہناں اپنی
 غزل وانگوں حمد وچ وی نکی بحرورتی اے تے نکے نکے خیالاں نوں لفظاں دی مالا وچ پرویا
 اے۔ اوہناں دی حمد اک روایت ای سی پر ایہ نہیں کہ اوہناں اپنی ادبی ریت توں مونہہ ای
 موڑ لیا اے۔ جدیدیت وچ آکے تے تجریاں وچ پے کے۔

سارے جگ توں عالی توں
 سارے جگ دا والی توں
 پالے ٹھردے لوکاں لئی
 سورج دی آگ بالی توں
 بال کے دیوے تاریاں دے
 کالی رات اجالی توں
 ہور نہیں کجھ چاہی دا
 دے دے ذوق بلالی توں

اسلم کولسری ہوراں دی ”پنچھی“ پنجابی ادب وچ اک نواں واہا اے اوہناں دی حمد
 روایتی انداز دی اے جسدے وچ اوہناں مولاپاک کولوں اوہدا پیارتے کرم منگیا اے۔ حیاتی دا

نکھار منگیا اے۔ اوہدا کراں تے فضلاں دے بوہے کھلن دیاں آساں تے امیدیاں لائی بیٹھے
 کولسری ہوراں کول ایس آس تے امید توں اڈہور کجھ وی نہیں تے ایہو امید تے آس اوہناں
 نوں اہجے تیکر لئی پھر دی اے۔

ہن تے بوہا کھول دے سائیاں
 نال اسان دے بول دے سائیاں
 تینوں ساری جان پچھان اے
 چھڈ ساڈی پڑچول دے سائیاں
 ہن تے اپنے پیار دی مستی
 ساڈے نو وچ گھول دے سائیاں
 ول وچ تیری آس دا چانن
 ہور نہیں کجھ گول دے سائیاں

”غزلاں اوہلے دین“ پاؤن والے محمد اختر خاں حافظ آبادی ہوراں دی حمد پاک وچ کوئی لما
 چوڑا فلسفہ یاں حکمت سگوں اوہناں نوں جیسہڑا ناں عوام ولوں ملیا ہویا اے حب الوطنی دے
 غزل گو شاعر اوس ناں دی لاج اوہناں اپنی حمد وچ وی رکھی اے امین راہی ہوراں وانگوں
 اوہناں کول وی دیس پیار نال بھرے ہوئے جذبے تے آساں نہیں اوہناں مولاپاک کولوں
 سوہنے دیس لئی رحمتاں کراں دیاں بارشاں منگیاں نہیں۔ تے سارے دنیا دے انگاں ساکھ
 ولوں مکھ موڑ کے اکو اوہدے درتے بہہ جاؤن دی گل کیتی اے۔

سچے رب دی شان دے کیہہ لیکھے کل جگ دا پروردگار ہے جی
 بے نیاز اکا ساکا داریاں توں کلا ساریاں دا پالنہار جی
 آفتاب متاب ستاریاں دا لشکاں ماردا اک سنار ہے جی
 دکھو دکھوے نقش تے اک سانچہ کاریگری دا کوئی شمار ہے جی

حم واسطے لوڑی دے قلم لکھاں ٹوبہ ڈوبیاں دا درکار ہے جی
 گیا چھٹ اوہ ساریاں جولیاں توں جیہدا اوس تے دار و مدار ہے جی
 ربا سوہنیا دیس ویران میرا دین کفر دا ہویا شکار ہے جی
 پاویں جاتیاں کتے سولیاں جے رہڑ دے کھڑویاں دا بیڑا پار ہے جی
 نواز جاوید ہوراں دیاں ”تا نگھاں“ دا آغاز حمدیہ کلام توں ہوندا اے اوہناں دا اسلوب
 سدھاسادہ تے خیال اڈاری وی عام اے لہجہ وی ورتوں علاقائی اے لفظاں دا ہیر پھیر کائی نہیں
 سگوں سادگی نال حمد نوں آسان بنایا گیا اے۔

سب دا پالن ہار ہے مولا
 کل جگ دا مختار ہے مولا
 ہر شے دے وچ آپ ای آپ اے
 اپنا خود اظہار ہے مولا
 آپ ای او جبار قہار اے
 آپ ای بخشن ہار ہے مولا
 ہر دم ہر پل ہر ہر سہ وچ
 میڈی استغفار ہے مولا

پیر سید وارث شاہ ہوراں اپنی ہیروچ اک تھاں لکھیا اے۔

وارث شاہ جیہا گناہ گار کوئی نہیں تے بخشنہار نہیں رب غفور جیہا
 ایس خیال نوں ظہور حسین ظہور ہوراں اپنی تخلیق ”کوڑے گھٹ“ وچ اگے ٹوریا اے
 انسان نوں کدے وی اپنے عملاں تے مان نہیں کرنا چاہیدا تے سدا اوہدے کہاں دا طلب گار
 رہنا چاہیدی اے ایہو ای ساڈی صوفیانہ روایت اے۔

عدل کریں تے تھر تھر کنبن اچیاں شانناں والے

فضل کریں تے بخشے جاؤن میرے جسے مونہ کالے

ظہور حسین ظہور ہوری وی کجھ ایسراں دیاں سوچاں سوچدے آکھدے نیں

تیرے فضل دی پاک نگاہ کولوں گلاں میریاں کیہڑیاں کیاں نیں
 کوئی انت نہ بخششیاں تیریاں دا حدیں میرے گناہواں تے کیاں نیں
 عملاں میریاں دا میں کیسہ حال دساں نال شرم دے اکھیاں جھکیاں نیں
 ہووے کرم دی نظر ظہور اتے جان لبیاں تے وے ساہواں رکیاں نیں
 ”نیریاں وچ سویرے“ ویکھن والا بار دادلار اٹھ حنیف رانا ہوراں دی شاعری دی للکار
 پنجابی ادب وچ اپنی اک وکھری سنجان بنا چکی اے۔ اوہناں دی کتاب دی پہلی نظم ”سجان اللہ“
 اے جسدے وچ اوہناں مولا پاک دے اوس حکم کہ ”میری رحمت کولوں نا امید نہ ہوو“ تے
 میری رضاتے راضی رہو“ ورگے بوہنے سچے اصولاں نوں یاد کرایا اے۔ اوس مالک تے خالق
 دے رنگاں تے قدرتاں دا ذکر کیتا اے۔

واہ ربا توں رازق مالک، تیرے رنگ نیارے نیں

وکھرے وکھرے بخت بنا کے دنیا وچ کھلارے نیں

اکناں نوں توں فکر تے فاقہ کھینڈن لئی چن تارے نیں

اکناں دے سر بھار غماندے، دکھاں درداں مارے نیں

اوپدیاں اوہو جانے آپے سوچوں دور کنارے نیں

کرم اللہ دا ہوسی رانا لکھاں لوک وچارے نیں

اوپدی ذات بے پرواہ تے بے نیازاے اوہ جنہوں چاہوے تے جدوں چاہوے عطا کرے

تے جدوں چاہوے کسے کولوں اپنیاں دتیاں نعمتاں مڑوا پس لے لوے کیوں بے اوہنوں

پچھن والا کوئی نہیں سارے اوہدے کولوں ای منگدے نیں تے اوہ ای دلاں دیاں مراداں

پوریاں کروارے عمران سلیم ہوراں دی اوہدے کولوں منگیا اے اوہناں دی کتاب ”فیر شاخاں

تے بور آیا“ وچ مناجات اے جیہدے وچ اوہدی ماکی مختاری دے نال نال اوہدے رحیمی تے
کری داکروی ملدا اے۔

یقین پختہ اے میرا تری کری تے
مصیبتاں نوں مرے سر توں نال دے مولا
امر کرے جو مرے نال نوں رہندی دنیا تیک
کوئی تے مینوں انوکھا خیال دے مولا
کراں میں دور جہالت دی تیرگی جگ توں
مرے شعور دی قسمت اجل دے مولا
حسین خواب عطا کر دے جگ دی راتاں نوں
سلیم نوں وی سحر دا جمال دے مولا

عمران سلیم ہوراں جتھے اپنے لئی فکر و نظر دا کمال منگیا اے او تھے اوہناں دنیا جہان
دیاں تاریکیاں لئی وی چانن بھرے سویرے منگے نیں جتھے اوہناں جگ دیاں راتاں نوں رشناون
دا حوصلہ منگیا اے او تھے اوہناں اپنے لئی وی سویرا حسن منگیا اے عمران سلیم ہوراں دی حمد
ایس پکھوں اک دکھری حمد اے۔

بابا نجھی ہوراں دی کتاب ”اکھراں وچ سمندر“ دی دعا اوہناں دی غزل وانگوں سارے
مشاہدے تے تجربے رکھدی اے۔ جتھے اوہدی غزل دے سفر دی اساس اوہدا مشاہدہ او تھے
اوہدی ایسہ حمد وی جیہڑے دعا دے رنگ وچ اے اس مشاہدے توں خالی نہیں اوہدے
کول چیزاں نوں دیکھن لئی اک دکھری نگاہ اے جنہاں تے اوہدی نظر بڑی ڈونگھی اوہدی دعا وچ
ہر شعراک دکھری گل لے کے ساہمنے آؤندا اے۔

میں وی تیری شان تے لکھاں کر میری امداد
سو سو گز دے تھان تے لکھاں کر میری امداد

غاراں دیوچ ہنجو ڈوہلے جنہاں میرے لئی
 اوہناں دے احسان تے لکھاں کر میری امداد
 میرے ذکراں نال کیسہ ہونی اچی تیری شان
 میں دل دے ارمان تے لکھاں کر میری امداد
 تینوں چت نہ چیتے بھانویں پر ایسہ میرا فرض
 تیرے کینے دان تے لکھاں کر میری امداد

”ویلے دی کراٹ“ منور انصاری ہوراں دی نظماں غزلاں دی سا بھھی کتاب اے منور
 انصاری ہوراں دی حمد سدھے سادے خیالاں نال بھری ہوئی حمد اے انداز بیان باللاں نوں
 سمجھان والاتے لفظاں دا چناؤ وی سادہ اے اوہناں دیاں سوچاں چوں اوہناں دے اندرے
 جذبے تے یقین دی خشبووی محسوس کیتی جا سکدی اے۔

ربا ہر تھاں تیرے ڈیرے
 نظریں آویں چار چوہیرے
 تیرے اگے بنتی میری
 دور کریں سبھ دکھڑے میرے
 اسماناں توں تیری رحمت
 آؤندی رہندی شام سویرے
 اچیاں تیریاں شاناں مولا
 اچے سبھ توں رتے تیرے
 ذہناں دے وچ چانن بھر دے
 ربا کردے دور ہنیرے

اکبر حمیدی ہوراں دی کتاب ”بکی غزل پنجاب دی“ غزل دے پڑوچ اک نواں واہا

اے اوہناں نکئی نکئی . محروچ لکھیا اے اوہناں دی انکھ دھرتی دے پیار نال بھری پئی اے۔ اوہناں
 نوں پیر پیرتے تھاں تھاں تے اوہدی قدرت دے جلوے دسدے نیں اوہناں نوں یقین اے
 کہ جیہڑے ہتھاں نال مولاپاک دا نال لکھیا جاوے اوہناں ہتھاں وچ دانائیاں آجاندیاں
 نیں تے فیرا وہ علم و دانش دیاں گلاں لکھدے نیں تے اوہدا نال پڑھیاں اکھیاں دا نور ودھ دا
 اے ہر کوئی جاندار ہر زندہ تے بے زبانا اوہدا نال پیا جپ دا اے۔ اوہ لکھدے نیں۔

سچا سچا تیرا نال
 سب توں وڈا تیرا نال
 ہر شے وچ توں نظریں آویں
 ہر تھاں لکھیا تیرا نال
 اپنی اپنی بولی وچ
 ہر کوئی لیندا تیرا نال
 اکھیاں روشن ہو گئیاں
 جدوں وی پڑھیا تیرا نال
 ہتھاں وچ دانائی آئی
 جد وی لکھیا تیرا نال
 اپنے نال دیاں شرماں رکھ
 اکبر لیندا تیرا نال

اج دے جدید دور وچ پنجابی ادب دے پڑوچ کئی بدیسی صنفاں آن وڑیاں نیں جیویں
 ہائیکو، آزاد نظم تے ایسراں دیاں ہور کئی صنفاں اسیں کسے وی صنف دا جدوں گوہ نال مطالعہ
 کردے ہاں تے سانوں اوہناں صنفاں وچ مولاپاک دی حمد و ثناء دے تھاں تھاں تے حوالے
 ملدے نیں جس توں اسیں گوڑلا سکدے آں کہ ساڈے لکھیار بھانویں نویں دوجے ادباں

ویاں صنفاں نوں اپنا ندے نیں پر اپنی روایت تے مذہب کولوں ندے نہیں ایہو گل ای
روح تک سکون اتار دیندی اے۔

اکرم باجوه ہوراں دی حمد دے سارے شعر ونگی لئی لکھن جوگ نیں اوہناں دے اک
اک شعر وچوں عقیدت خوف، عاجزی انکساری، اوہدیاں قدرتاں تے انعاماں دا ذکر دسدا
اے۔ سگوں اکرم باجوه ہوراں دا ردیف قافیہ ای ایڈا سوہنا ایس کے حمد لئی ایس توں سوہنا
ردیف قافیہ تے بحر ہوروی نیں پر جیسہڑا رنگ اکرم ہوراں اینتھے پیدا کردتا اے ہورے
کیاں شاعراں دا فن اینتھے تیکر نہ اڑیا ہووے۔

مست ہو اڈے بلے ساہواں آمہکاوں تیریاں شاناں

فجرے رکھاں اتے پنچھی ہن گاوں تیریاں شاناں

رنگی دھرتی دے سینے تے مست ہو اواں پیلاں پاوں

کدے خزانواں کدے بہاراں رنگ وکھان تیریاں شاناں

بدلاں دے آوارہ ٹکڑے ون سونے منظر بن دے

سونے رنگیاں کرناں دھرتی نوں لشکاوں تیریاں شاناں

محمد عظیم ہوراں دی حمد دارنگ ویکھو

ربا! توں خالق تے مالک زمیناں تے اسماناں دا

توں ہی کلا سرجن ہارا جناں تے انساناں دا

اک توں ہی بندگی دے لائق کوئی سا جھی نہیں دوجا

جس دا ایہہ ایمان ہے اوہ عادی نہیں کوڑ گماناں دا

ایہو فرض دلاں دا تینوں یاد کرن ہر دھڑکن نال

تیرا ذکر کرن ہر ساہ نال ایہو کم زباناں دا

پروفیسر سید منصور خالد ہوراں دا ناں پنجابی زبان تے ادب دے جانواں لئی کوئی نواں نال

نہیں اوہناں دی ارووتے پنجابی لکھت چوں جتھے نعت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی
 .واشنا آوندی اے اوتھے سوہنے تے من موہنے لفظاں نال اوہ اوس سوہنے دی تعریف کردے
 نہیں جیہڑے سوچاں سمجھاں تے ادراک دیاں جوہاں توں باہر اے۔ جیہدے کہاں تے
 رحماں نال ساڈیاں زندگیاں بن دیاں نیں۔ اوہ لکھدے نیں۔

مہر کماون تے آجاوے اللہ سوہنا
 ناچیزاں نوں چیز بناوے اللہ سوہنا
 سوچن سمجھن والیاں دسیا ایہو سانوں
 سوچاں سمجھاں وچ نہ آوے اللہ سوہنا
 ہور کے دل دیکھے تے کیوں دیکھے خالد
 ساڈے کم جد آپ بناوے اللہ سوہنا

روحی کنجاہی ہوراں دی حمد پاک وی عقیدتاں شکرگزاریاں تے نگھے جذبیاں نال بھری پئی
 اے جہراں کہ ارشاد اے کہ ہر چیز مولا پاک دا ذکر کردی اے روحی ہوراں اپنی حمد نوں ایسے
 خیال دے دو آ لے رکھیا اے۔ اوہناں دی حمد دے کجھ شعر دیکھو۔

کدی جے مل جان جھیاں ایناں نوں وی تے ہوہو کے کرچی
 تمام بت خانیاں دے سبھ ساکنان آکھن خدا خدا اے
 ذرا ذرا کیریاں دیاں خواب گاہواں توں لے کے محلاں تیکر
 خدا دی شان اے مکین آکھن مکان آکھن خدا خدا اے
 میں اپنے کناں دے نال کنی ای واری سنیا ایہہ راگ روحی
 سحر نوں جد پنچھی گان تے چہمان آکھن خدا خدا اے

پنجابی نظم وچ حمد نگاری

کدی پنجابی زبان وچہ دوہڑے، سی حرنی، ٹپے، ماہیے، جگنی، چومصرے، چوہرگے، بیت، مثنوی، کبت لکھے جاندے سن ہولی ہولی دوجیاں وڈیاں زبانوں دا اثر ودھ دا گیا تے اوہناں زبانوں دیاں صنفاں تے لفظ وی پنجابی وچہ آوندے گئے سب توں پہلے اثر غزل دا ہويا پنجابی زبان وچہ غزل لکھی جاوے لگ پئی تے فیرا دوج نظم آئی تے پنجابی تے وی ایہدا اثر ہو گیا تے پنجاب دے شاعراں وی نظماں لکھنیاں شروع کردتیاں تے جدوں ون سونیاں صنفاں دوجیاں زبانوں چوں آوندیاں گئیاں (جیویں اچ کل ہانگلو) تے اپنیاں صنفاں مکدیاں گئیاں (جسراں سی حرنی دوہڑے۔ باروں ماہ، ست وارے وغیرہ) اسیں جدوں ایتھے نظم دے حوالے نال حمدی گل کراں گے تے اوہدے وچہ سی حرنی، بیت، چومصرے وی آون گے کیوں جے ایہہ صنفاں غزل توں ہٹ کے نہیں تے نظم دے زمرے وچ آوندیاں نہیں پر نظم توں وکھ کر کے لکھنا (حمد دے حوالے نال وکھرا مضمون لوڑندیاں پنجاب دے لکھاریاں) اوہ بھانویں غیر مسلم سن تے بھانویں مسلمان) جدوں وی کسے کتاب دی ابتداء کیتی کسے قصے یاں کہانی دا ڈھ بنھیا تے مولا پاک دی حمد و ثناء توں ای بنھیا ایس دے نال اچ دے شاعراں ایس ریت نوں بڑی چنگی طراں نبایا ایہناں جدوں ایس دور وچ آکے نظماں لکھیاں تے اپنی مسلمانی ریت نوں کدی وی کدھرنے وی ختم نہیں ہوون دتا سگوں ایس سوہنی روایت نوں ایناں گوڑا تے ابھرواں رنگ دتا کہ غیر مسلم شاعراں وی ایہدی نقل کیتی۔

ایس حوالے نال اسیں اپنی پرانی تے نویں شاعری ول جھاتی پانے آں ایتھے وی تقدیم و تاخیر نوں ساہمنے نہیں رکھیا گیا حمد اں لکھن والے ساڈے لئی سارے ای معتبر تے سلاہن جوگ ناں نہیں اسیں بناں کسے ترتیب دے اوہناں دا ذکر کراں گے مقصد حمد دے حوالے نال گل کرنا ایس اکدو جے نوں وڈیاں نایاں نندنا نہیں پر اوہ شاعر جیہدی کوئی کتاب آئی اے یاں نہیں آئی جے اوس حمد لکھی اے تے اوہ کسے پنجابی دے پرچے وچ چھپی اے تے اوس نوں شامل کرن دا چارہ کیتا وے کتیاں یلیاں دیاں کتاباں غزلاں نظماں یاں نظماں گیتاں دیاں

سانجھیاں آئیاں پر اوہناں حمد لکھن گلیاں غزل دے رنگ نوں پسند کیتا اے اوہناں دی
 لکھی حمد نوں غزل دے انگ وچ ای شامل کیتا اے تے جنہاں بلیاں غزل دی کتاب وچ
 نظم دے اسلوب وچ حمد لکھی اے اوہناں دا ذکر نظم دے باب وچ آوے گا۔
 ایس توں پہلے کہ نظم دی ابتداء یاں نظم دے انگ تے گل کیتی جائے اسیں اپنی گل نوں
 اگے ودھاندے آں۔

حمد تے گل بات کرن گلیاں مینوں کئی وار ایسراں گلیاں جیویں میں اپنی گل نوں گھڑی
 مڑی کر رہیا ہوں تے گل ہے وی ایسراں ای کہ مولا پاک دی تعریف تے حمد و ثناء ہر کوئی اپنی
 عقل و فکر دے مطابق ای کر سکا اے۔ تے جے شاعراں دے اسلوب تے لہجے تے گل کیتی
 جاندی یاں اوہناں دے جذباں تے گل کیتی جاندی تے اوہ وی وکھو وکھ نہیں سن سگوں سانجھے
 ای نیں اک مسلمان دیاں سوچاں مولا پاک بارے اوہدیاں قدرتاں تے انعاماں رحمتاں تے
 کہاں بارے وکھو وکھ کسراں ہو سکدیاں نیں اوہناں نوں بیان کرن دا انداز ای وکھو وکھ ہو
 سکدا اے جنہوں کھل کے نہیں کسے حد تیکر بیان دی اک مریدی جیسی کوشش کیتی اے۔
 اصل حاضری تے مولا پاک دے دربار اے اوہدے دربار وچ حاضری لوان والیاں دی سانجھی
 حاضری سی جیہدے نال نال پنجابی زبان وچہ ہوون والے نویاں تجربیاں دے انداز وی ساہنے
 آون گے تے اوہناں اسلوباں تے رنگاں وچ ساڈیاں روایتاں دے جھلکارے وی اک جگنو دی
 رشنائی ”عمران سلیم“ ہوراں دیاں نظماں دی کتاب اے جیہدا مڈھ اوہناں حمد پاک توں بنیا
 اے۔ اوہناں کول مناجات نیں حشر دیہاڑے مولا پاک دے کرم دیاں دنیا وچ مقدران نوں
 چمکاون دیاں زندگی وچ اوہدے آسرے تے سہارے دیاں کیوں جے اوہ جان دے نیں کہ مولا
 پاک دی ذات پاک توں اڈ کوئی مدد نہیں کر سکدا تے کوئی سہارا نہیں دے سکدا حشر دیہاڑے
 جے کم آ سکدی اے تے اوہ ذات اے مولا پاک دی اوہ لکھدے نیں۔

مینوں اپنی حمد دی توفیق دے

یار دی خیرات دے پروردگار

پل صراطوں میں گزرنا خیر نال

میں تے چاہواں صرف ایہناں اعتبار

موسماں تے منظر اں دی دلکشی
 ورد تیرا کردی رہندی ہر گھڑی
 توں ایں خالق توں مرا مالک خدا
 کیوں نہ منگاں بھیک تھینتھوں رحم دی
 افضل احسن رندھاوا ہوراں کول پنجابی نظم دا آزاد اسلوب اے اوہناں نوں لہجہ تے
 نویں درتوں دتی اے اوہناں دی شاعری وچ لفظ پنجاب دی رہل تے پوری تہذیب نوں پیش
 کردے ہوئے ملدے نیں۔ اوہناں نوں یقین اے کہ روندیاں اوہداناں لئی تے سکون مل دا
 اے۔ روحاں تیکر شادابی تے خوشحالی پھیل دی اے اوہناں دی نظم ”اللہ ناویں“

اندراگ مچے
 تے اکھیاں
 چڑھدیاں ندیاں
 ہوٹھاں تے
 تیراناں آوے
 تے سروچ چانن
 ہتھ تیرے ول اٹھن تے
 روح جھوٹے پینگیاں
 ست رنگیاں

محمد دین فانی ہوراں ”چنگ چواتی“ وچ ”خالق مالک“ دے سرناویں تے اک نظم لکھی
 اے جیسہڑی کہ حمدیہ نظم اے۔ فانی ہوری پرانے پنجابی شاعر سن جنہاں کول عشق حقیقی
 دے جھلکارے تے لشکارے ملدے نیں اوہناں خالق مالک ورگی حمدیہ نظم وچ وی اوہدے
 کرم تے رحم دا ذکر کیتا اے۔ اوہدے نور پاروں سورج تے چن نوں روشن تے چمکدا ہویا
 من دے نیں مولا پاک دی واحد نیت دا ذکر تے اوہدیاں رحمتاں پاروں اپنے ساہواں نوں چل

دا آکھدے ہوئے لکھدے نیں

اللہ مالک اللہ خالق ہر وجوں ہر دے
 زرے زرے وچ نیں اوہدی قدرت والے قہے
 نور اوہدے تھیں لشکاں مارن سورج چن تے تارے
 چمک اوہدی وچ سونے چاندی ڈہلک اوہدی وچ پارے
 کرم اوہدے بن دنیا اندر کھڑا کماں والا
 آپ رکھے اوہ جہدیاں شرماں اوہو شرماں والا

اخلاق عاطف ہوراں دا تعلق اج دی نوجوان پنجابی نسل نال اے جیسہڑے اپنی ماں بولی
 نال انتاں دا پیار کردے نیں اوہناں اپنی کتاب ”ساویاں ونگاں“ دا مڈھ وی اللہ تعالیٰ دی حمد
 پاک توں رکھیا اے۔ اوہناں کول لمیاں چوڑیاں نظماں تے نیں اوہ اک نکے جے خیال نوں
 کجھ لفظاں دے کلاوے وچ بند کر دیندے نیں مولا پاک ہر اوس شخص نال پیار کردے نیں۔
 جیسہڑا اوہدے بندیاں نال پیار کردا اے انج نمازاں پڑھنا تے اللہ وی بنائی ہوئی مخلوق نوں برا
 سمجھنا وی انسانیت ناہیں ایس انسانیت نال پیار تے انسانیت دی خدمت دے جذبے نوں اوہ
 ایساں بیان کردے نیں۔

اللہ سوہنا

کوئی لبھے وچ میستاں
 کوئی مندر ویٹھے
 کوئی بیٹھا اکل دے اندر
 ورہیاں تسبی گھیرے
 پر جو بندیاں دی سیوا دے
 چیلے کردا رہندا اے
 اللہ سوہنا تے وسدا اے

اوہدے نیڑے تیرے

غفور شاہد ہوراں وی اپنی کتاب ”اے نہیں توڑی آس“ وچ دعادے سرناویں نال کجھ
شعر لکھے نیں جنہاں وچ مولا پاک کولوں اپنے اوگناں وی معافی منگی گئی اے کیوں جے معاف
کرن والا تے بخشن والا اوہدے بن ہور کوئی نہیں اوہدی مرضی تے حکم توں بغیر کجھ وی
نہیں ہل دا ایس مضمون توں اوہ کجھ ایسراں بیان کردے نیں۔

خلق دے تخلیق کارا خالق

سن دعا میری توں میرے مالکا

میرے عملاں ول نہ ویکھیں پیاریا

کر خطاواں معاف بخشنہاریا

توں جے چاہویں ریجھ دا غنچہ کھلے

تیرے مرضی دے بناں کجھ نہ ملے

بندہ ہے ناچیز کھیڑے کم دا

تیری مرضی نال مروا جم دا

ڈاکٹر مبارک بقا پوری ہوراں وی نظاماں تے غزلاں وی کتاب وچ پہلے نظاماں لکھیاں
ہویاں نیں اپنی کتاب دی ابتدا وچ حمد پاک لکھی اے۔ اوہدی بادشاہی تے وحدانیت دا ذکر
اوہدی وڈیائی تے اپنی عاجزی تے بے وسی دا ذکر کیتا اے۔ اوہنوں اپنے من وچوں لبھن دی
گل وی کیتی اے۔

سب توں اچا

سب توں سچا

ساڈا رب

میرا کجھ نہیں

تیرا کجھ نہیں

اوہدا سب

اوہ نہیں مندر
من دے اندر
اوہنوں لبھ

”رت دھپ“ تے ہوا“ سلیم احمد سلیم ہوراں دا‘ غزلاں‘ نظماں تے کافیاں دا مجموعہ
اے اوہناں دی نظم حمد وچ اکو ای خیال ٹردا جاندا اے۔ اوہ اکو خیال تے مضمون نوں بیان
کروے لگے جانداے نیں خیال مولا پاک دی وڈیائی تے اوہدی بادشاہی دا مضمون اوہدی بے
پرواہی تے بے نیازی دا اوہدے کرم تے اوہدے فضل دا دنیاوی بادشاہی تے وڈیائی دا وی نال
نال ذکر کروے آکھدے نیں۔

مولا تیرے کم نرالے
کوئی نہ تیریاں کہنیاں ٹالے
جگ جاگیردا توئی وڈیرا
ہر طبقے تے راج اے تیرا
ازلی ابدی تیری شاہی
تیرے ای نیں امر نواہی
وڈے وڈے پھنے خاواں
نیتھوں منگیاں ہین پناہواں
مولا سب توں وڈا توں ایں
ہور کسے دی ہوں نہ دھوں ایں

” جگمگ جھولے“ سلیم احسن ہوراں دیاں غزلاں نظماں دی کتاب اے۔ ایس وچ
اوہناں عقیدتاں دے سرناویں نال حمد‘ نعت‘ منقبت تے درود و سلام لکھے نیں۔ سرائیکی
رنگ چ لکھی ہوئی ایس کتاب دی حمد باری تعالیٰ لفظاں دی خوبصورتی پاروں ہور وی
خوبصورت ہو گئی اے۔ سلیم احسن ہوراں اڈواڈ فطرت دے منظران‘ نقشبیاں نوں الیکن
مگروں مولا پاک دی اچی تے سوہنی ذات دا ذکر کیتا اے۔ ساریاں منتاں تے وڈیائیاں اوہدیاں

ای نہیں اوہ لکھدے نیں۔

پھل کلیاں تے پودے سارے
گھٹا ودھدا جن تے تارے
گاجاں تے نالے لشکارے
اوندا دن تے اوندی رات

رب سوہنے دی اچی ذات

وگدے دریا ساوے کھیت
بکھرہ جھولے بکھدی ریت
کھنڈ دی خشبو وسدا چیت
اوندی حکمت دی اک جھات

رب، سوہنے دی اچی ذات

عبدالحمید امر (مرحوم) ہوراں دی وفات مگروں اوہناں دے کلام نوں ریاض راجی ہوراں
مرتب کیتا سی امر ہوراں دا کلام غزلاں، نظماں تے گیتاں سنے ”امر چنا“ دے نال نال پہلی
وار 1981ء وچ چھاپیا سی امر ہوراں کول التجا دے سرنا نویں نال کجھ حمدیہ شعر ملدے نیں باقی
ساری کتاب اندر کدھرے وی کوئی حمد و شعر دکھالی نہیں دیندا۔

در توں نہ موڑ خالی کر کے میں آس آیا
ساری خدائی نوں توں مولا اے بھاگ لایا
کوئی نتیں جھلدا مینوں، میری فریاد سن لے
ٹٹے ہوئے میرے دل دی مولا روداد سن لے

ڈاکٹر مظفر گوریہ ہوراں پنجابی وچ نثر لکھن دے نال نال منظوم طور تے وی اپنے وچاراں
دا اظہار کیتا اے اوہناں دی حمد وچ اک وکھرارنگ تے اسلوب اے۔ جیہڑا غزل دے بڑا
ای نیڑے دے ایہہ انداز ہورے اوہناں دا اپنا ای انفرادی انداز اے یا پنجابی ادب وچ اک
نواں تجربہ اے۔

اللہ کلا کلم کلا نہ نہ بچے نہ ماپے
 نہ اس دے گھر ملن ودھائیاں نہ اس دے گھر سیاپے
 - - - - - اللہ کلا کلم کلا - - - - -
 نہ اوہ مھکدا نہ اوہ اکدا' نہ اوہ سوندا' نہ اوہ جھوندا
 اوہ قوت دا چشمہ ازلی' وگدا رہندا آپے
 - - - - - اللہ کلا کلم کلا - - - - -
 اس گلشن دیاں دو نیں قدراں' خوشبو تے پھلواڑی
 اک اللہ' دوجا اللہ دتا' باقی ڈھنگر چھاپے
 - - - - - اللہ کلا کلم کلام - - - - -

جوہر جالندھری ہو راں دی حمد اچ شانناں والے دیاں شانناں دا بیان تے ڈونگھے سمندراں
 دے پانیاں دے قطرہ قطرہ اندر اوہدی شان دے مظہر دا بیان باگلاں دے پتے پتے ٹاہنی ٹاہنی وچ
 اوہدی قدرت دے لشکارے ہر تھاں تے یلیاں جنگلاں جوہاں اندر اوہدے حکم دے تے
 اوہدی شاہی دے نقشے جوہر ہو ری بیان کردے دسدے نیں۔ سورج، چن، تارے، بجلی دی
 گڑھک پر بتاں، واواں اندر جیہڑی مسکراہٹ تے ہیبت اے اوہناں وچوں اوہدی جباری
 قہاری تے اوہدے کرم تے رحم دے جیہڑے معنی کھل دے دسدے نیں اوہناں دا بیان
 جوہر جالندھری ہو راں اپنی ”بیچ رس“ دی حمد اندر بڑے سوہنے طریقے نال بیان کیتا اے۔
 ونگیاں لئی کجھ شعرو یکھدے آں۔

مالک کامل توں ہر شے دا ہر گلشن دا والی
 ہر گلشن نوں رونق بخشیں ہری کریں ہر ڈالی
 پتا پتا ٹاہنی ٹاہنی تیری وچ حضوری
 کیہ مقدور کوئی ہل سکے باہم تیری منظوری
 بجلی دے لشکارے اندر تے گڑھکاں دیاں طرزاں
 دیکھ کے مولا ہیبت تیری خوف تیرے تھیں لرزاں

دھرتی دھرتی گلشن گلشن تیرا کل پارا

پریت پریت وچ ہوائیں تیرا نور نظارا

طاہر وزیر آبادی ہوری اجوکے دور دے اٹھ دے ہوئے پنجابی دے مان نیں اوہناں کول
رنگاں روپاں تے خشبوواں دے ملے جلے احساساں دا اک جہان آباد اے۔ اوہناں دی حمد وچ
وحدہ لاشریک دیاں وڈیاںیاں تے بے پرواہیاں دا بیان وی اے اوہدی رحیمی، کرمی، قہاری،
جباری تے مالکی دا درس وی۔ اوہ لکھدے نیں۔

خالق مالک عادل موٹی، کل جگ دا مختار

رحمان، رحیم، ستار، جبار نالے ہے قہار

بخشش دا ہے طالب طاہر، صفت تیری غفار

کرم کریں محبوب دے صدقے دیویں بیڑا اتار

پنچھیاں، پتراں، پھراں، پریتاں، پتیاں، ڈالیاں، سمندراں اندر سارے اوہدے ای کرشمے
نیں جگ جہان اندر اوہدے مختار ہوون دی گل کردیاں طاہر وزیر آبادی ہوری آکھدے نیں۔

توں ملی تے ہر دا والی، میں ہاں تیرا سوالی

توں ایں لاشریک اکلا توں ایں جگ دا پالی

شجر حجر سب تیری قدرت، ہر بحر کرشمہ تیرا

پنچھی تیری حمد نے کردے، ہر پتہ ہر ڈالی

میاں محمد اسماعیل منظر ہوری پرانے شاعراں وچوں نیں جہناں تصوف تے عشق حقیقی
بارے لکھیا اے۔ اوہناں دی نوائے منظر وچ حمدیہ نظم شامل اے۔ جیہندے وچ اوہناں مولا
پاک دے کمالاں، قدرتاں، انعاماں، احساناں تے رحمتاں دا ذکر کیتا اے۔ اوہدے نور ظہور
نوں خشکی جنگل آب بیلے وچ محسوس کیتا تے بیان کیتا اے۔ اوہ آکھدے نیں۔

زرے زرے دے وچ تیرا نور چمکے آفتاب دے وچ ماہتاب دے وچ

جنگل بیلے دے وچ تے پہاڑ دے وچ شجر حجر دے وچ خشکی آب دے وچ

تھاں تھاں وسدا پھرے ظہور تیرا چند چاندنی خزاں بہار دے

باطن ظاہر دے وچ ایس توں روشن تیری روشنی طور دا حال دے
 غلام مصطفیٰ بسمل ہوری غزل لکھن دے نال نال دوجیاں صنفاں وچ وی لکھدے نہیں
 پر اے تیکر اوہناں دیاں غزلاں تے نظماں دیاں کتاباں آئیاں نہیں نظماں دی کتاب
 ”ڈونگھے پانیاں دی چپ“ وچ اوہناں ”خالقا“ دے سرنانویں نال حمدیہ نظم لکھی اے بسمل
 ہوراں اوس دیون والے کولوں اوس کہاں تے لیکھاں دے مالک کولوں اپنے لئی کجھ نہیں
 منگیا سگوں مولا پاک کولوں پوری لوکائی دے دلاں لئی سکھ منگے نہیں کیوں جے دیون والے ان
 کے انعام دیاں بارشاں کرن والی اکو ذات اے تے اوہ ذات اے ذات باری تعالیٰ اوس مالک
 تے رازق کولوں خالق تے دیون والے کولوں بسمل ہوراں کجھ ایساں منگیا اے۔

خالقا!

نیتھوں	تیری	رحمت	منگناں
بیڑے	بنے	لاون	والیا
میرا	وی	کرپار	اتارا
توں	ایں	کل	دنیا دا مالک
توں	ایں	سبھ	دا رازق مولا
میں	نیتھوں	کجھ	منگدا ناہیں
جے		دنیا	ایں
سکھ	دے	دل	دا
اپنے	بھناں	بندیاں	اتے
کر	انعام	ان	کے

”چما سے“ استاد شاعر امین خیال ہوراں دیاں نظماں دی کتاب اے جیڈا مڈھ اوہناں حمد
 پاک نوں بنیا اے۔ امین خیال ہوری پرانے شاعراں دی آخری نشانی نہیں جیہڑے
 گوجرانوالہ دیاں پرانیاں ادبی محفلاں دی اک جیوندی جاگدی تاریخ نہیں اوہناں کول عشق
 حقیقی تے مجازی دوہاں رنگاں دیاں بہاراں ملدیاں نہیں۔ پر جدوں عشق حقیقی دے حوالے نال

گل کروے نہیں تے فیر کوئی مجازی استعارہ یاں علامت نہیں ورتدے۔ امین خیال ہو راں دی
 حمد رو ایتر، حمد اں توں بڑی ہٹ کے ہوندی اے اوہ حمد دے حوالے نال ایس دور دے مولوی
 خدام رسول عالمپوری نہیں امین خیال ہو راں حمد وچ مولاپاک دے سارے نانواں دا استعمال
 بڑی فنی مہارت نال کیتا اے۔

اوہدی ذات اے خاص عظیم واسع عادل عدل حسیب کہان والا
 ہے سمیع بصیر حفظ قوی احمد اتے رحیم سدان والا
 اوہ قہار جبار قدوس ازلی اوہ حلیم حکیم جہان دا اے
 ہے غفور اوہوتے روف اوہو ظاہر باطن دے بھیت وی جان دا اے
 ہادی رحمتاں دا، خالق خلقتاں دا، رازق بن کے رب اکھوان والا
 اوہ حمید، مجید، شہید، اول، آخر حق کبیر کہان والا

امین خیال ہو راں دا تعلق وحدت الوجود مسلک نال لگ دا اے کیوں جے اوہناں دیاں
 نظماں ”اوہ تے میں“ ”آپے“ ”آمین“ ایس گل دا ثبوت وی نہیں اوہناں کول تھان تھان
 حمد اں ملدیاں نہیں اک حمد جیسہڑی اوہناں چما سے وچ حمد دے نال ”توں“ لکھی اے۔

توں سبھ دا پالنہار خدا توں سبھ دا بخشنہار
 تیرا دتا سارے کھاندے تیرے ای بندے اکھواندے
 تو مالک مختار

توں سبھ علم خبر دا مالک توں سبھ روز حشر دا مالک
 توں صاحب پیمار

لسیاں اڈاریاں رشید انور ہو راں دا نظماں دا پراگا اے۔ جیہدی ابتدا اوہناں اللہ تعالیٰ
 دے بابرکت نال توں کیتی ہے۔ ”میرے بھرم نہ کھول“ دے سرناویں بیٹھ اوہناں نے مولا
 پاک کولوں اپنے عیساں تے پرداپاون دی دنیا توں چنگے کم کر کے جاون دی تے اوہدی رحمت دی
 چھتر چھاویں رہن دی دعا منگی اے۔ ونگی۔

ربا ہتھ وچ ترکڑی پھڑکے
بھرم نہ میرے کھول

میں دنیا دی دوزخ سڑیا مینوں ہور نہ ساڑیں
لیراں لیراں دل دا چولا سوچ سمجھ کے پاڑیں

احسان باجوا ہوراں دی ”پیلوں پکیاں نی“ دی لمی حمد ”ربا“ کتیاں مضموناں دے نال
دعاواں سدھراں نوں ہلے کے پڑھنہاراں دے دلاں تے اتردی اے جتھے احسان باجوا ہوراں
اپنی حمد وچ اپنی بین الاقوامی سوچ نوں اجاگر کیتا اے اوتھے اوہناں اپنے دیس دے حوالے نال
وی مولا سائیں کولوں ایہدے سینکھ لئی ہریالی تے خوشحالی منگی اے اوہناں نوں جتھے پاک
تے پوتر تھانواں مندر گرجے تے میستاں انسانی لاشاں تے نفرتاں نال بھریاں مل دیاں نیں
اوتھے اوہ اوہناں تھانواں وچ ہوون والیاں جنگل دے حوالے نال مولا پاک اگے شکوہ دی
کردے نیں۔

ربا	میرا	سوہنیا	ربا
ربا	سب	توں	ڈاڈھیا
سب	دا	پالتھار	وی توں ہیں
سچ	وی	توں	ہیں
پیار	وی	توں	ہیں
اچے	پھاڑ	تے	ریت دے ٹبے
تیرا	ورد	نیں	کردے رہندے

خاور راجہ ہوراں دا تعلق پنجابی غزل تے نظم نال بڑا گوڑا اے اوہناں اپنیاں کتاباں

دا آغاز حمد پاک توں ای کیتا اے ”اداس رتاں“ اوہناں دی پنجابی ہائیکو دی کتاب اے۔ جیہدا
مڈھ ہمدیاں ہویاں سارے عالم نوں سرجن والے دا ذکر تے پھلاں کلیاں دی رنگت دے
لشکارے والیاں دا ذکر کیتا اے۔

سارے عالم نون سرجیا جنھے
 سارے عالم تے جس دا سایا اے
 لوک کہندے نیں لامکاں اوہنوں
 جیہدی رنگت اے پھلاں کلیاں وچ
 جن سورج چ جیہدیاں لوواں
 ذرے ذرے چ نور اوہدا اے

ہائیکو نون اسیں نظم توں کوئی دکھری صنف نتیں متھدے کیوں جے ایہدے وچ وی
 نظم وانگوں اپنے خیالاں نون بیان کرنا ہوندا اے۔ ردیف تے قافیے دی پابندی کوئی ضرور
 نتیں ہوندی ہائیکو دے ای حوالے نال محمد اقبال نجمی ہوراں داناں وی ذکر جوگ اے کیوں
 جے اوہناں پنجابی ادب دی جھولی چ کئی موتی تے ہیرے پائے نیں نعتاں دی پنجابی ہائیکو وی
 کتاب ”مہکاں ونڈ دے بول“ محمد اقبال نجمی ہوراں دی ایسے ای سال آون والی ایس کتاب
 نے سیرتی ایوارڈ وی حاصل کیتا اے۔

نجمی ہوراں کتاب دے مڈھ وچ تے کوئی حمدیہ ہائیکو نہیں لکھیا پر کتاب دے اندر تھیں
 تھیں تے حمدیہ اشعار دکھالی دیندے نیں۔ نجمی ہوراں دیاں سوچاں تے وچاراں دا مہاژندہ ہی
 اے ایس کر کے وی اوہ حمد و نعت ول شعوری طور تے بوہتی توجہ دیندے نیں۔

اوہ خدا اے تے مصطفیٰ ایہہ نیں
 اوہ بناندا سنوار دے ایہہ نیں
 کم دونویں ای سوہنا کردے نیں
 سوہنے رب نے کتاب وی سوہنی
 سوہنے آقا تے رات سوہنی نون
 سوہنی امت لئی ویکھو گھلی اے

”دلیلاں“ سیٹھ اسحق ہوراں دیاں نظماں تے غزلاں دی کتاب اے۔ اوہناں کتاب دا

مڈھ مولا پاک دی حمد توں رکھیا اے اوہناں کول اللہ تعالیٰ دیاں کساں تے فضلاں دا ذکر اے
 اوہدے مالک تے خالق ہوون دے اوہدے رازق تے حاکم ہوون دے ذکر اں دے نال نال
 حیاتی دے ون سونے باگاں اندر اوہدے حسن دیاں ڈھلکاں وی دکھالی دیندیاں نیں اوہناں دی
 حمد دے بول نیں۔

توں خالق توں رحمن اللہ
 توں قادر توں سلطان اللہ
 توں پالیں کل جہان اللہ
 تیری سب تھیں اچی شان اللہ
 سبحان اللہ سبحان
 اک قطرے تھیں نینہ دھرنا ایں
 فیر ہڈیاں پیدا کرنا ایں
 اتوں گوشت دے نال بھرنا ایں
 وچ آپے پھوکیں جان اللہ
 سبحان اللہ سبحان
 کیا سوہنے باگ بنانا ایں
 وچ بوٹے عجب سجانا ایں
 ون ون دے میوے لانا ایں
 پیا کھاوے کل جہان اللہ
 سبحان اللہ سبحان

عزیز لودھیانوی ہوراں دیاں نظماں دی کتاب ”یاراں نال بہاراں“ دی حمد وچ جہاناں
 دے خالق دی حمد و ثناء وی بڑی سوہنے ڈھنگ نال کیتی گئی اے۔ جیہدے نال چہارن پاروں
 دکھاں درواں تے جھکھراں دے طوفاں نال تے ناامیدی تے مایوسی دے ڈونگھے ہنسیریاں وچ
 انسان ٹکراں داتے چل دا پھر دا اے اوہدی حمد و ثناء عزیز ہوری ایناں لفظاں نال کردے نیں۔

بندیا ہر دم شکر ادا کرتوں اپنے اس رب دا
 جیہڑا سب دا خالق مالک پالنہار اے سب دا
 سورج چن اسمان تے تارے اوسے پیدا کینے
 شجر حجر پھل بوٹے سارے اوسے پیدا کینے
 اوہدے حکم بناں تے ہر گز پتا تک نہ ہلے
 اوہ چاہوے تے پکن میوے بھانویں رکھے پلے
 اوہدا ناں لیاں ای مکدے سارے جھکڑے جھیرے
 اوہدا ناں لیاں ای لگدے کنڈے ڈبڈے بیڑے

ارشاد محمود ناشاد ہوری اٹک شہر دے اک جانو شاعر ہوون توں اڈاک کھوج کاروی نیں
 اوہناں اپنی تحقیقی کتاب ”ضلع اٹک دے پنجابی شاعر“ دے سرنا نویں نال چھاپی اے۔ ناشاد
 ہوراں کجھ شاعراں دے کلام دی ونگی دتی اے جنہاں وچوں کجھناں دا کلام حمدیہ اے۔

ایہناں شاعراں وچوں اک دا ناں محمد عظیم بھٹی اے جنہاں اپنے مالک تے خالق دی حمد و
 ثناء لکھی اے۔ اوہناں بندیاں نوں مولا پاک دی یاد توں غافل ہوون تے اوہدی یاد نوں سہل
 پاروں جیہڑے بکھیڑے بن دے نیں اوہناں دا ذکر کیتا اے۔ اوہ لکھدے

اوہ اکھر چانن کردا جو تیرے ناں تے رچیا

تیری اک توحید دے باجھوں کوئی سبق نہ پچیا

تیری لورج جنگل بیلے

موراں وانگوں نیچا

لوں لوں وچوں اٹھن البے

جیسا ہڈاں وچ رچیا

حرص ہوس دی اس دیناں وچ

میں دا بھانبر چیا

رب توں عظیم نہ غافل ہوویں

سن اوئے بندیاں کچیا

مولوی شاہ محمد اثری ہوراں دی حمد وچ مولا پاک دیاں قدرتیں حکماں دے لشکارے
مددے نیں۔ پہاڑاں، ندیاں، چشمیاں وچ اوہدی لشک تے چمک وکھالی دیندی اے زمیناں
اسماناں تے اوہدیاں رحمتاں تے نعمتاں دا ذکر کردیاں لکھدے نیں۔

اللہ خالق مالک، باری بے پرواہ الہی
طبق زمین آسمان اوپر ہر دم جسدی شاہی
گداگراں نوں جے چاہوے تاں بادشاہ بناوے
بادشاہاں نوں تختوں تے گلایاں وچ رلاوے
خسک رکھاں نوں جے چاہوے تے پل وچ سبز بناوے
مٹھا پھل لگاوے اس نوں خلقت میوہ کھاوے

مولوی محمد سعید ہوراں دا تعلق وی اٹک شہر نال اے اوہناں دے کلام وچ حمدیہ رنگ بڑا
گوڑا اے۔ دنیاوی زندگی وچ اچے نیویں وسدے لوکاں دی حیاتی نوں مولا پاک دی حکمت
دس دیاں لکھدے نیں

آکھاں صفت خداوند تائیں لکھاں حمد شائیں
جس ”کن فیکون“ ظاہر کیتا قدرت سند اسائیں
چوداں طبق تے دن چن تارے قدرت نال سنوارے
خاطر نبی محمدؐ سرور کینے ایڈ پارے
کل خلائق اسدے نوروں ظاہر کیتی ساری
پیدا کینے سرجنہارے کیا خاکی کیا ناری
کوئی پیغمبر مرسل کینے شان شریف ودھایا
کوئی ولی کوئی قطب ربانے کسے نوں غوث بنایا

ارشاد محمود ناشاد ہوراں دیاں نظماں وچ حمدیہ رنگ دسدا اے پر اوہناں حمد و ثناء توں
ودھ مولا پاک دی دید تے وصل دیاں دعاواں منگیاں نیں۔ کیوں جے اوہدی دید پاروں تے
اوہدے وصل پاروں دنیا دے سارے جھگڑے جھیرے ای مک جاندے نیں۔

اوہناں دی نظم اے ”سک“ جیہدے وچ اوہ لکھدے نہیں۔

رہا ترس گیاں نی اکھاں
بجھ گئے نی دل
اس دنیا دے میلے دے وچ
اک واری تے مل

اپنی اک ہور نظم ”سائیاں“ وچ اوہدے کولوں ڈرن تے اوہدیاں مفتاں کرن دیا
دعاواں منگدے ہوئے لکھدے نہیں

ایسیاں اکھاں دے دے سانوں
تینوں رج کے تکیے
ایسا قلم عطا کر سانوں
تیرا ناں لکھ کیے
ایسا سبق پڑھا دے سانوں
تیرے کولوں ڈریے
ایسا علم سکھا دے سانوں
تیریاں مفتاں کریے

سلطان کھاروی ہوراں جتھے غزل نگاری وچ حمد نگاری نوں اچھی تھاں دتی اے او تھے
نظم نگاری وچ وی نویں اسلوب وچ مولا سائیں دی حمد پاک نوں لکھیا اے اوہناں دی نظم دا
آہنگ بڑا زور دارتے اثر رنگین اے لفظاں دی تکرار ناں کھاروی ہوراں اپنی نظم وچ ہور
وی حسن پیدا کیتا اے ونگی لئی کج شعرو لکھدے آں۔

اوہ خدا اے، خدا اے، خدا اے کہو
جس توں قائم ہر اک سلسلہ اے کہو
اوہ جو کلیاں چ بن کے حسن بول دا
ذات اپنی نوں علماں تے نہیں کھول دا

تل حاصل جیہدا رابطہ اے کہو
 اوہ خدا اے خدا اے خدا اے کہو
 اوہ جو مٹی نون پھلاں دے رنگ ساز دے
 اوہ جو بدل نون کنیاں تے پرواز دے
 جس نون ہر حل دا ای پتا اے کہو
 اوہ خدا اے خدا اے خدا اے کہو

کرتل سلطان ظہور اختر ہوراں دی حمدیہ نظم وچ انسان دے تے سارے جہان دے فانی
 ہوون دی گل تے اوس مالک تے مختار دے ازل تے ابد دی کہانی اس جیہڑا ساہواں دیون
 والائے لے جاون والا اے جیہڑا موتاں تے زندگیاں ونڈ دا اے جیہڑا عزتاں تے ذلتاں
 دیندا اے ایس توں ودھ اوہناں مولا پاک دے نل پاک دی گل وی کیتی تے جسراں آکھدے
 نہیں۔

الف اکلا نہ کوئی گھنڈی زیر زبر نہ کوئی
 نہ کوئی نقطہ پیش نہ کوئی پیش نہ جاوے کوئی
 اوہ ای اول اوہ ای آخر باقی ہر شے فانی
 بندا تے مٹی دا گڈا ایس دی کہری کہانی
 اوہ خالق اوہ رازق دا تا مالک عرش زمیناں
 بادشاہواں نون گودڑی دیوے تاج دیوے مسکیناں
 دنیاچ و سدی ہر شے وچ اوہدے جلوے تے لشکارے نہیں پروکھن والی اکھ نہیں ایسراں
 دی اک اکھ سانوں محمد منیر شیروانی ہوراں کول دکھالی دیندی اے جنہاں نکلے جے تے ساواں
 اسلوب وچ جو تکیا اے اوہنوں بیانیا اے اوہناں دی حمد شریف دے کجھ بول۔

ہر اک شے وچ دسدا ہو اے
 ہر جلوہ تے اللہ ہو اے
 کونیل پتے شہنی بوٹے

سبھ وچ تیری قدرت جھلکے
 باگل وچ جو رنگ تے بو اے
 ہر جلوہ ای اللہ ہو اے
 جھیل بندر دریا تے جھرنے
 اڈے پنچھی وگدے چٹھے
 کنا بندر آب جو اے
 ہر جلوہ ای اللہ ہواے

”شرف کنجاہی“ ہوری پنجابی دی نویں نظم دے موڈھی نیں اوہناں ماں بولی وچ اوہدوں
 لکھنا شروع کیتا جدوں وڈے وڈے لکھاری اردو وچ لکھدے سن جدوں شرف کنجاہی
 ہوراں پنجابی ول اپنیاں سوچاں فکراں تے مہار کیتا اوہ سارے تجربے نال لے کے آئے
 جیسہڑے اوہ اردو وچ کر چکے سن یاں کر رہے سن اوہناں دی کتاباں ”اوڑک ہوندی لو“ تے
 ”جگراتے“ پنجاب ادب وچ اچا مقام رکھیاں نیں پہلی ذکر کیتی کتاب دی حمد اک واردات
 قلبی اے تے مولا پاک دے اوس عظیم تے اچے کرم تے انعام دا ذکر اے جس کرم دا ہر
 مسلمان ای چاہیوان اے شرف کنجاہی ہوراں ”مثال“ وچ مولا پاک دے کماں انعاماں تے
 رحمتاں دا ذکر کجھ ایساں کیتا اے۔

جس نے کدے میت نہ ڈھی
 کدے نماز نہ نیٹی
 بے عملی توں رہی عبارت
 جس دی ہوئی بیٹی
 جس نے جام شریعت والا
 چردا سیٹا بھنیا
 لڑکھا صبا دے
 کدے سنیا یثرب ول نہ بنھیا

جس دے چت نہ چیتے ہے سی پینڈا ویس عرب دا

قول عمل سی کنہہ سرچہ توں جس وا باغی رب دا
اس دے باکھیں طواف حرم دا
ہے گل من والی

رونتہ النبیٰ دی چمن ہوٹھ اس دے پئے جالی
ایہہ خطائی اکھاں کتھے، کتھے غار حرا دی
رب نبیٰ دے سرتے رکھی جتھے پنڈ "اقراء" دی
خوشیاں طبری حرانی مینوں یندی آن کلاوے
چاواں ہتھوں پھراں بطورا کجھ نہ آوے جاوے
گھوڑے شوق مرے دے چاہوں اج ہوں بے واگے
ورہیاں دا جیٹوں . حکما کوئی آن وڑے وچ باگے
ہر تھاں میرا پلا کھجے آ ایہر، آ ایہر
کرکے ہانڈ جے آیا ہے ویں خود وی ہنڈ جا ایہر
ٹوری غار نہ میرے واسے گھٹ حرا دے کولوں
لا تحزن دی ملی تسلی دنیا نوں جس تھاؤں
سوچاں میرے ورگے تائیں کون اینھے لے آیا
میں تے پہلیوں کھوئل کے ہے سی کدوا لعل وگایا
یا وچوں اوہو ای کجھ ساں جو پیا اینھے لگ دا
تے وسینک ہمیشہ توں سی اوہ میری شہ رگ دا

ایہہ شریف کنجاہی ہوراں ورگے تجربہ کار تے دانش ور دا ای کم اے مولا پاک دے
کہاں نوں ایسراں بیان کرن کہ اوہ سارے منظر جیہڑے اوہناں ڈٹھے اپنے پڑھیاراں نوں
وکھاویوں اوس ویلے اک اوگنہار دی جیہڑی حالت ہوندی اے اوہدے اندر تے باہر دا
سارا مکمل نقشہ شریف کنجاہی ہوراں لفظاں وچ ایسراں بیان کیتا اے کہ پڑھیاراں اوس کیفیت
نوں محسوس کرن لگ پیندا اے۔

ٹھیکیدار محمد حسین عارف (مرحوم) انج تے ساڈے کئی شاعر نہیں جیہڑے ایس فانی دنیا توں ٹر گئے نہیں تے اسیں اکثر اوہناں دے نال نال (مرحوم) نہیں لکھدے نیں پر عارف ہو ری کیوں جے اپنا کلام چھاپن توں پہلے ای فوت ہو گئے سن اوہناں دی کتاب ”سدھراں دین الاہیہ“ اوہناں دیاں پتراں اوہناں دے مگروں چھاپی اے ایس کر کے اوہناں دے بلاں وانگوں اسل وی اوہناں نوں (مرحوم ای لکھیا اے عارف ہو راں کول ساوگی انتاں دی اے اوہناں دی شاعری روایتی رنگ وچ رنگی ہوئی اے ایسراں ای حمد شریف وی مولا پاک دے رنگارنگ نظاریاں تے قدرتاں وانگوں وکھرے وکھرے شعر کے ساہنے آؤندی اے۔

سب توں اچا سب توں عالی میرا رب
 سب دا خالق سب دا والی میرا رب
 وحدہ لا شریک اے یکتا اے
 ہر دم فیض کرم دا وریا ویہندا اے
 ذات اوہدی اے بے مثالی میرا رب
 سب دا خالق سب دا والی میرا رب
 جنگل جنگل منگل لاوے اللہ ہو
 پنچھی پنچھی نغمہ گاوے اللہ ہو
 گلشن گلشن دا اے مالی میرا رب
 سب دا خالق سب دا والی میرا رب

”ساون سفنئے“ دے خالق ڈاکٹر اسلم رانا (مرحوم) ہو راں پنجابی دی نویں نظم نویں نویں اسلوب دے نال نال نویں نویں خیال وی دتے نیں اوہناں دی حمدیہ نظم ”میرے لئی وی“ اوس پالتھارتے کرنہاراگے دعااے جیہڑا دلاں دے حالان نوں چنگی طراں جان دا اے جیہڑا بسناں دے دکھاں دا اپاء کردا اے جیہڑا شہ رگ توں وی نیڑے وسدا اے اوس اگے اسلم رانا ہو ری دعا کردے ہوئے آکھدے نیں۔

ایسہ تے سچ اے
 توں وسدا ایس
 ہر دم میرے کول
 توں دلاں دا محرم آقا
 میں بندہ ان بھول
 سارے جگ دے دکھ مٹاویں
 میری روح وی پھول
 میرے مولا میرے لئی وی
 اسمانں دے بوہے کھول

ملک ایم زمرہ ہوراں پنجابی ادب نوں نظماں تے غزلاں دی اک نکی جنی کتاب ”کیہ لکھاں“ دتی اے اوہناں دی شاعری وچ دیس نال پیارتے دیس دے وینکاں نال سانجھاں دے لشکارے اپنے جو بن تے دسدے نیں ملک ایم زمرہ ہوراں اپنے سوہنے دیس دے حوالے نال ای مولا سائیں اگے اپنی نظم ”سچے سائیں“ وچ پنجابی دے حوالے نال تے پنجابیاں دے حوالے نال گل کیتی جیسہڑی کہ اوہناں دے اسلوب تے بیان ڈھنگ پاروں آفاقی نظم بن دی دسدی اے مولا سائیں اگے عرض گزار دے ہوئے آکھدے نیں۔

سچے سائیں تیرے تائیں
 اکو عرض گزاراں
 توں پنجاب دا والی وارث
 کہینوں ہور پکاراں
 تیری بھومی پھٹڑ ہوئی
 روندے پنج دریا
 خلقت پئی اڑیکے تینوں
 ہن تے پھیرا پا

”تا نگہ تریل“ محمد سلیم طاہر ہوراں دی نظماں تے گیتاں دی کتاب اے جیہدی ابتداء اوہناں حمد توں کیتی اے۔ سلیم طاہر ہوراں دی حمد اپنے اسلوب پاروں اک وکھری نظم اے سوچ اڈاری وچ بھاویں سانجھ اے پر اوس عقلوں فکروں تے اوراک دیاں حداں توں باہر تے تھاں تھاں وسن والے لامکاں دیاں تعریفاں تے وڈیاں کردیاں ہر شاعر اپنی بے وسی تے کم عقلی ظاہر کردا اے ایسراں ای سلیم طاہر ہوری ”حمد“ وچ لکھدے نیں۔

جس دے بتے سارے رنگ
جس دے بتے سارے ناں
جس دے بیلے، شہر گراں
جیہڑا اے سمناں دا سنگ
جیہڑا اے دو جگ دی ٹھاہر
جیہڑا عقلوں، فکروں باہر

سلیم طاہر ہوراں اپنی نظم دا ناں وی حمد رکھ کے اوہدے کولوں معنوی سطح تے کم لیا اے تے بناں کسے تمہید توں نظم نوں شروع کیتا اے ”اسماعیل متوالا“ ہوراں دا ناں پنجابی ادب ناں سمبندھ رکھن والیاں لئی کوئی نواں ناں نہیں اوہناں کئی قومی گیت تے نظماں لکھیاں جنہاں تے اوہناں نوں باقاعدہ سرکار ولوں انعام وی ملیا اوہناں دے کئی ملی گیت وی بڑے مشہور ہوئے اوہناں اپنی کتاب ”سورج تے سمندر“ دا مڈھ مولا پاک دی تعریف وثناء توں بنھیا اوس دی حمد توں جیہڑا رنیاں تے اسمناں دا نور اے تے زمین تے اسمان اندر وسن والی ہر شے اوہدی اوہ اوہناں چیزاں دا مالک تے مختار کل اے اسماعیل متوالا ہوری آکھدے نیں۔

تیرے رنگ نیارے نے ربا پیا رنگاں دے وچ وسنا ایں
کتے کیڑے پالنا ایں پتھراں وچ کتے پھلاں دے وچ ہسنا ایں
ہر شے تیری توں ایں مالک وسدا رہے جگ تیرا
وسدے جگ دی خیر مناواں، کاسہ بھردے میرا

بھیت کے نہیں پایا تیرا وسنا میں اکھیوں اوہلے
اپنا آپ گواچے اوہدا' جیہڑا تینوں ٹولے
"کنڈیاں چوں خوشبو" دی بھال کرن والے "حنیف صوفی" ہوراں دی شاعری نیلی بار
وچ اپنی دکھری سنجان لے کے ساہنے آئی اے اوہناں کول پنڈاں تھاواں دے کھلے ڈھے
استعارے تے تشبیہاں ملدیاں نیں اوہناں دی کتاب دا آغاز وی "حمد" توں شروع ہوندا اے
حمد و ثناء دے دو شعر لکھ کے ظاہری طور تے انج لگدا اے کہ اوہناں روایتی طور تے اک ریت
نوں پورا کیتا ہووے پر اوہناں دیاں لفظاں چوں اوہناں دے جذبے و کھالی دیندے نیں تے اوہ
ایسہ گل بڑی دڑ تامل اکھدے نیں۔

مرے اللہ تیری اے ہر تھاں تے شاہی
ہواواں چ توں میں، فضاواں چ توں میں
ایسہ غنچے چنک دے ترا نام لے کے
تے کلیاں دی چنچل اداواں توں میں
"اقبال صلاح الدین" ہوراں دی کتاب "کرب قبیلہ" چ اپنے لہجے تے لفظاں پاروں
پنجابی ادب دی سوہنی تے اچی کتاب اے اوہناں دی پہلی نظم داناں اے "رب العالمین دی
بارگاہے" جیہدے وچ اوہناں دھرتی دے دکھاں نوں مولا اگے بیان کیتا اے ایتھے اوہناں
دے اپنے دکھ نہیں سکوں دھرتی تے وسن والی لوکائی دے دکھ نیں اوہناں دکھاں دیاں بلاواں
کولوں مولا پاک اگے جان چھڑاون دی بینتی کیتی اے اوس اگے عرضاں گذاریاں نیں جیہڑا
پل وچ سکے پتراں نوں ہریاں کر دیندا اے۔

مالک فلک وجود عدم دا، کامل قدرت والا
توں ہر عظمت والا ربا، توں ہر عظمت والا
توں چاہویں تے صدیاں ستی، جیوں جوت جگاویں
توں چاہویں تے ڈھنگر سکے پل وچ ہرے بناویں

توں ہیں خالق مالک رازق سر نیویں دا سائیں

دنیا دے روئے وچ پاکے مینوں نہ آزمائیں

نظم دے حوالے نال اقبال صلاح الدین ہوراں دی نظم خیالاں دی سانجھتے رکھدی
اے پر لفظاں دی بنتر نال اقبال صلاح الدین ہوراں جیہڑے رنگ بھرے نیں دوجے
شاعراں وچ بڑے گھٹ وکھالی دیندے نیں۔

”خورشید کمال“ ہوراں پنجابی ادب نوں ”خالی بوہے“ ورگی کتاب دے کے ادب
میدانے سوہنا وادھا کیتا اے صوفیانہ شاعری وچ نفی اثبات نوں بڑا اچا مقام حاصل اے پہلاں
اپنی ذات وی نفی اے تے فیرا ویدے ہوون دا پکا اقرار تے یقین اے خورشید کمال ہوراں دی
نظم ”نفی“ ایسے چیز نال عبارت اے اوہناں دی نظم اندر بابا سلطان باہو، بلھے شاہ، تے شاہ
حسین ہوری بول دے دسدے نیں اوہناں اپنی ذات وی نفی ایسراں کیتی اے کہ اوہ وی
صوفیاں وی ڈھانی وچ کھلوتے دسدے نیں۔

توں ہی توں ہر پاسے توں

میں خورے وچ کون

رات وی توں سویرا توں

چانن توں ہنیرا توں

میں خورے وچ کون

راز وی توں نیاز وی توں

میں خورے وچ کون

دل وی توں دل دار وی توں

گھڑا وی توں کیمار وی توں

میں خورے وچ کون

چوہدری غلام رسول ناز ہوراں دیاں ”چھمکاں“ نظماں غزلاں تے چوہرگے تے شامل

کتاب اے جیہدا آغاز اوہناں مولا سائیں دی حمد و ثناء توں کیتا اے اوہناں نوں ایس گل تے

ڈا حڈا چو کھانا زائے کہ اوہ مولا سائیں دے کراں فضلاں دے طلب گار نیں اوہناں نوں ایسہ
وی پتہ اے کہ مولا پاک دیاں صفتاں کردیاں عمراں مک جانڈیاں نیں پر صفتاں ختم نہیں
ہوندیاں اوہ آکھدے نیں۔

رکھ دنیا دے قلمناں بنا لئیے
گھس گھس کے تے اوہ وی رک جان
جے سمندر سیاہی ہو جان سارے
ڈوبے لے لے کے اوہ وی سک جان
لکھ دے رہن جن و بشر حشر توڑی
عمراں ختم ہوون کراں جھک جان
صفتاں رب دیاں نازنہ کدی مکن
بھانویں دم حیاتی دے مک جان

غفور شاہد ہوراں دی ”دل دی بھڑاس“ وی کئی درد تے دکھ لے کے ساہنے آؤندی اے
اوہدے کول پنجابی روایت دے سارے ای انگ اپنے جو بن تے دکھالی دیندے نیں کدھرے
اوہ ”دعا“ وچ مولا کریم کولوں اپنی دھرتی لئی خوشحالی دیاں دعاواں منگدے دسدے نیں تے
”حمد“ وچ اوہدیاں تعریفاں تے وڈیاں کردے دکھالی دیندے نیں اوہدی اک ہور نظم ”اللہ
اللہ ای کر بندیا“ پنجابی دی صوفیانہ روایت تے بازگشت بن دی دسدی اے۔

غفور شاہد ہوری بڑے درداں والے انسان لگدے نیں۔ اوہناں دی ”دعا“ دے کجھ بول

دیکھو۔

سب صفتاں دے لائق ربا ذات صفتاں اے تیری
مالک خالق پالنہارے عرض قبولیں میری
زرداراں دا ہر کوئی ساتھی دیکھ لیا جگ سارا
کنگلاں دا تیرے باہجوں نہیں کوئی ہور سارا

ایس دیاں دعاواں تے عرضاں توں گروں اوہناں دی حمد جیہڑی ایسے ای بھرتے اسلوب

وچ اے۔

اول ذکر الہی تیرا توں ایس شائیں والا
 کرم تیرے دے صدقے بن دا ہر ادنیٰ توں اعلیٰ
 سردی گرمی، شام سویرا، بدل مینہ ہنیری
 ہر شے اندر نظرین آوے واہ واہ قدرت تیری
 تیری تے معراج دا مولا انت کے نہیں پایا
 میری ایہ معراج توں مینوں ہتھیں آپ بنایا
 ہر مشکل ہر اوکڑ ویلے توں ایس بنیں وسیلہ
 مدد تیری دے باہجوں ربا ناقص دے ہر حیلہ
 جنہوں چاہویں عزت بخشیں اتے مراد پچاویں
 جنہوں چاہویں ذلت دیویں در در پیا رلاویں

اوہناں دی نظم جیہدے وچ کلاسیکی رنگ نوں نمایاں کیتا اے ”اللہ ای اللہ بول“

لکھدے نیں۔

سچی رب دی ذات اے پیارے
 باقی نیں سب کوڑ پیارے
 ہندیاں سندیاں آکھن سارے
 کجھ نہیں ساڈے کول او بندیا
 اللہ ای اللہ بول اوہ بندیا
 دھرتی امبر چن ستارے
 قدرت ہر تھاں ڈلکاں مارے
 مسجد گرجے ٹھاکر دوارے
 اوہدے ہی وجن ڈھول او بندیا

اللہ ای اللہ بول اوہ بندیا
 سعید انور ہوراں آزاد غزل وانگوں دی نظم وچ حمد لکھی اے ایسہ بھانویں کوئی نواں
 تجربہ نہیں تے اک نویں فارم ضرور اے جنہوں پڑ حدیاں انج ای لگدا اے جیویں اسیں کوئی
 غزل پڑ حدے ہوویئے اوہناں عام مضمونیاں نوں ا لیکیا اے۔

صفت تیری میں کر نہیں سکدا
 اکھراں دی زبانی
 سب مخلوق دی پالن ہار اے
 تیری ذات ربانی
 حکم تیرے نل ٹروا سکیا
 شوہ دریا دا پانی
 تیرے بھید تے پا نہیں سکدی
 میری عقل نمائی

محمد نواز دیوانہ ہوراں دی نظم دارنگ ڈھنگ تے اسلوب پرانا ای ایس اوہناں مولا پاک
 کولوں اپنے عیساں تے گناہواں دیاں معافیاں منگیاں نیں مولا سائیں کولوں اوہدا فضل تے
 رحم منگیا اے۔

اوکھی منزل ہور دی آونی، غم لگیا جس پاروں
 پل صراط ہے جس دا ناواں، تیز لکھی تلواروں
 میرا سائیں فضل کرم تھیں، کرنا پار اتارا
 بخش خطواں میریاں مولا، توں ہیں بخشن ہارا
 باجھ گنہاں کجہ نہ پلے، وقت حساباں آیا
 جو کجہ ابتھے عمل کمائے، سب کجہ لکھیا پایا
 جتھ تے پیر پئے دین گواہی، چھڈیا ساتھ پیارا
 بخش خطواں میریاں مولا، توں ہیں بخشن ہارا

شوکت سحاب ہوراں دی ”اپک سدھر“ دی پہلی نظم سحاب ہوراں دی عاجزی انکساری
تے بے وی دی مونہ بول دی تصویر اے اوہناں بھانویں کوئی اچا فلسفہ تے بیان نہیں کیتا پر
نظم وچ مولا سائیں دے کرم دے طالب ہون دے نل اوہدی ذات دی پہچان وی منگی اے۔
نظم دا سر تانویں ایں ”اللہ کلا“

میرا ربا میرا اللہ
ازلیں ابدیں توں ہیں کلا
راز تیرے نوں پہنچ نہ پاوے
پنج ریاں جمل و اللہ
کرم تیرے دے سارے طالب
بھریں توں شاہ فقیر دا پلا
کتھے تیری ذات اچیری
کتھے تیرا شوکت جھلا

اصغر ڈار ہوری نویں پنجابی لکھاری نیں۔ اوہناں دا فن بھلوں اے پکا نہیں پر اوہناں
دیاں سوچاں تے وچاراں وچ پیار خلوص تے مشاہدہ بسدا اے۔ اوہناں دی فکرتے مذہبی
چھاپ دسدی اے۔ ڈار ہوراں دی نظم ”عجب اے ربا تیری شان“ وچ اوہناں بڑے سدھے
سادھے انداز نل مولا پاک دی ثناء کیتی اے ڈار ہوراں دا فکری الار صوفیاں دے وحدت
الوجود فرقے ول دسد اے جدوں اوہ آکھدے نیں۔

توں ای توری توں ای زور
توں ای ظہور توں ای نور
تیتھوں صدقے اصغر قربان
عجب اے ربا تیری شان
سورج جن ستارے تیرے
ہر سو عجب نظارے تیرے

تیری زمین تیرا آسمان
عجب اے ربا تیری شان

م۔ن۔ ناصرہوراں دا پنجابی کلام کتیاں پنجابی رسالیاں چ نظرئیں آؤندا اے۔ اوہناں
دی اک حمد ”حمد باری تعالیٰ“ دے ناں نال ”مفیض“ دے ”حمد نمبر“ وچ اے جیہدے وچ
اپنی عاجزی تے انکساری نوں بڑی سوہنی تشبیہ نال بیانیا اے۔
اوہ رنگاں خشبوواں تے نور دیاں روشن لفظاں نوں مولاپاک دیاں حکمتاں تے نشانیاں
لکھدے ہوئے آکھدے نیں۔

پتا پتا تیریاں حمد ثناواں کردا
بوٹا بوٹا تیرے ناں دا ورد پکاوے
چن ستارے سورج تیرے حکم دے بردے سارے عالم
تیرے کن فیکون دے پیدا ہوئے
تیرے لطفوں روشن ہوون
خشبو رنگ تے نور دے جنے منظر نظرئیں آون
سارے تیری حکمت دے سرناویں

پچھا سائیاں
تون بخشش دا حدوں باہرا اک سمندر
میں اک کنی تریل دی کسراں ؟
تیریاں حمد ثناواں کرساں

جو کجھ زمیں تے آسمان دے وچ اے اوہناں داتے جو کجھ سانوں نظرئیں آؤندا اے تے
جو ساڈیاں محدود نظرئیں تو لکھیا ہویا اے اوہناں دا مالک اکو اللہ اے۔ اوہ ای سبحناں نوں رزق
دیندا اے بھانویں کوئی اوہدا منکر اے تے بھانویں دن رات اوہدی عبادت وچ لگیا ہووے
تے اوہ اپنے کسے فعل دا کسے نوں وی جواب دیون ہارا نہیں۔ اوہدیاں حکمتاں تے قدرتاں
توں انسان ان جانو ایس ایس گل نوں محمد نقیب نشاط ہوراں اپنی ”حمد“ وچ ایسراں لیکیا اے۔

نوٹ کے اکھل
ویکھل تینوں
دل میرے دے ہر اک خانے
تیرا نور ای لائل مارے
میں سوچاں
توں سن لینا این
اک اک گم دا
حال توں جانے

جیہڑے تیرے منکر چوکھے
اوہناں نوں برج دیویں دانے
ساڈی سوچ تے تھوڑی جی اے
تیریاں توں ای جانے

شاعراں دے ایس وسدے جہان اندر ایسراں دا حامد کوئی وی نہیں جیہڑا اوہدی تعریف
دا حق ادا کر سکے۔ سگوں حکم ہوندا اے کہ کدے سارے سمندر سیاہی بن جاوون تے ساری
مخلوق اوہدی تعریف و توصیف بیان کرن لگ جاوے تے فیروی اوہدی تعریف نہیں مکنی
زندگیاں مک جان گنیاں ساہیاں سک جاوون گنیاں پر اوہدی تعریف اوتھے وی اوتھے ای رہ جانی
اے۔ کیوں جے اوہ ہر آن نویں شان وچ اے۔ مسعود پرویز ہوراں اپنے خیالاں نوں اکھراں
دے گننے کجھ ایسراں پوائے نیں۔

بھرے سمندر بنن سپاہی تے لکھ میرے رب دیاں گلاں
مکدے جان سمندر سارے تے میں ورقہ کیہ اتھلاں
لکھ میرے رب دیاں گلاں
اول اوہی تے آخر اوہی تے وچ آپ وچھوڑے پائے
اکھ اکھڑی تے جان سی کلی تے سبھ اپنے دن پرانے

تن دی سخی سچ تے پل پل پئی کلے تے کر لائے
 شاہ رگ تھیں نزدیک کماوے تے نہ وچ کلاوے آئے
 نقش قدم اوہدے چار چو فیرے تے میں کیہڑے راہیں چلاں
 لکھ میرے رب دیاں گلاں

ہر جان دار تے بے جان چیز اپنے خالق دا ذکر کردی اے۔ دنیا دا ہر منظر اپنے کر نما کر تہار
 دی قدرت دا شکار اے تے اوہ جنہوں چاہے عزت تے شہرت دیوے جنہوں چاہوے ذلت
 دیاں بنیریاں وچ سٹ دیوے اوہ جنہوں چاہے عقل تے فکر اں دے خزانے دیوے تے
 جنہوں چاہے خالی جھولی رکھے اوہدے اگے کسے دا زور نہیں عنایت انجم ہو راں مولا سائیں
 دی حمد بیان کر کے اوہدے کولوں اپنی ذات دی پہچان منگی اے جیہڑی اصل وچ اوہدی ہی
 سیہان ایں۔

دھرتی اتے دس والے پانیاں دے وچ رہون والے

سوہنیا ربا!

تیرے نال دا ورد پکاؤن

ذره ذره پتا پتا تریاں حمد ثناواں کروا

پھلاں کلیاں اندر تیرے ذکر نے مشک مچایا

کائنات وچ جنے کرے

وچ خلا سیارے جنے

تیری وحدت دا سرناواں

تیری شاہی کل عالم تے ازلاں توں لے ابد اں تائیں

چانن بخش میں اپنے آپ نوں جان لوواں

سوہنیا ربا! میں تینوں پہچان لوواں

طالب چشتی ہو راں دی حمد وچ مولا پاک دیاں قدرتاں دا ذکر اے جیہڑا اوہناں بڑے سادا
 تے آسان اکھراں وچ ایسراں بیان کیتا اے کہ سدھا دل تے اتر دا جاندا اے۔ طالب ہو راں

نوں دنیا دے انگ رنگ وچ اوہدیاں قدرتاں دے لشکارے تے چمکارے وکھالی دیندے نیں
تے اوہ پکارا ٹھدے نیں۔

توں قادر قدرت والا ایں توں سب توں افضل اعلیٰ ایں
ہر شے نوں آپ بنایا توں دنیا دا کھیل رچایا توں
بن تھماں عرش نکایا ای پانی تے فرش وچھایا ای
ایہ سورج چن ستارے نیں سبھ تیرے ای جھلکارے نیں
ڈاکٹر بشیر عابد ہوراں داناں پنجابی اوب وچ کوئی نواں ناں نہیں اوہناں غزل وچ بڑے
بڑے تجربے کیتے نیں اوہناں دیاں نظماں دے انداز وی دکھرے نیں ”حمد باری تعالیٰ“
وچ وی اوہناں بڑے سوہنے انداز ناں اللہ تعالیٰ کولوں اوہدی مدد منگی اے۔ سگوں عابد ہوراں
دیاں دعاواں پوری مسلم قوم لئی نیں اوہناں ایسے مدد لئی مولا پاک اگے سوال پایا اے
جیہڑی بدر دے میدان اندر مسلماناں نوں ملی سی۔

دلاں دے بھید جانن والیا
تینوں تے ساڈا علم سارا اے
اسیں تیری عبادت کرن والے
تیرے بندے تے سوالی آں
سوا تیرے توں غیر اللہ دا ناں
ساڈے ہونٹھاں تے
کدی بھل کے وی نہیں آیا
توں دس ساڈے توں ایہو جیہاں ہویاں
کیہڑیاں وڈیاں خطاواں نیں
اسیں جنہاں دے بدلے وچ
تری درگاہ توں رو گئے سائیاں

پوری دی پوری حمد وچ عابد ہوراں والہجہ اجتماعی رہیا اے اوہناں کدھرے وی اپنے لئی

کچھ نہیں منگیا سگوں آکھدے نیں۔

ہنیرے دی خدائی چاننے نوں
 مات دے رہی اے
 ثناواں تیریاں ازلاں توں پہلاں
 ابدان توں آگے
 بزرگی تیری برحق
 فیر دس کیوں تیرے جگ اندر
 کدی "کشمیر" دی دھرتی نوں لہو وچ
 رنگیا جاندا اے

عابد ہوراں سارے مظلوم مسلماناں تے غلامی توں نجات حاصل کر کے آزار ہوون
 والیاں لئی دعاواں وی مولا پاک کولوں منگیاں نیں جتھے اوہ گل کردے نیں او تھے مولا سائیں
 کولوں دعا منگدے آکھدے نیں۔

خداوندا! خداوندا!
 کتے کندھاں نہ ڈھ جاون اساڈے
 دل دیاں ---- بوڑھیں
 مدد غیبی توں کر ساڈی وی
 جیویں بدر دے میدان وچ
 چانن دی کیتی سی۔

ارشاد چہال ہوراں دی حمدیہ نظم "کرسی" دے سرناویں نال اے جیہدے وچ مولا پاک
 دیاں عرشاں دی تعریف کیتی اے اوہناں دارنگ لوک گیتاں ورگا اے جیہڑا پڑھدیاں دل
 وچ لندا جاندا اے۔

ایس کرسی نوں فجری شامی نی
 چن سورج دین سلامی نی

ایس کرسی نوں کوئی لیک نہیں
 ایس کرسی دا کوئی شریک نہیں
 ایس کرسی توں صدقے جائے نی
 ایس کرسی نوں بہت سلائیے نی

ایسراں ای اختر کاشمیری ہوراں اوہدے وحدہ لا شریک ہوون دی گل تے اوہدے حقیقی
 مالک تے بادشاہ ہوون دی گل ایسراں کیتی اے۔

اللہ اللہ کریا کرو خالی دم نہ بھریا کرو
 مدد تیری یا رسول دل وچ غم نہ کریا کرو
 یار رکھیں توں رب نوں بندیا رب نہ . عمل ہارا ای
 ایہو ورد کریں ہر ویلے تیرا پار اتارا ای
 رب تے رکھ بھروسہ بندیا اوہو پوری پاوے گا
 گھمن گھیری وچوں کڈھ کے بیڑی بنے پاوے گا

صحرائی گورداسپوری ہوراں مولاپاک دی مختاری تے اوہدی حقیقی بادشاہی دا ذکر اپنی نظم
 وچ ایسراں کیتا اے۔

ہر گلشن دا مالی توں ایس . ہر مخلوق دا والی توں ایس
 سورج جن ستارے تیرے تھیں تھیں رنگ نیارے تیرے
 پریت ترے نظارے تیرے دریا ترے کنارے تیرے
 توں ایس سب دا خالق سائیاں توں ایس مالک رازق سائیاں
 تیتھوں کوئی ودھیک نہیں ربا تیرا کوئی شریک نہیں ربا

ڈاکٹر ریاض مجید ہوراں دی حمد پاک دی اپنے خوبصورت لفظاں تے خیالاں نال پرچھی
 ہوئی اے۔ ڈاکٹر ریاض مجید ہوراں مولاپاک دیاں حمداں ثناواں بیانن لگیاں بڑیاں سوہنیاں
 تشبیہاں دا سہارا لیا اے اوہناں دیاں شعراں چوں ایس اوہناں دے دل دے پاک تے پوتر
 جذبیاں دی واشنا محسوس کر سکدے ہاں۔

شریاناں وچ نور ترا انج چکے لاٹاں مارے
 جوں جھیلاں دی تہہ وچ موتی، جوں امیرتے تارے
 حیرت دے وچ ڈبے ازلوں کھڑے آں گو نگے نہتھے
 لفظاں نوں بھدے آں جیویں ٹن توں ٹٹے پتے
 تیری سک نے ہڈاں اندر اگ اڈیک دی بالی
 ساہواں اندر تیری گرمی لہو وچ تیری لالی

مولا پاک نوں اوہدے سوہنے تے سچے ناناواں توں یاد کرن دی پریرنا ہر مسلمان نوں اوہدا
 مذہب دیندا اے۔ انسان نوں اوہدے درتے سدا ای جھکنا چاہیدا اے۔ جیہڑا بے نیازتے
 بے پرواہ اے۔ اپنی عاجزی تے انکساری دا اظہار ای انسان دی وڈیائی اے تے اوہدی بڑائی
 اے محمد صدیق صبر قادری ہوراں دی حمد وچ ایسے عاجزی تے انکساری بے وسی تے اپنی کم
 علمی دا اعتراف دسد اے جیہڑا وڈے کم دا ثبوت ہوند اے۔

لکھاں حمد کیہ تیری خداوندا بھیت حمد توں ہے میری جان جاہل
 علمی دنیاں وچ فکر دے غرق دے کیہ مقدور جے کھولے زبان جاہل
 تیرا بھیت اوہ کیویں نیں پاسکدے جیہڑے ہون بے سمجھ نادان جاہل
 توں کیہ ذات جو تیرے حبیب دی اے پھردے اوستوں کئی انسان جاہل
 اپنی ذات رحیمی دا واسطائی میرے حال اتے مولا کرم رکھیں
 تیرا نام رحیم کریم مولا درتے آئے ہوئے صبر دی شرم رکھیں
 یونس مخلص ہوراں پنجابی ادب دے پڑ وچ اے پیر رکھیا ای اے پر ایسہ وی سچ اے کہ
 اوہ اپنے نال دے ای مخلص نہیں سگوں پنجابی ادب نال وی مخلص نیں اوہناں دی حمد وچ وی
 خلوص دی واٹنا اچی ہوئی اے۔

رب سائیاں توں شاناں والا اچی عظمت تیری
 دم مارن دی جا نہیں مولا کامل قدرت تیری
 کسے نہیں تینوں جنیا ربا کوئی نہ توں اے جنیا

واحد تیری ذات الہی لا شریک توں سنیا
تھریا نہیں کوئی تیرے ولوں توں این سبھ داسائیں
بخشن ہارا بخش دیویں توں اپنے مخلص تائیں

طاہر لاہوری ہوراں دی حمد ”پریت تیرا ناں چتارن“ مولا سائیں دی واحد نیت تے توحید
دے پرچار دے ناں ناں اوہدی مالکی مختاری تے لاشرکی دا اک کھلا اعلان اے۔
کھیتیاں، جن ستارے، موجاں بحر کنارے تیرے
رنگاں بھرے نظارے تیرے سورج دے لشکارے تیرے
نیکی دے ونجارے تیرے ات خطاواں مارے تیرے
مالک کل تقدیراں دا توں، ساہ بھریاں تصویراں دا توں
حالی ہے تقسیراں دا توں، مالک این د لگیراں دا توں
تیرے ذکر دے دیوے، بالن کردے اللہ اللہ ہو
جنہاں لبھ لیا، تیرا چانن کردے اللہ اللہ ہو

محمد منیر شیروانی ہوراں دی حمد کجھناں شعراں دی وڈے وڈے مضموناں ناں بھری ہوئی
حمد پاک اے اوہناں کی عمروچ نکلے نکلے لفظاں ناں اوس سب توں وڈے دی سوہنی تعریف کیتی
اے۔

میرا آقا۔ - - میرا ربا
اگا پچھا سجا کھبا
تیری رحمت دا طالب اے
تیرا کم نہیں کوئی بے ڈھبا
میرا آقا۔ - - میرا ربا

نور محمد کپور تھلوی ہوراں دی حمد دا سرناواں اے ”رب“ نور محمد ہوراں لی حیاتی
گزاری اے اوہناں دے لفظاں چوں اعتماد تے یقین بھدا اے۔ حمد وچ نور محمد ہوراں
مولا پاک دیاں حکماں ول دی گل ٹوری اے کیوں جے اوہ جان دے نیں اوہدے آکھے تے ٹرن

ای اوہدی حمد اے۔

ہر ہر پاسے شان خدا دی اپنا رنگ دکھاوے
اس دے مظر سمے کھبے، خود اوہ نظر نہ آوے
ظاہر وی اوہ باطن وی اوہ اول آخر اوہو
بیٹھاں اتے چار چغیرے اندر باہر اوہو
جے کوئی آکھے راز خدا دا کھول لوں گا سارا
عقلوں فکروں خالی ہوسی اوہ عاجز بے چارا

حسن نصر اللہ شاہ ہوراں دی نظم ”شان میرے رب دی“ اوہناں دی ڈونگھی نظرتے
مشاہدے دی دس پاندی اے۔ شاہ جی ہوراں نوں پھلاں کلیاں پرے دیاں نمیاں واواں وچ
مولا سائیں دیاں شانیں دسدیاں نیں اوہناں نوں دنیاوی ہر شے اوس مالک تے مختار دی گواہی
دیندی دسدی اے تے اوہ ایسے گواہی دا اظہار اپنی نظم وچ ایسراں بیان کردیندے نیں۔

شانیں والا رب میرا دلاں وچ وسدا
دل جیہدا نام لے کے پھلاں وانگوں ہدا
آسے پاسے رحمتاں دا مینہ پیا وسدا
پتہ پتہ بوٹا بوٹا اوہدا تل ای دسدا
بلے بلے بلے بلے شان میرے رب دی
ٹھنڈی ٹھنڈی میٹھی میٹھی واء پئی وگدی
پھل پھل نچدا تے کلی کلی ہدی
دلاں نوں ہلارے دیوے جنھوں جنھوں لنگھدی
شانیں میرے رب دیاں مینوں پئی دسدی
بلے بلے بلے بلے شان میرے رب دی

”سے دا بھار“ محمد اقبال نجمی ہوراں دی نظماں دی کتاب اے جیہدی ابتداء تے انتہا
حمد تے دعوتوں ہوندی اے اوہناں دی حمد ”تیرے بندے“ دے سرنا نویں تل اے۔ جیہدے
وچ اوہناں مولا پاک دے اوہناں بندیاں دا ذکر کیتا اے جیہڑے اوہدے پاک تے پوتر تل نوں

دلاں وچ وساکے اپنے دلاں نوں روشنائدے نہیں تے دلاں وچ ٹھنڈاں پاندے نہیں۔
تیرے نال دی تسبیح کر کے

تیرے بندے

اپنے دل دی کلخ دھوندے دل وچ ٹھنڈاں پاندے

نیڑے ہون دا چارا کر دے

تیرے نال دا ورد پکاندے

اپنے آپ نوں امہ چمکاندے

ایسراں ای اوہناں وی اخیرى نظم دی اے جنہوں اسیں دعائیہ حمدی آکھ سکدے آں

امہ وی حمد وانگوں پاک تے پوتر لفظاں وچ پروئی نظم اے جدوں انسان اقرار کر لوے کہ دنیا

تے جنی وی برائی اے یا ضد اے اوہ اوہدے پاروں اے تے جنل وی چنگیاں بھلائی اے اوہ

مولا سائیں دی دین اے تے فیر اوہ مولا پاک اگے دعا کر دالے۔

سانوں سبھ نوں ہو اک بھیڑ توں دور ہٹا دے

اپنی دسی سدھی راہ تے سانوں پاوے

انج تے نجی ہو راں دی کوئی وی کتاب اوہ بھانویں پنجابی ہووے تے بھانویں اردو بلال

لئی لکھی گئی ہووے تے بھانویں سیانیاں لئی اوہدی ابتدا احمد پاک توں ہوندى اے پر کتاب دے

اندروں کدھرے کدھرے دیس لئی قوم لئی دعاواں منگیاں گئیاں نہیں تے عشق سلامت

منگدے وکھالی دیندے نہیں اوہناں دی اک نظم ماہنامہ دلچسپ چوں ”ہن لاوے بلغ بہار“

اسم تیرا ای پیا اللواں

چھڈ کے تیرا در نہ جاواں

بروہ تیرا سدا سداواں

کر اپنایاں وچ شمار

ہن لاوے بلغ بہار

عشق ترا ای میری دولت

عشق ترے وچ بھدی راحت

دے کے مینوں اپنی چاہت

توں سارا میل اتار

ہن لادے بلغ بہار

عظمت اللہ خاں عظمت قصوری ہوراں اپنے جذبیاں دا اظہار بڑے گھٹ اکھراں چ کیتا

اے پراہنل اکھراں اندر اوہنل دے تدرتے فکر دا اوہ لکیا انداز دسد اے جیہدے بارے

حکم اے کہ نسبیں تدر کر دتے سوچو، اوہ لکھدے نہیں۔

کن توں پہلاں

تے

کن توں بعد

رب ای رب اے

عثمن صدیقی (انک شہر) ہوراں دی اک حمد ”لہراں“ دے جولائی دے شمارے وچ چھپی

اے اوہنل دی نظم دانل تے حمد اے پراوہ ہورے سے نل کوئی گلہ کر دے دسدے نہیں۔

اوہ چاہندے تے ایسہ نہیں کہ اوہنل دی زبان تے حیاتی دیون والے دانل رہوے پراوہ

ایس روے وچ ہورے اوہ دانل کیوں نہیں لے سکدے۔

ہوٹھل اتے

ہر ویلے

رہندا ترانل

دل کرا اے

ہر ویلے ای

ایہو ورد کراں

کوڑ کپاڑا

ہر ویلے ہے

زبانوں دا شور

ا۔س طرحاں

کیویں نال لیواں

بہتا کیتا غور

خواجہ نور کشمیری ہوراں دیاں لکھتیاں پنجابی پرچیاں چوں اکھلاں آگوں نت لنگھیاں ای
رہندیاں نیں۔ اوہناں لوک گیتاں تے وی کم کیتا اے تے مذہب نال وی بڑا پیار کردے نیں
سورۃ اخلاص 'سورۃ عصر' تے ہور کیتیاں سورتاں دے منظوم ترجمے اوہناں کیتے نیں ایتھے
حمد دے حوالے نال اوہناں دا ترجمہ سورۃ اخلاص دے حوالے نال دیکھدے آں۔

کہہ اوہ اللہ کلم کلا ہور شریک نہ کوئی

بے نیاز خدا وند سچا شک شبہ نہ کوئی

پتر دمی نہ اس دا کوئی نہ اوہ باپ کسے دا

اوس دے کون برابر ہووے ہمسر کون ربے دا

حکیم ارشد شہزاد ہوراں دے حوالے نال غزل وچ حمد بارے گل ہوئی اے اوہناں حمدیہ
نظاماں وی لکھیاں نیں اوہ تے مولپاک دا نال لین توں پہلاں کئی واری اپنی زبان عرقاں
گلاباں نال دھونی چاہندے نیں اوہ اپنی اک نظم "بے ادبی" وچ لکھدے نیں۔

عرق گلاب دے وچ ملاکے

کیسرتے کستوری عنبر

اپنی ایس زبان نوں دھو کے

تیرے نال دی ملا جیاں

تے ڈردا ہاں

میرے کولوں ہونہ جاوے

تیرے نال دی بے ادبی

بلغ حسین کمال اک درویش منش انسان تے شاعر نیں۔ اوہناں جتھے پنجابی نظم تے غزل

دے اسلوب وچ نواں رنگ بھریا اے اوتھے اوہناں ہیئت دے وی کئی انگ دکھائے نیں
 اوہناں دی کتاب ”سکدیاں روحاں“ ایس گل دا کھلا ہونیں ثبوت دے۔ کمال ہوراں حمد و ثناء
 وچ نویں ہیئت ورتی اے جیہڑی دل نوں اپنے دل کچھدی اے۔ اوہناں دی نظم دانتاں ایس
 ”اللہ“

اکا ذات اے ذات صفا توں ای اک اکلا — اللہ

اکا ذات اے جس وچ پاوے ہور نہ کوئی رلا — اللہ

اکا ذات اے جس دے ذکروں دل نوں ہوگ تسلا — اللہ

اکا ذات اے جس دے کرموں ہووے کلج سولا — اللہ

غلام رسول ناز ہوراں دی کتاب ”ہمکھاں“ دی حمد وچ ناز ہوراں اوہدے صفاتی ناناواں
 نوں اپنے گناہواں تے اوگنن وی بخشش دا وسیلہ بنا کے دعا منگی اے چار بنداں تے مشتمل
 ا۔ س حمد وچ اوہناں اپنے تے لوکائی دے دکھاں درداں نوں مثلون دا ہاڑاوی پایا اے۔

اے علیم، خبیر ستار مولا

بخشنہار ایس توں خطلوار ہاں میں

توں رحیم کریم غفار وی ایس

تے ناچیز بندہ گناہگار ہاں میں

حی القیوم اے صفت تیری

دنیا ہے فلنی دنیا دار ہاں میں

ایس گل تے بس اے ناز مینوں

تیریاں رحمتاں دا طلب گار ہاں میں

حیر نیازی ہوری پنجابی ادب وچ اپنی خاص لفظی دی وجہ پاروں جانے جاندے نیں
 اوہناں دیاں ترکیباں تے اصطلاحواں وی بھنناں توں دکھریاں نیں تے اوہناں دا ایسہ رنگ
 اوہناں دی اک حمد یہ نظم ”اللہ ولوں گن دی حفاظت“ وچ دکھالی دیندا اے۔

بوہت اداس جدوں میں ہوواں سکھ دا سندیہ آندا
مشکلاں وچ جدوں تھک جاواں کجھ غیب ولوں ہو جاندا
جدھروں مینوں خبر نہیں ہوندی اودھروں حوصلہ آندا
ہنیریاں پچھماں سامنے پھندی پورباں ولوں لالی
آس نہیں میری ٹن دیندا ایس جہان دا والی

”شہد القادری“ ہوری پنجابی ادب وچ اک نواں نل ایس ایہناں اپنے پیر حضرت سلطان باہو
ہوراں دی طرزتے ”ہودے نغے“ لکھے نیں فکری طور تے وی شہد القادری ہوری سلطان
باہو ہوراں نل سانجھے دسدے نیں اوہناں دے کجھ بول نیں جنہاں چوں مولاپاک دی حمد و ثنا
دی خشبو آؤندی اے۔

اللہ باجھ نہ ہور حقیقی کجھ موجود جہاں ہو
ہمسر اس دا ہور نہ کوئی اکو یار یگاناں ہو
قدرت نل بنایا اس نے کل سنسار زماناں ہو
جن ملائک چھڈ کے شہد عشق دتا انساناں ہو
اپنے لاموجود الا اللہ دے فکرنوں اک ہور تھاں تے ایسراں بیان کر دے نیں۔
اللہ واحد خالق رازق مالک شان کریمی ہو
تے

اللہ ہے موجود حقیقی بن اس دے نہ کوئی ہو
اپنی لوڑ تھوڑی شے دیون والے مولا سائیں کولوں منگنا شاعری وچ ”حسن طلب“
اکھواندا اے ایہدے وچ جتھے اپنیاں دینی تے دنیاویاں لوڑاں نوں اوہدے اگے شاعرانہ انداز
وچ بیان کرنا ہوندا اے اوتھے ملک قوم تے پوری دھرتی لئی امن و امان وی منگیا جاندا اے۔
ایہدے نل نل دیون والے دیاں تعریفاں تے وڈیاں وی بیان کیتیاں جاندیاں نیں استاد وفا
مرحوم ہوری گوجرانوالہ دے اک اچ کوئی دے شاعر سن اوہناں دی حمد و ثنا تے حسن طلب
دے انداز ویکھدے آں۔

یا رب اپنا فضل و کرم کر دے، میرے حرفاں دے وچ تاثیر بھر دے
 میں بے سمجھ کجھ نقش نگار کیتے، نقشاں وچ توں رنگ تصویر بھر دے
 پارے جگر دے کلھد تے رکھ دتے ایہناں کشتیاں وچ اکسیر بھر دے
 داتا اپنے نام دا دان دے دے، کشتی فقر دی ربے قدیر بھر دے
 لوک عاشق رسول دا کہن مینوں۔ دنیا وچ رہاں اچا نصیب دا میں
 پھر تیک زبان امہ رہے چل دی، مدح خواں رہاں تیرے حبیب دا میں

ریاض مجید ہوراں داناں حمد و نعت دے حوالے نل بڑا اچا نل اس اوہناں نعت تے حمد
 دے حوالے نل بڑے بڑے کم کیتے میں تے جنے امکانات شعری طور تے حمد و نعت وچ
 آسکدے سن اوہناں آندے میں تے نویں شاعراں نوں نویں لہیاں دتیاں میں ریاض مجید
 ہوراں دی حمد داندازوی سب توں وکھرا لے اوہ مولا پاک دی حمد و ثنا نعت رسول مقبول صلی
 اللہ علیہ وسلم نل جوڑ کے کر دے میں کیوں جے آپ دا امتی ہونا اوہدا بڑا وڈا احسان اے آپ
 اپنی ہائیکو دی کتاب ”حسی علی الشناء“ وچ لکھدے میں۔
 پاک اللہ دا اپنی خلقت تے

کنل وڈا تے بے مثل احسان
 آپ دی آمد ایس جگ اے

پیدا کیتا اے اوہدی امت وچ
 پالیں اوہدے نل دی لوری تے
 کڈھا وڈا کرم امہ رب دا اے

نعت جنسی حضور دی آکھل
 حمد رب دی وی ہووے نالو نل
 خالق اوہوتے ہے مجید دا

ڈاکٹر انوار احمد اعجاز ہوراں دانتل ادبی میدانے اک نواں نل اس ایں ایں آج تے اوہ بڑے چرتوں
 پنجابی اردو نظم لکھ رہے سن پرہن اوہنل کھل کے پنجابی نظم لکھنی شروع کردتی دے اوہنل
 دی نظم اکثر نکی نظم ہوندی اے نکل نکل خیالاں نوں بیان کردے لگے جاندے نیں سدھے
 سلوے خیال سدھے سلوے لفظ تے زبان وچ سلوگی تے روانی اوہنل دی اک حمدیہ دعا اے۔
 جنہوں اسیں حسن طلب وی آکھ سکدے آں۔ ڈاکر ہوراں مولا سائیں کولوں اوہنل راہواں
 تے ٹرن دی دعا منگی اے جنہاں راہواں تے ٹریاں ای گل بندی اے۔ اوہ آکھدے نیں۔

سوہنیا ربا

تیری راہ تے

ٹریا بندہ

منزل توں پالیندا اے

تیری راہ دا

راہی بندہ

جنت نوں

جالیندا اے

تیری راہوں اڈری راہ تے

جاون والے

کد مراداں پاندے نیں

مٹی دے وچ رل جاندے نیں

اپنی راہ تے ٹوریں مینوں

ہوراں ولوں ہوڑیں مینوں

آج پنجابی ادب وچ نظم اپنے جو بن تے دے تے اسلوب دے نویں نویں تجربے پئے
 ہوندے نیں جیہدے دل و یکھدیاں ایہہ گل اسیں بڑے یقین نل کہہ سکدے آں کہ
 ساڈے لکھاری ادب دی ہر صنف وچ لکھ کے ماں بولی دامن ودھاون وچ رجھے ہوئے نیں

تے نال نال اپنیاں رسماں تے روایتاں نوں وی ٹوری آؤندے نیں اے تیکر لکھی جان والی نظم دی کوئی وی کتاب چک لو اوہدی ابتداء مولاپاک دی حمد و ثناء توں ہوئی دے گی گھٹ ای ایسراں دیاں لکھتاں وکھالی دیون گئیاں جنہاں دا مڈھ پالنہار کرتار دیاں وڈیاں تے شائاں دے بیان توں نہ ہویا ہووے۔ تے جنہاں شاعران مڈھ وچ وی نہیں لکھیا اوہناں اوہ وچکاریاں کتاب وچ کدھرے نہ کدھرے حمد لکھی ضرور اے کیوں جے ایسراں تے ہو ای نہیں نہ سدا کہ لکھاری اوہدی حمد و ثناء بیان نہ کرے جس انسان نوں پڑھنا سکھایا تے فیر اوہدے ہتھیں وی قلم پھڑا کے اوہنوں لکھنا سکھایا۔ مولا سائیں سانوں توفیق دیوے تے ایسے نت اوہدیاں تعریفاں تے وڈیاں بیان کردے رہیے۔

عبدالستار عاظر ہوراں دی شاعری ماحولیاتی شاعری اے اوہ اپنے چوفیرے واپر دے دکھاں درداں نوں بیان کردے نیں۔ وڈیری عمر ہون کر کے اوہناں دے لہجے وچ خلوص بڑا اے مولاپاک دی حمد و ثناء بیان کرن لگیاں اوہناں دے شعراں وچ اوہ سارے رنگ کھل جان دے نیں جیہڑے مولاپاک دی عظمت تے شان دی گواہی دیندے نیں۔

تیرے سوہنے سچے تے سلکھنے نال نوں چم دا راں
تیرے نال دے باہجوں دنیا دے وچ کجھ وی پھب دا نال
حاضر ناظر تیری ذات تے غیب دی ہر گل جانیں توں
ساری دنیا دے وچ کوئی وی تے تیرے ڈھب دا نال
پھل پھل سلوا سکا عاظر پانی، مٹی، اگ تے واء
عرش فرش تے ظاہر باطن سب کجھ تیری چھب دا نال

سچائیاں دے پرچارک تے دھرتی نال پیار کریندے حکیم ارشد شہزاد ہوراں اپنی پلیٹھی دی کتاب ”سولی اتے سچ“ دا مڈھ حمد توں رکھیا اے۔ اوہناں جتھے ابتدا وچ حمد لکھی اے ایسراں ای اوہناں کتاب اندر موجود غزلاں وچ کئی حمدیہ شعر لکھے نیں حکیم ہوری نال دے نہیں سگوں کموں کاروں وی حکیم نیں تے اوہ ایسہ گل چنگی طراں جان دے نیں کہ شفاواں دیون والے تے بیماریاں دیون والا اوہ مالک تے خالق اے حکیم ہوراں جتھے مولا سائیں

دی وڈیائی کیتی اے اوتھے اوہدا بندہ ہوون دے ناتے نل اپنے مالک تے آقا اگے شکوے وی
 کیتے نیں جنہاں چوں اوہنل دا قوم تے دیس نل پیارتے ماڑیاں نل ہمدردی دے جذبیاں
 دی واٹنا آؤندی اے۔

میرے ہتھ دوا اے
 تیرے ہتھ شفا اے
 نام تیرے دا ذکر الہی
 کروا رو بلا اے
 ارشد لکھ نہیں سکدا
 تیری صفت ثناء اے

محمد انور رانا ہوراں دا تعلق اج دے نویں لکھن والیاں نل اے اوہنل دی غزل وچ
 اعتمو تے یقین دی فضا اے اوہ اپنی رہتل وچ ڈب کے لکھدے نیں اوہنل دا مطالعہ کلاسیکی
 تے صوفیانہ شاعری دا بڑا ڈونگھا اے اوہ اپنے خیالاں نوں ایہنل سومیاں توں ای پانی لاؤندے
 نیں۔ انور ہوراں دی حمد اوہنل دی سوچ نوں اکھاڑدی اے۔

جس دے حکم دے نل ای ٹرے پھروے نیں
 ایسہ مٹی دے بلوے اوہنوں یاد کرو
 سارے جگ نوں مٹھیاں نینداں دیوے پر
 آپ نہ جو ہنگلوے اوہنوں یاد کرو
 پتھر اندر جیہڑا ڈک کے کیرے نوں
 اوتھے ای رزق پہنچوے اوہنوں یاد کرو

”خیرا بشر دیاں گلاں“ سلتی گجراتی ہوراں دیاں عقیدتاں، محبتاں تے خلوصاں دا اندرانہ
 اے نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دی بارگاہ اقدس وچ سلتی ہوراں دیاں شعراں وچ جتھے پیاراں
 تے عشقاں دے لشکارے نیں اوتھے اپنے دیس تے دھرتی دے مسلماناں دے دکھاں دیاں
 گلاں وی نیں اپنی کتاب دی مڈھلی حمد وچ مولاپاک کولوں اوہدیاں رحمتاں منگدے آکھدے

نیں۔

ساڈے تے سدا رکھنا چھاں اپنے فضلاں دی
 چنگے آں کہ مندے آں بندے آں ترے مولا
 دھو دیوے میرے دل تھیں سبھ داغ گناہاں دے
 اتھرو تری یاد اندر اکھیوں جو سرے مولا
 صدقے تری رحمت دے ساقی دے گھرانے دا
 ہر فرد سدا توڑی دل شاد رہے مولا

”کڑیاں کلاں“ پنڈ دے نال توں کیہڑا پنجابی ان جانو ایں۔ ہراوہ جیہڑا کہ پنجابی ادب نال
 پنجابی زبان نال تھوڑا جیہا وی پیار رکھدا اے اوہ پنجابی دے وڈے شاعر تے پارکھ محقق تے
 پنجابی نال پیار کرن والے تنویر بخاری دے نال پاروں کڑیاں کلاں تے پنجابی کلچر سنٹر توں ضرور
 واقف اے۔ اوہناں دے شاگرداں وی اوہناں وانگوں پنجابی نال پیار دا ثبوت دتا اے۔
 ”گندلاں“ جاوید پنچھی ہوراں دیاں غزلاں دا پراگا اے۔ جیہڑی ابتداء اوہناں حمد توں رکھی
 جاوید ہوری پنجابی وچ نویں نویں آئے نیں اوہناں دا اسلوب تے انداز بیان سدھا سادہ تے
 زبان عام فہم اے جسراں اوہناں وی حمد دارنگ اے۔

ساڈے اتے کرم کلمیا واہ مولا
 سانوں سب توں ودھ بنایا واہ مولا
 پیدا کر کے پاک نبی دی امت وچ
 رتبہ ساڈا ہور ودھایا واہ مولا
 پنچھی اینھے ہارے عقلاں والے نیں
 میری سمجھے کجھ نہیں آیا واہ مولا

تنویر اعظم پنجابی ادب دے پڑوچ اک نواں نال ایں۔ ایہناں دی فکری تے فنی اٹھان دسویں
 اے جے کسے دن نوں جے ایہہ ایراں ای مختل کردے رہے تے مہان شاعر تے اک گچ فنکار
 ہون گے پنجابی وچ غزل سوہنی آکھ رہے نیں لفظاں وچ بڑی ساوگی ہوندی اے ایہناں دی

حمد میرے خیال موجب ایہناں دی نمائندہ وی اے تنویر اعظم ہوراں۔ مولا سائیں دیاں
صفتاں ثناواں نوں اپنی بت تے علم مطابق سوہنا بیان کیتا اے لکھدے نیں۔

اللہ رب رحیم رحمن سائیں

بخشے ہر بے جان نوں جان سائیں

رکھے پھلاں دے وچ خشبو مٹھی

دیوے پھلاں نوں وکھ پہچان سائیں

عدل کریں تے اگ وچکار شیں

بخشیں دیویں تے تیرا احسان سائیں

میرے قمر دی نوک نہیں لیک سکدی

تیری ذات، دی اچی اے شان سائیں

چواں پاسیوں ویکھے تنویر تینوں

ایہدا دل وی تیری استھان سائیں

زبیدہ حیدر زمبی ہوراں دی حمد لہراں دے جنوری 1999ء دے پرچے وچ چھپی۔

زمبی ہوراں دی حمد چوں اوہناں دا مشاہدہ تے علم جھاتیاں ماردا دسد اے۔ اوہناں مولا پاک

دے ایس حکم نوں کہ مولا پاک دے ذکر توں بناں دلاں نوں تسلی نہیں ہوندی تے جو کجھ وی

اساناں تے زمیناں وچ اے سب کجھ اوہدا ای اے تے ہر چیز اوہدے ناں دا ای ورد کردی اے

اوہدی ذات توں بناں کوئی وی انساناں نوں دولتاں شہرتاں تے سوغاتاں نہیں دے سکدا زمبی

ہوراں وی کجھ ایسراں دے حکماں دے چمکدے موتیاں نوں شعراں دیاں لڑیاں وچ پرویا اے

اوہناں دے حمد دے کجھ شعر پیش نیں۔

فلک وی تیرا سورج تیرا تیرے چن: ستارے

دن وی تیرا شام وی تیری تیری اے ہر رات

اچے اچے سوہنے پریت عظمت تیری دسدے
 وچ سمندراں سچے موتی تیری سچی ذات
 آس امید دے غنچے سک گئے سارے پھل کملائے
 زہی دے گھراتے کروے رحمت دی برسات
 امجد پرویز امجد ہوراں دا تعلق وی اج دے نویں لکھن والیاں نال اے ایہناں نوں
 شاعری دا چاء چوکھا اے تے شاعری دا مطالعہ گھٹ اے کیوں جے اچے طالب علمی دا دور اے
 فیروی ایہناں وی شاعری دسدی اے جے ایہناں دا مطالعہ ودھ دارہیا تے شاعری نال وی لگاؤ
 رکھیا تے اک دن ضرور سوہنی شاعری کرن والیاں وچ گئے جاون گے ایہناں وی اک سدھی
 سادی حمد دے کجھ شعر پیش نہیں۔

توں رب رحیم رحمان مولا
 تیری سب توں اچی اے شان مولا

توں عظیم خبیر عظیم سائیاں
 تیرا سب دے دل دھیان مولا
 اچے پہاڑے تے رکھ سارے
 تیری قدرت دے سب شان مولا

رانا جاوید غریب ہوری شکر گڑھ دے اک دوراڑے پنڈ دے رہن والے نہیں۔ پنجابی
 ماں بولی نال انت پیارتے پنجابی دے صوفی شاعراں تے شاعری نال انت عقیدت رکھدے نہیں
 ایہناں وی شاعری دا رنگ چوکھا سماجی تے معاشرتی اے مولا پاک دی حمد و ثناء بیان کرن
 لکیاں اپنی علمی تے تعلیمی بے وسی دا ذکر کروے نہیں تے ہر تھاں تے اوہدیاں قدرتاں دے
 جھلکارے ویکھ دے نہیں بڑے نگھے انسان نہیں۔

جدھر ویکھاں مولا تیری قدرت دے لشکارے نہیں
 چن سورج تے تاریاں اندر توہیوں رنگ کھلارے نہیں

اپنے آپ نوں لبھن والے تیرے تیکر جا اڑے
تینوں لبھن والے سائیاں فکراں والے ہارے نیں

بال ادب وچ عمر

بالاں دے دل پر چاون لئی، اوہناں نوں مڈھلی نظریاتی تے مذہبی تعلیم تے علم سکھاون لئی
 ہرٹیاں نظماں گیت یاں کہانیاں لکھیاں جانڈیاں نیں اوہناں نوں اسیں بال ادب ”بالاں دا
 ادب“ آکھ دے آں۔ کدی کدی ایہناں نظماں گیتاں تے کہانیاں وچ مقصد صرف ہن
 ہسان تے کھیڈن کھیڈان ای ہوندا اے۔ تے کدی ایس ہاسے تے کھیڈاں دے نال نال
 مذہبی نظریاتی، اخلاقی سبق ودھیرا کر کے دتا جاندا اے۔ پہلی قسم دیاں کہانیاں گیت بڑے ای
 گھٹ ہوندے نیں پر ہوندے ضرور نیں۔

دوجیاں زباناں تے معاشرے دی گل کیتاں بناں ای اسیں اپنی گل چھوہنے آں کہ
 ساڈے لکھاریاں بالاں لئی جو کجھ لکھیا اے اوہدے وچ ساڈی بنیادی تعلیم کتھوں تیکر اجاگر
 ہوئی اے تے اوہدا عمل دخل بالاں وی حیاتی چ کنہاں کو اے۔ کجھ گیت تے بول اوہ وی
 ہوندے نیں جیہڑے کسے سیانے لکھاری دے نہیں ہوندے پر ہوندے اوہ وی بال ادب ای
 نہیں اوہ بول بالاں وے ادب وچ ایس کر کے شامل کیتے جانڈے نیں کہ اوہ بالاں نے اپنے
 لئی لکھے ہوندے نیں۔ جیہڑے وچ نکیاں نکیاں گلاں نوں اک یاں دو مصرعیاں وچ بیان کرو تا
 جاندا اے۔ اوہناں بولاں وچ کوئی فلسفہ یاں دانش دی گل تے نہیں ہوندی پر سیانیاں دے
 لکھے ادب دا اثر تے لشکارا ضرور ہوندا اے۔ ساریاں زباناں وچ ادب لکھیا جاندا اے، اوہدے
 وچ اپنے اپنے نظریے لکھاری کھل کھلا کے بیان کردے نیں تے جدوں بالاں لئی لکھن
 ہندے نیں اوہدوں وی اوہ ایس نظریے نوں دلوں و سار دے نہیں سگوں سگوں بیان
 کردے نیں۔

ساڈا معاشرہ مسلماناں دا معاشرہ اے تے مسلماناں دی بنیادی تعلیم تے ساڈے مذہب
 اسلام دا پہلا سبق ای ایہہ وے کہ اللہ مالک تے خالق اک اے اوہ وحدہ لا شریک اے۔ نہ
 اوہدا کوئی پتر اے نہ دھی نہ اوہ کسے دا پتر اے اوہ پانہار تے کر نہار کرتار اے اوہ ای حیاتی دیندا
 اے تے اوہ ای ماردا اے۔ انج تے اسلام اک مکمل ضابطہ حیات اے۔ سانوں حیاتی گزارن

دے سارے ڈھنگ تے ول وسدا اے۔ پراسیں اس مضمون وچ پورے اسلام دیاں تعلیمات
 دا اثریاں لشکارا ناہیں سگوں صرف مولا پاک دی حمد و ثناء دے حوالے نال گل کراں گے کہ بل
 ادب وچ ایس نظریے تے بنیادی تعلیم نوں موضوع بنایا گیا۔ اے تے کسراں بالاں نوں مولا
 پاک دی وحدانیت سکھاون لئی کیٹرے لفظ ورتے گئے نیں تے بالاں تے جو لکھیا اے اوہ کیہ
 اے۔ ساڈا سب توں پہلا ادب لوک ادب اے۔ لوک ادب دے حوالے نال اگے گل ہوئی
 اے کہ مانواں کسراں اللہ تعالیٰ دا ناں لے کر اپنے پتریاں نوں سواندیاں تے چپ کراندیاں نیں
 بالاں دیاں خیراں منگدیاں نیں تے بالاں نوں وی احساس ہوندا اے کہ کوئی ذات ہے وے
 جمیداناں ساڈی ماں ساڈے کنیں پاندی اے۔ تے ایہناں لوریاں دا اثر ای بالاں نوں ہولی
 ہولی اوس ذات بابرکت دے وڈیاں ہون دا پتہ دیندا اے۔ بالاں کولوں جدوں اسیں ایسراں
 دے کلمے سن دے آں۔

جتھے ڈراو تھے اللہ وا گھر

جدوں بال نیرے وچوں ننگن لگیاں ڈر دے نیں تے ایہہ بول اوہدوں بول دے نیں
 کیوں جے اوہناں دیاں مانواں لوریاں وچ اوہناں نوں ایس گل دا احساس کر اوہندیاں نیں کہ
 مولا پاک ہر تھاں ہے موجود اے۔

حق اللہ و دور اللہ
 سختی کر دے دور اللہ

بالاں دے زہناں چ ایہہ گل بڑی پکی تے چنگی طراں بہہ جاندی اے کہ سختیاں دور کرن
 والاتے مصیبتاں وچ کم آون والا اکو ای اے تے اوہ اے اللہ۔ ایسراں ای بل جدوں کوئی کم
 کردے نیں تے کم اڑ جاون مگروں اوہ آکھدے نیں
 ”اللہ تے ڈوری اے“

مانواں اڈو اڈو ویلیاں اچ بالاں نوں سوان کارنیاں روندیاں نوں چپ کران لئی لوریاں
 دیندیاں نیں جنہاں وچ اللہ تعالیٰ دی حاکمیت اوہدی شاہی تے وڈیائی دا ذکر کیتا جاندا اے۔
 جیویں

اللہ توں

اندر توں

باہر توں

تے مڑ مڑ کے مانواں بڑی لے نال ایسہ بول بول کے اپنے بالاں نوں سواندیاں نہیں
ایہدے نال نال اک ہو ر لوری اے۔

اللہ ہو

کماوے کھوہ

کھوہ تے بہہ کے نماز پڑھیئے

اللہ نوں ہر دم یاد کریئے

جدوں بال ایسہ تے ایسراں دیاں ہو ر کئی لوریاں جنہاں وچ اللہ تعالیٰ دی حمد و ثنا کیستی
جاندی اے یاں اللہ تعالیٰ دا نال گھڑی مڑی لیا جاندا اے تے ایسہ اک فطری عمل اے کہ بال
نووں اوس ذات دے بارے جانن دی اوس دی محبت تے اک اڈیک جی دل وچ جم پیندی
اے۔ ہولی ہولی بال ہوش دیاں وادیاں چ پیر دھرن لگ پیندے نہیں اوہناں نوں اپنے چار
چھیرے دا پتہ لگ جاندا اے۔ رشتیاں دا اکدو جے دے نانواں داتے راہواں دا پتہ لگ دا
اے۔ اوہدے شعور وچ اوہ ماں دیاں لوریاں تے بول اپنی پوری گونج تے آب و تاب نال گونج
دے رہندے نہیں ایس گونج نوں حقیقت چ بدلن لئی لکھاریاں دیاں اوہ تحریراں جھڑیاں اوہ
بال ادب دے نال تے لکھدے نہیں یعنی کہ بالاں لئی لکھدے نہیں بڑا کم و کھاندیاں نہیں ہر
معاشرے دے لکھاریاں وانگوں شاعراں تے کہانیاں کاراں وانگوں جدوں ساڈے لکھاریاں
بالاں لئی لکھیاتے اوہناں وی سب توں پہلے بالاں دے کنیں جھری واج پائی اوہ حمد باری تعالیٰ
دی مٹھی تے سریلی واج سی جنہوں سن کے بال نوں اوہ سارے بول یاد آ گئے۔ جھڑے اوہنے
اپنی ماں کولوں کدی سنے سن۔ اپنے بالاں دے ذہناں وچ مولا پاک دی واحدانیت اوہدی وڈیائی
تے حیاتی دے سارے کاروبار دی ڈور اوہدے ہتھاں وچ ہوون تے اوہدے مالک تے خالق
ہوون دے ایس نظریے نوں ساڈے شاعراں بڑے سوہنے تے ساوہ جمنے ڈھنگ نال اپنے

بالاں تیکر اڑایا اے۔

”سجری سور“ دے خالق محمد شریف انجم ہو راں اپنی کتاب دا مڈھ مولا پاک کولوں بالاں
لئی دعائنگ کے بنھیا اے۔

بچیاں نوں چاننا دے کدی نہ ہنیر دے

کڈے سوہنے پھل نیں ایسہ سجری سور دے

ایس توں مگروں اوہناں ”اللہ“ دے سرناویں نال بالاں لئی اک نظم لکھی اے جیہدے

وچ بالاں نوں اللہ تعالیٰ دی ذات بارے اوہدے کہاں تے اوہدیاں نعمتاں بارے دسیا گیا۔

بارشاں گھلن والا، سارے جہان نوں روٹی دیون والاتے سورج چن ستارے نوں ویلے سر

چمکاون والے دیاں گالاں دسیاں گئیاں نیں۔

وگڑے کم بناوے اللہ

پیڑی بنے ، لاوے اللہ

سارے جگہ نوں روٹی دیوے

بھکھے ڈھڈھ رجاوے اللہ

جنگل، بیلے، باغاں اندر

بوٹے پھل اگاوے اللہ

فصلاں ہریاں بھریاں ہوون

کھل کے مینہ ورساوے اللہ

ڈڈو پھمیاں پنکھ پکھیرو

کیڑیاں تیک رجاوے اللہ

سورج چن اسمانی تارے

ویلے سر چمکاوے اللہ

اوہو ہر اک شے تے قادر

بھناں دے کم آوے اللہ

فیر شریف انجم ہوراں اوہناں سوالاں نوں موضوع بنایا اے۔ جہڑے بالاں دے ذہناں وچ
اٹھ سکدے نیں یاں جنہاں دے بارے بالاں نوں سمجھاوون دی لوڑ اے۔ ایسہ گلاں ساڈیاں
بنیادی گلاں نیں ایس حوالے نال اوہناں دی ”سجری سویر وچ شامل دوجی نظم اے۔ ”رب
وے کول کول“

رات	دے	بنیر	وچ
دن	دی	سویر	وچ
پیڑی	دے	الیر	وچ
پانیاں	دے	گھیر	وچ
چھیتی	وچ	دیر	وچ
ویلیاں	دے	پھیر	وچ
فصلاں	دے	ڈھیر	وچ
وانیاں	دے	کیر	وچ
بھکھ	وچ	کال	وچ
کھل	وچ	جال	وچ
ہر	ویلے	کھو	سب
دم	دم	رب	رب
حق	والے	بول	بول
رب	وے	کول	کول

محمد شریف انجم ہوراں کول لوک گیتاں وانگوں سادہ تے نکے نکے خیال بڑے سوہنے تے
سوکھے لفظاں وچ ادا ہوئے۔ ملدے نیں اوہناں مضمون نوں لمیاں کرن وی بجائے بڑے
تھوڑے لفظاں وچ گل مکائی اے کہ بالاں تے بھار وی نہ بنے تے گلی وی سوہنے طریقے نال
اپڑونجے ”پھلاں دے ہار“ محمد بشیر احمد نظامی بہاولپوری ہوراں دی کتاب اے۔ اوہناں دا انگ
سراییکی، سراییکی لہجے وچ لکھی ایس کتاب اندر بالاں لئی بڑیاں سوہنیاں نظماں نیں بشیر احمد

ظامی ہوراں دی زبان تے لفظاں دا چناؤ باللاں واسطے نہیں سگوں وڈیاں لئی لگدا اے۔ اوہناں دے خیال وی باللاں دی عقل توں تھوڑے اچے ای نہیں اوہناں دے کجھ شعر۔

اے ہے زمین تیڈی اے آسمان تیڈا
 جو کجھ انہاں دے وچ ہے اوہے جہان تیڈا
 انسان سوچے کیوں، کیا کیا ہے تیں بنایا
 اوندی سمجھ توں وافر ہے کاروان تیڈا
 ہک وال دی حقیقت کوئی سمجھ نہیں سکدا
 مخفی ہے وال وچ وی راز نہان تیڈا
 اے کائنات تیڈی ہک بحر بیکراں ہے
 میں ہاں حقیر ذرہ بس ناتوان تیڈا
 ظامی اے جہم تیڈی پوری کرے تاں کیوں
 چھوٹی زبان ہے ایہدی وڈا ہے شان تیڈا

پروفیسر محمد احمد شاد ہوراں دا ناں بال اب دے حوالے نال اک وڈاناں ایس۔ اوہناں باللاں لئی بڑا کجھ لکھیا اے اوہناں دی حمد وچ وی مولا پاک دی مختاری تے مالکی اوہدے کولوں منگن تے اوہدے کولوں ڈرن ورگے اوہ بنیادی نظریے ملدے نہیں جہڑے مسلماناں دیاں باللاں نوں یاد ہونے تے ہنہاں دا پتہ ہونوات ضروری ہے۔ اوہناں ایس نظریے نوں مکھ مڈھ رکھ کے اپنی کتاب ”آکا باکا“ دے شروع وچ دعادے سرنانویں نال جہڑے بول لکھے نہیں اوہناں وچ وی اک حمدیہ رنگ نال نال باللاں نوں اسلامی تعلیم دے کجھ راہ دے نہیں۔

مری	سن	لے	دعا	مولا
میں	تیراواں	گدا	مولا	
برائی	توں	بچا	مولا	
صدق	دی	راہ	وکھا	مولا

مرے بخشیش گناہواں نون
 عذاباں تون بچا مولا
 ترے در دا بھکاری آں
 مری سن لے صدا مولا

اونہاں دی حمد وچ وی کجھ ایسراں دے چمکدار موتی ملدے نیں جنہاں دی تاب بالاں
 نون اپنے ول متوجہ کردی اے۔ اوہ لکھدے نیں۔

بھلیاں نون راہ پاون والا
 منزل تے اپڑاون والا
 سورج نون چمکاون والا
 بدلاں نون برساون والا
 تاریاں اندر اوہدی لو اے
 پھلاں وچ اوہدی خشبو اے
 پتھراں دے وچ کیرے پالے
 ڈگیاں نون اوہ آپ سنبھالے
 فرشاں اتے اوہدا پھیرا
 عرشاں اتے اوہدا ڈیرا
 ہر اک شے دا خالق اللہ
 داتا اللہ رازق اللہ

”جگمگ جگنو“ پنجابی زبان دے منے پر منے لکھاری نقاد تے شاعر دی کتاب اے۔ جنہاں
 داناں ایس غلام مصطفیٰ بسمل۔ اوہناں دی کتاب ”جگمگ جگنو“ بالاں لئی لکھیاں ایہناں نظماں
 وچ اخلاقی تے مذہبی سبق اپنے پورے جوہن تے دے۔ اوہناں دی حمد دے اک اک شعروچ
 نواں خیال تے نکے نکے لفظاں نال بیان کیتی ہوئی ہر گل نون ایسراں بیان کیتا اے۔ بالاں
 دے ذہن اندر اپنے آپ نقش ہوندے جاندے نیں۔ بسمل ہوراں دوجے حمد نگاراں تون اڈا

اسلام دے بنیادی ارکان وی حمد وچ بیان کیسے نہیں۔ ونگی

توں ایں رب رحمان اللہ
 تیرے نہیں احسان اللہ
 بندے . رکھ جنور پئے کردے
 تیری شان بیان اللہ
 پھراں وچ وی کیڑے پالیں
 ایسہ میرا ایمان اللہ
 پڑھئے روز نمازاں پنجے
 نالے پاک قرآن اللہ
 نفرت دی کندھ ڈھانہ کے سہیے
 اک مٹھ تے اک جان اللہ
 رہندی دنیا تیکر ساڈا
 جیوے پاکستان اللہ

ایسراں ای غلام مصطفیٰ بسمل ہو راں اپنی دوجی نظم وچ ”ہر تھاں“ تیرے جلوے مولا“ وچ
 وی اوہناں باللاں لئی حمد لکھی اے۔

توں ایں کل دنیا دا مالک
 تو ہیوں خالق مولا
 ہر اک لئی توں قادر بیوں
 کیہ بھارا کیہ ہولا
 سورج چن ستارے دھرتی
 جدھر نظراں جاون
 اودھر اودھر مولا تیرے
 جلوے نظریں آون

ارشاد محمود ناشاد ہوراں دا تعلق اٹک دی دھرتی نال اے پنجابی زبان تے ادب نال انتاں
 دا پیار رکھدے نیں۔ اوہناں دا اصل میدان کھوج دا اے۔ پنجابی وچ شاعری بڑی گھٹ
 کردے نیں اوہناں دی پنجابی شاعری دی اکو ای کتاب اے جہڑی کہ اجے تیکر غیر مطبوعہ
 اے۔ جہداناں اوہناں ”کوکلا چھپاکی جمعرات آئی“ رکھیا اے۔ اوہناں دے گیتاں دا بوہتا مہاڑ
 لوک گیتاں ول اے۔ کتاب دی ابتداء حمد پاک توں کیتی اے۔ حمد دی لوک گیتاں دے نال بڑا
 مندی اے۔ اوہدے نال اک تے بالاں نوں یاد بڑی چھیتی ہو جاندی اے۔ تے دوجی گل
 ایہہ کہ اوہناں دے لفظ وی بوہتے اوہ ای نیں جہڑے لوک گیتاں چوں ملدے نیں۔ اوہناں
 دی حمد دے بندیاں چوں کجھ بند پیش نیں۔

سبھ	توں	اچا	عالی	لیشان
پالن	والا	رب	رحمن	
دھرتی	اتے	پھل	کھلائے	
اسماں	تے	تارے	لائے	
اوہنے	ہر	اک	چیز	بنائی
سورج	دھرتی	جن	اسمن	
سبھ	توں	اچا	عالی	شان
اوہدے	حکماں	دے	نل	جینا
اوہدے	حکماں	دے	نل	مرنا
عاجز	اوہدے	حکماں	اگے	
حور	فرشتے	جن	انسان	
بے	قدراں	نوں	قدراں	دیوے
بے	عقلاں	نوں	عقلاں	دیوے
اوہدے	رتے	جہڑ	چلے	
اسدا	راہ	آسان		

سبھ توں اچا عالی شان
پالن والا رب رحمان

”ہونٹے مانٹے“ فیاض راجی ہوراں دی باللاں دیاں نظماں دی کتاب اے اسیں انج دی آکھ سکدا آں کہ اک بال دی ادب چ بڑی سوہنی کتاب اے۔ کیوں جے فیاض راجی ہوریں کوئی وڈے یاں باقاعدہ شاعر نہیں بس اک شاعر دے پترنیں اوہناں کول باللاں والی گل تے کوئی ساریاں نظماں اک منجے ہوئے تے پکے لکھاری وانگوں لکھیاں نیں۔ اسیں اوہناں دی پہلی حمد ول ای گوہ کریئے تے سانوں حیرانی ہوندی اے کہ فیاض راجی ہوراں کیڈے سوہنے انداز نال گل کیتی اے۔ ”دعا“ دے سرناویں نال ”ہونٹے مانٹے“ دی پہلی نظم ای سانوں فیاض راجی ہوراں دی عقل تے علم بارے دس پاندی اے۔

بستہ بند کتاباں چار

چوتھی نال جے مینوں پیار

ایسوں پڑھ کے

گھر گلزار

رب کرے گا

بیڑا پار

بال ادب ایس کر کے ای نہیں لکھیا جاندا کہ باللاں نوں ہسایا جاوے سگوں وڈا مقصد اک مذہبی تے نظریاتی معاشرے دا ایہہ ہوندا اے کہ باللاں نوں مذہب دیاں بنیادی گلاں دسیاں جاون ساڈی ماں بولی وچ جنہیاں دی کتاباں لکھیاں گئیاں نیں۔ سبھناں دی ابتدا احمد و نعت توں ہوندی اے۔ اوہناں وچ مڈھلیاں گلاں دے نال نال ہاسے تے دل پر چاوے دیاں گلاں وی ملدیاں نیں۔ کدی کدی ہاسے ہاسے وچ ای مذہبی تے اخلاقی گلاں دی تعلیم دے وتی جاندی اے۔ ”اللہ رب العزت بلکہ ربناوے دا“ ”بشیر منذر“ ہوراں دی بال ادب چ پہلی کتاب اے۔

ایس کتاب دا ویباچہ لکھدیاں جناب حفیظ تائب ہوراں لکھیا سی ”بشیر منذر“ ایہہ وی جاندا اے جے بچپن وچ دتا گیا علم پھراتے اکرے ہوئے نقشاں وانگوں ہوندا اے۔ ایس گلے

اوپنے کوشش کیتی اے پئی بچیاں دے معصوم ذہناں دیاں تختیاں تے کومل کرناں ورگیاں
 نظماں تے گیتاں راہیں رب رسول دی محبت پاکستان دا پیار تے چنگا انسان بنن دے چاواں
 دے سنہرے نقش وی اکر دیوے۔ اوہناں اپنی حمد وچ قرآن پاک دیاں آیتاں دا بڑا سوہنا ترجمہ
 پنجابی دے نکے نکے شعراں وچ بیان کیتا اے۔ حمد دی روانی باللاں دے دلاں تے ذہناں وچ
 اپنے آپ اترو دی جاندی اے۔

توں دنیا دے باغ دا مالی
 سبھ دا داتا سبھ دا والی
 دو جگ تائیں پالن والا
 ہر آفت نون ٹالن والا
 جس نون چاہویں عزت دیویں
 جس نون چاہویں ذلت دیویں

توں مینوں انسان بنایا
 میں سبھ توں اشرف آکھوایا
 توں ہتھ پیر بنائے میرے
 کیوں نہ میں گن گواں تیرے
 توں قائم تے دنیا فانی
 تیرا ہور کوئی نہ ثانی

سید محمد صفدر شاہ ہوراں دی حمد لاہور توں نکلن والے مینے وار پنجابی دے پرچے
 ”لہراں“ وچ چھپی سی۔ اوہناں سدھے تے سادے جئے انداز وچ مولا پاک دی حمد و ثنا بیان کیتی
 اے۔ نکی جہنی چھستی یاد ہو جاوے والی باللاں دی بحروچ لکھدے نیں۔

اے اللہ توں سب دا والی
 عالی تیری شان نرالی

داتا سبھ دا پپارا سبھ دا
 تیری ذات سہارا سبھ دا
 آن وی تیری شان وی تیری
 دل وی تیرا جان وی تیری
 توں مالک ہر کل دا مالک
 اج دا مالک کل دا مالک

عادل صدیقی ہوراں داناں پنجابی ادب دے کھیسروچ کوئی نواں نال نہیں اوہ کیساں
 ورہیاں توں پنجابی زبان دی سیوا وچ رجھے ہوئے نیں۔ اوہناں کئی پنجابی شاعری دیاں کتاباں
 لکھیاں نیں۔ عادل صدیقی ہوری اک پکے تے سچے مسلمان نیں۔ اوہناں دیاں نظراں اسلامی
 تاریخ تے تہذیب تے بڑیاں ڈو نگھیاں نیں۔ اوہناں دیاں تحریراں وچ وی سانوں ایسہ رنگ
 دکھالی دیندا اے۔ بال ادب دے حوالے لے مال اوہناں دی اک کتاب ”جگنو“ پھل تے تتلی“
 چھپ رہی اے۔ جمیدی ابتدا اوہناں ”دعاواں“ دے سرناویں والی نظم توں کیتی اے۔ جہری
 کہ حمد اے سادہ لفظاں وچ بالوں لئی بڑے سوہنے تے بنیادی خیالاں نوں پیش کیتا گیا۔ لوک
 گیتاں دے بڑی نیڑے وے تے اپنے آپ ای بول دلاں چ اتر دے جان دے نیں۔

مولا توں۔ این سب دا والی
 مولا توں این سب توں عالی
 توں این حاکم پاک الہی
 دو جگ اندر تیری شاہی
 ہر اک شے دا خالق توں این
 نالے سب دا رازق توں این
 سب توں وڈی قدرت تیری
 سب توں اعلیٰ حکمت تیری

تیموں تیری رحمت منگناں
 زندہ رہن دی طاقت منگناں
 مینوں علم دی دولت دے دے
 دنیا دے وچ عزت دے دے
 دیس دی خدمت کرنا سکھ لاں
 ایہدی خاطر مرنا سکھ لاں
 جو وی مینوں دیکھے چاکھے
 اوہ ای مینوں چنگا آکھے

وعدا دے نال نال بالوں دے ذہناں چ ایس خیال نوں ابھارن تے پکیاں کرن واک جتن
 اے کہ عزتاں، دولتوں تے طاقتاں دیوں والی اکو ای ذات اے وڈیاں حکمتاں تے جہاناں چ
 اوہدیاں ای بادشاہیاں نیں۔ ہر ویلے اوہدی رحمت دے طلب گار ای رہنا چاہیدا اے۔
 محمد اقبال نجمی ہوراں داناں کے تعارف والوڑوند نہیں اوہناں پنجابی تے اردو غزل نظم
 تے ہائیکو دے میدان اندر ای نہیں نعت رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم دے پڑوچ وی اپنی
 ہمت اوم تے عشق و عقیدت پاروں اک اچا مقام بنایا اے۔ اوہناں ہر کسے لئی لکھیا اے۔
 اوہناں دیاں نظراں چوں اپنے معاشرے دے بال اوہلے نہیں رہے سگوں جہاں کجھ اوہناں
 دوجیاں لئی لکھیا اے اونا کجھ ای بالوں لئی لکھیا اے۔ اے تیکر صرف پنجابی وچ بالوں لئی
 اوہناں دیاں تن کتاباں وار سیتی ”ٹم ٹم تارے“ کھڑدے پھل، سچے موتی“ آ چکیاں نیں۔
 سیانے آکھدے نیں بالوں نوں گل سمجھاوون لئی نرم تے کوئل لہجے دی لوڑ ہوندی اے۔
 سوکھے سوکھے تے نکے نکے فقرے بولیاں بال گلاں نوں بڑی پھمتی تے چنگی طراں سمجھ
 جاندے نیں۔ نجمی ہوری اک استاد ہوون دے ناطے وی ایہناں گلاں نالوں چنگی طراں جانوں
 نیں اپنی سب توں پہلی کتاب ”ٹم ٹم تارے“ دی حمد اچ لکھدے نیں۔

ہر پاسے نیں جلوے تیرے
 ہر پاسے نیں چرچے تیرے

تیری شان نرالی سبھ توں
 تیری ہستی عالی سبھ توں
 ہر شے وچ اے تیری قدرت
 ساڈے اتے تیری رحمت

”رب دی شان“ مگروں اوہناں دی دوجی نظم واسرناواں اے ”ساڈا رب“ جہیدے وچ
 اوہناں بالال دے زماناں وچ اللہ تعالیٰ دی حاکمیت تے اوہدی صفت و ثنا ایساں لکھی اے۔

جہیدے سارے نال نہیں چنگے
 جہیدے کولوں ہر کوئی منگے
 بخشنے جہیرا سبھ نون راحت
 سوہنی جہیدی ہر اک نعمت
 اچیاں پھیاں، شانناں والا
 سبھ دا ملک سبھ توں اعلیٰ
 اوہو سوہنا ساڈا رب اے
 اوہو سوہنا ساڈا رب اے

ایسے کتاب دے آخر وچ اوہناں دعائیہ انداز دی ایک نظم ”میرا ربا“ دے نال نال لکھی
 اے۔ جہری مناجات وی اے تے حمد وی۔ اوہدے شعراں دیاں ونگیاں۔

اپنے پیار دی دولت دے دے
 پاک نبیٰ دی الفت دے دے
 تیرے حکماں نون میں مناں
 مینوں اس دی طاقت دے دے

”سچے موتی“ دی حمدیہ نظم ”شانناں والیاں سوہنیا ربا“ وی اک پر مغز تے ودھیری سوہنی
 نظم ایس۔ ایس حمد وچ وی اوہناں مولا پاک دے کماں تے فضلاں دے مضمون نون بیان کیتا
 اے۔

شانناں والیا سوہنیا ربا
 توں اچا توں سبھ توں اعلیٰ
 تیری ذات اے سبھ توں بالا
 توں این سبھ دا رکھوالا
 بن منگیاں توں دیون والا
 شانناں والیا سوہنیا ربا
 توں ای سبھ نوں بخشیں عقلاں
 توں ای سبھ نوں دیویں سمجھاں
 جنہوں چاہویں دیویں عزتاں
 جمدیاں چاہویں کیس مشکاں
 شانناں والیا سوہنیا ربا
 توں این کل جہان دا مالک
 دھرتی تے اسمان دا مالک
 دکھ سکھ تے مسکان دا مالک
 اچی سچی شان دا مالک
 شانناں والیا سوہنیا ربا

محمد اقبال نجمی ہوراں دی تیجی کتاب بال ادب دے حوالے نال ”کھڑے پھل“ اے
 ایس کتاب داندھ وی نجمی ہوراں حمد پاک توں رکھیا اے۔ دو جیاں حمد اں نالوں ایس حمد دے
 لفظ وی اوکھے نہیں تے طرز وی بالوں والی نہیں کہ بالوں دے ذہناں تے دلاں وچ چھستی کر کے
 اتر جاوے جیویں اوہ لکھدے نہیں۔

توں پہلاں سی توں ای آخر باقی ہر شے فانی
 تیرا راج اے ہر ہر تھاں تے کوئی نہیں تیرا ثانی

توں بھرنا ایس نال مراداں ساڈی جھولی خالی
 توں ای خالق توں ای مالک توں ای سبھ دا والی
 ہر بندہ محتاج اے تیرا توں ایس سبھ دا وانا
 ایسے لئی تے آکھن سارے اللہ والی کل دا
 میں وی آکھاں مولا پاکا تیری ذات اے عالی
 توں اے خالق توں ای مالک توں ای سبھ دا والی
 دھرتی خوب سجائی دے کے ہریالی دے گھنے
 تیری قدرت دے لشکارے سائیاں سارے سوہنے
 بھاویں سورج دی دھپ ہووے بھاویں رات مکالی
 توں ایس خالق توں ای مالک توں ای سبھ دا والی

نجھی ہوراں جہڑی وی کتاب بالال لئی لکھی اے۔ اوہدی ابتداء حمد توں تے انتہاء دعا توں
 کیتی اے۔ اونہاں دی دعا وچ وی مولا پاک دی حمد و ثنا اوہدیاں صفتاں دا ذکر تے اوہدے کماں
 دی یاد ملدی اے۔ اوہ اپنی دعا وچ بالال دے۔ زمیناں چ اسدی سوچ تے فکر بھردے جاندے
 نہیں۔

ربا، مینوں نیک بنا دے
 نیکی دے۔ آداب سکھا دے
 مینوں انج دا جذبہ دے چھڈ
 جہڑا سچ دے آہرے لا دے
 تیری ہر اک نعمت سوہنی
 ایہناں دی توں قدر سکھا دے

ڈاکٹر اسحاق جاوید ہوراں داناں وی پنجابی بال ادب دے حوالے نال اک وڈاناں ایس
 اوہناں دی کتاب ”کھنڈ کھڈونے“ جنہوں انعام وی ملیا سی۔ بالال دیاں نظماں دی اک سوہنی
 کتاب سی۔ جہدی ابتداء ڈاکٹر ہوراں اللہ تعالیٰ دی حمد و ثنا توں کیتی سی۔ نئے نئے کجھ

شعراں وچ بالاں دی عقل تے سوچ مطابق اونہاں بنیادی گلاں کیتیاں نہیں جہڑیاں بڑی آسانی
نال بالاں دے ذہناں چ آؤندیاں نہیں اونہاں دی حمد پاک دے کجھ شعرونگی لئی ویکھدے
آں۔

کل جہاناں دا توں والی
سچا سچا سب توں عالی
روٹی کپڑا وی توں دیویس
مڑیا نہ کوئی در توں خالی
تیرے ناں دا ورد کماون
پتا پتا ڈالی ڈالی
کیڈے سوہنے باغ باغیچے
کیڈا سوہنا ایہدا مالی
اسماں تے چن چکایا
دھرتی لاث شمع دی بالی
آقا سبھ دا مولا سبھ دا
سبھ دا رکھا سبھ دا والی

”بال ادب“ دے حوالے نال ”صدیق حل“ ہوراں دی اک کتاب چھاپے چڑھی سی
جہدا ناں اونہاں ”اکھیاں دے تارے“ رکھیا سی۔ خورے اونہاں وی اوہدا مڈھ اللہ تعالیٰ دی
حمد و ثنا توں ای بھجا ہووے پر کتاب ڈھیر چارے مگروں وی میں کسے کولوں مارکیٹ توں حاصل
نئیں کر سکیا۔ ایس لئی اونہاں دی لکھی حمد ایہدے وچ شامل نئیں۔ انج تے پنجابی وچ بڑی
حمد لکھی گئی اے پر بالاں لئی بڑی ای گھٹ لکھی گئی اے۔ ویکھیے تے بال ادب دیاں وی تن
قسماں بن دیاں نہیں اک تے اوہ جہڑی بال آپ تخلیق کردے نہیں۔ جہدیاں پہلے ونگیاں
دتیاں نہیں دوجی جہڑی بالاں لئی تخلیق کیتیاں جاندیاں نہیں۔ جنہاں وچ فکراں تے فلسفے نئیں
ہوندے سگوں اوہ نکلے بالاں نوں ورچان لئی سوان لئی یاں کھینڈالئی ہوندیاں نہیں۔ جیویں

ماواں یاں بھیناں اپنے پتریں تے ویراں نوں کھمچک کے گاؤندیاں نیں۔

اللہ توں

دتا ای تے

پالیں توں

یاں فیر

اللہ والی کل دا

دانا پھکا مل دا

غریباں دے واسطے

دو پہرے بوہا کھل دا

خالد محمود عاصی ہوراں دی اک حمد بالان دے پرچے ”پکھیرو“ دے دسمبر 1998ء دے شمارے وچوں اکھاں آگوں لنگھی تے فکریں نویں رشنا گئی۔ عاصی ہوراں ہر شعرو کھو و کھرے قافیے ردیف وچ بیان کیتا اے۔ نکی بحر وچ نکے نکے خیال نکے نکے لفظاں وچ پروئے ہوئے بالان دے دلاں نوں اپنے دل کچھدے نیں تے بل ایسراں دیاں حمدیں بڑے چاہواں نال پر حدے سگوں زبانی یاد کر لیندے نیں۔ حمد دے کج شعرو یکھدے آں۔

اللہ نوں ہن یاد کرو

اجڑے دل آباو کرو

اعلیٰ ارفع حکمت والا

سب توں وڈا عظمت والا

ہر اک شے دا اوہ اے مالک

پالن ہار تے رازق خالق

سورج چن تے سوہنے تارے

اوبھی صفت پئے کرے سارے

امین بابر ہوراں باللاں لئی لکھی حمد وچ جتھے نکے نکے خیال نکے نکے تے سوہنے
 سوہنے لفظاں اندر بیان کینے نین اوتھے اپنے شعراں وچ باللاں نوں مولا پاک دی
 وحدانیت تے اوہدیاں رحمتاں تے نعمتاں توں وی بڑے سوہنے انداز نال جانو کروایا اے۔
 امین بابر ہوراں دے شعراں وچ روانی بڑی اے اوہناں بحر اوہ ورتی اے جیہڑی باللاں دی من
 پسند اے تے بڑی مہمستی یاد ہو جاندی اے۔

سورج چن ستارے انبر

سبھ نہیں تینہوں تھلے سائیاں

بندے لئی اس دنیا اتے

کنے تھخے گھلے سائیاں

عرش فرش تے ظاہر باطن

تیرا سکا چلے سائیاں

دنیا دے دکھ بابر لئی کیہ

در اوس تیرے ملے سائیاں

عبدالمجید قیصر ہوراں وی باللاں لئی حمد اں لکھیاں نین مینوں بال اوب وچ حمد اں چوں
 جیہڑی حمد سوہنی لگی بحر لفظاں فنی تے فکری حوالے نال اوہ عبدالمجید قیصر ہوراں دی حمد سی
 کیوں جے اوہناں اپنے شعراں وچ جیہڑے سنیا اپنے دیس دے باللاں تیکر اڑائے نین تے
 جہراں سنیا دے نال نال شاعری تے حمد دا حق ادا کیتا اے اوہ باللاں دے اوب وچ قیصر
 ہوراں توں دکھ مینوں ہو رکدھرے نظریں نہیں آیا۔ اوہناں جتھے کوئی سنیا دتا اے باللاں نوں
 مولا پاک دے مختار تے رازق ہوون دی گل دسی اے۔ اوتھے اوہدے نال کوئی گل سمجھائی وی
 اے اسیں اوہناں دے فن دا دکھراپ ویکھدے آں۔

پھراں دے کیریاں نوں رب روزی دیندا اے

اللہ جنوں چاہے بے حساب روزی دیندا اے

صبح شام رات دنے اوہدا دم بھریئے

رب رب کرئیے تے رب کولوں ڈریئے

کم دی اخیر اوہدے نال نال کرے
 اپنی حیاتی اوہدے رنگ وچ رنگے
 اسی ہاں کھڈاری پر ہتھ اوہدے بازی اے
 اوہ جانے اوہدیاں اوہ کیہڑی گلے راضی اے
 اوہ رب سچا جیہڑا دنیا نوں پال دا
 کوئی اوہدے درگا نہ کوئی اوہدے نال دا

اج پنجابی پیاریاں نوں ایسہ چاہی دا اے جے اوہ پنجابی ادب تے پنجابی زبان دی بھلک
 نوں آؤندی کل نوں سورج وانگوں چمکدیاں دیکھنا چاہندے نیں تے اٹھدی ہوئی پنجابی نسل
 دی ایہناں یہاں تے ذہنی تے فکری پرورش کرن کہ پنجابیاں دے بال اپنی اصل صورت نوں
 دیکھ سکے۔ اج پنجابیاں دے بالوں دی مثال اوس شیردے بچے ورگی بن گئی اے۔ ہرٹا۔ ہیڈاں
 دے اجڑ وچ پل کے جوان ہویتے اپنے آپ نوں۔ ہیڈاں سمجھن لگ پیا کیوں جے اوہنوں
 اپنی اصل بھل گئی سی۔ پر اوہ ختم نہیں سی ہوئی اک دن اوہ پانی پیون لئی دریا دے کنڈے تے
 گیا تے اوہنے اپنی اصل صورت دیکھی تے اہدے اندر دا شیر جاگ پیا تے اوہ۔ ہیڈاں چوں
 نکل کے کھلیاں تھانواں ول گیا۔ اصل وچ ایسہ پانی صاف تے شفاف دریا دا وگدا پانی ساڈی
 تاریخ اے۔ ساڈیاں قدراں ہتے ساڈے وڈیاں دے اصل کارنامے۔ ہرٹے اج ساڈے توں
 اوہلے نیں۔ جمدی وجہ توں اسیں اپنے آپ توں اپنے عقیدیاں توں اپنی بھونیس دی واشنا توں
 وانجے آں پر اسیں ناامید نہیں کیوں جے اج دا پنجابی لکھاری ویلے دی نزاکت تے لوڑاں نوں
 سمجھد اے تے اسیں ایسہ گل پورے یقین نال کہہ سکدے آں کہ اوہ نویں نسل دی ای
 لوڑاں تے ویلے دیاں تھوڑاں نوں مکھ مڈھ رکھ کے ادب لکھے گا نہ کہ چٹے کاغذاں نوں کالیاں
 بگیاں کر کے شعر نوں لیک لاوے گا۔

کچھ غیر مسلم شاعراں دیساں حیراں

شری گورونانک جی ضلع شیخوپورہ تلوٹڈی رائے بھوئے وچ پیدا ہوئے اج کل ایہنوں ننگنہ صاحب آکھدے ہن ذات دے بیدی کھتری سن۔ ۱۳۶۹ء بمطابق ۱۵۲۶ء بکری آپ دا جنم ورہا اے۔ آپ نوں سیر دا بڑا چاء سی شہر شہرتے نگر نگر پھر کے لوکاں نوں وحدانیت تے بھائی چارے دی تعلیم دیندے سن آپ اپنے دو بیلیاں بھائی بلاتے بھائی مردانہ نوں نال لے کے ہندو مسلم تیرتھاں تے درگاہواں تے جا کے صوفیاں، سادھواں، جوگیاں، ولیاں، دروشیاں، فقیراں تے سنتاں نوں مل دے اوہناں نال وچاراں فکراں دا وٹاندر اکر دے تے لوکاں نوں بھلیائی تے عزت دی حیاتی گزارن دی تعلیم دیندے۔

گورونانک ہوراں شاعری وی کیتی جیہدے وچ اوہناں اپنے پیغام نوں لوکاں تیکر اڑایا اوہناں دے حمدیہ شعراں دارنگ ویکھدے آں۔

صاحب میرا ایکو ہے ایکو ہے بھائی ایکو ہے
 سب شاہاں سر سچا شاہ بے محتاج پورا بادشاہ
 اللہ الکہ اگم قادر کرن ہاں کریم
 سب دنیا آونی جاونی مقام اک رحیم
 بلہاری قدرت والیا تیرا انت نہ جائے لکھیا
 سب میں جوت جوت ہے سوئے تیس دے چانن سب میں چانن ہوئے
 ایک نور سے سب جگ اپجیا

ارجن دیوناں سی تے نانک تخلص کر دے سن سکھاں دے چوتھے گرو رام داس دے پتر سن جمانگیر بادشاہ دے ویلے ہوئے۔ امرتسروچ ۱۵۶۳ء بمطابق ۹۱۰ھ نوں جمے تے اٹھاراں ورہیاں دی عمروچ گورو دی گدی تے بہہ گئے۔ لاہور وچ دفن ہوئے شاہی قلعے دے کول آپ دی سادھی اے۔

ایہناں ای سکھ دھرم تے سکھ پنہنوں چلاون کارن دسوندہ لایا سی جیہدے پاروں ڈھیر

آمدنی ہوندی سی ایہناں نے ای گورو گرنتھ نوں کتلی شکل وچ لکھن دا بیڑا چکیا سی آپ نے
ڈھیر شلوک دی لکھے سن مسلماناں دے صوفیاں تے بزرگاں نل بڑا پیار کردے سن ایس پاروں
ای ایہناں گورو رامداس دے قلعے وچ اک مندر بنوایا سی جیہدی نینہ دی پہلی اٹ میاں میر
لاہوری ہوراں رکھی سی۔

گورو ارجن دیوتے باقی دے گرووی خدا تعالیٰ نوں واحد من دے سن تے وحدانیت دے
پرچارک وی سن اوہ ساریاں قدرتاں تے طاقتاں دا مالک اوہ سے ذات پاک نوں من دے سن
تے اپنیاں فکراں دا اظہار اپنے شلوکل تے شعراں وچ تھل تھل تے کردے نیں۔

ایندھن کیتو سوگھنا بھوری دیتم بھائیے
من وسینڈرو سچ شوہ نانک ہے دکھ الاہے
ترجمہ بہت سارا باہن اکھٹا کر کے تھوڑی جی اگ لایاں بھانڈیل والے۔ ایس طراں من وچ
وسدے رب داناں لیاں دکھ دور ہو جاندے نیں۔

توں کلہے ڈولے پرانیاں تھہ راکھے سرجنہار
جن پیدائش تو کیا سوئی دے ادھار
جن اپائی میدنی سوئی کروا سار
گھٹ گھٹ مالک دلاں کا سچا پروردگار
کبتت نیتم نہ جانے وڈا بے پرواہ
کر بندے توں بندگی چر گھٹ میں ساہ
توں سمرتھ اکنہ اگو چر جیوں پنڈ تیری راس
رحم تیری سکھ پایا سدا نانک تے ارداس

ڈاکٹر دیوی داس ہندی ہوری نوشہرہ ننگل امرتسر دے وسنیک سن ۱۸۹۴ء وچ پیدا
ہوئے حکمت وی کردے سن لالہ دھنی رام جی چاترک دے شاگرد سن بڑے محبت تے پیار
کرن والے انسان سن ملنسار تے ہس مکھ سن ایہناں دے دادا جی وی شاعر سن تے ہاشم شاہ
”مسی پنوں“ والے ہوراں دے سنگی سن۔

ایہناں دیاں شعراں وچ مساوات تے آخرت دا درس اے دیوی داس ہندی ہوراں
 ”پنجابی اکھاٹن“ ورگی تحقیقی کتاب توں اڈ ”زبور“ داوی کجھ ترجمہ کیتاسی اوس ترجمے چوں
 اوہناں دی اک حمد دے کجھ شعر بیان نہیں۔

رج وچ ہے نور اللہ دا
 چند وچ دیکھ سرور اللہ دا
 ندیاں وچ سن راگ اللہ دا
 بھاگوان سر بھاگ اللہ دا
 زی اسمن نشانی اس دی
 پانیاں وچ روانی اس دی
 بچے وچ مسکانا اس دا
 کلیاں وچ کھڑ جانا اس دا
 جے رب عقل سراں وچ پائے
 سب اسان ہاں مل پو جائے

پنڈت کشور چند بدووال ضلع لدھیانہ دے رہن والے سی جگر انواں وچ کتاباں دی ہٹی
 کر دے سن ۱۸۸۸ء وچ جمے پنجابی دے اگے ہندو کوپیاں چوں سن۔ ایہناں دیاں راجہ روپ
 چند، عشق دے بھانبر، راجہ چند رہانس راجہ پر تھی سنگھ، جان چورور گیاں تباہاں چھپ گئیاں
 نہیں ایہناں دے شعراں وچ ہندی دا پوکھا چوکھا اے شعراں وچ روانی بڑی اے۔ مولا پاک
 دی تعریف کردیاں مسلمان عقیدیاں نوں مکھ ڈھ رکھ دے نہیں۔

میںوں ہور نہ لوڑ جہان اتے میں تے رام دے نام نوں بھال دا جی
 مندے بھاگ تل سونا ہوئے مٹی جدوں بھاگدے انت نہ مل دا جی
 کتے آر پروار دا انت نہ رہے کتے پت نہ اک وکھال دا جی
 کتے منگ دے بایاں نکلیاں نوں کتے اڈ دا رنگ گلال دا جی

کئی پاکی تے اسوار کینے کوئی اوہناں تے چوریاں ڈھال دا جی
 جدوں جاگ دے بھاگ کشور چند اچک تختے توں تخت بہل دا جی
 بانکے دیال ہوراں دا ناں پر بھدیال سی جھنگ دے وسنیک سن ۱۸۸۰ء نوں گوجرانوالہ دے
 اک پنڈ چاہل کلاں وچ پیدا ہوئے۔ میٹرک تیکر پڑھے سن شاعری نال نکلے ہونڈیاں ای پیاری
 شاعری دا رنگ اصلاحی تے انقلابی سی ایہناں پنجابی دا اک پرچہ ماہنامہ وی جاری کیتا سی۔
 ایہناں دی نظم ”پگڑی سنبھل او جٹا“ بڑی مشہور ہوئی جیہدا انگریزی وچ وی ترجمہ ہويا اڈواڈ
 پنجابی صنفاں وچ لکھیا ساہنے ”ماہیا“ دے وزن وچ اوہناں حمدیہ شعر لکھے جیہدے کچھ شعر
 ونگی لئی پیش نیں۔

ایویں سوہنیاں تے من	دسے چار چوہیرے جی
کوہجے بھی او سے دے	دو تھ کوئی نہ جانل
مت سوہنے مان کرن	وچ تیرے میرے جی
اس رب دا نام کہیا	ہر رنگ وچ وسدا اے
مومن رب آکھے	کدھرے روند اچھرے
ہندو رام کہیا	کتے کھر کھر ہندا اے

دھنی رام چاترک ہوراں دا جنم وریا ۱۹۳۳ء بکرم بمطابق ۱۸۷۶ء بن دا اے ایہ ٹبر
 مہاراجہ رنجیت سنگھ جی دے سوہریاں وچوں سی آڑھت تے شاہوکارا کروے سن دھنی رام
 چاترک ہوراں غریبی وی دیکھی پر اپنی آنکھ تے عزم نال اپنی ہمت تے طاقت نال حالات دا
 مقابلہ کیتا تے اپنے دن بدلے۔ ایہدے نال نال مولا سائیں کولوں وی اپنے دن پھیرن دیاں
 دعاواں منگدے رہے کیوں جے اوہ جان دے سن کہ سے دا گیڑا وہدے توں اڈ کوئی نہیں ہلا
 سکدا آپ دیاں ادبی خدمتاں بارے ای آکھیا گیا سی سیالکوٹ دی جے اک بانہہ سراقبال اے
 تے دو جی چاترک دھنی رام ساریاں مذہباں دے لوکل نال پیار کردا سی ایہدے اندر تے باہر
 نفرت کدھرے نہیں سی ایس اپنی کوتا وچ وی پیار دا ای درس دتا اے۔ اپنے دنوں دی مولا
 سائیں اگے دعا منگدے آکھدے نیں۔

میرے کائنات دے مالکا میرے من دے میل اتار دے
 کوئی پاکے پنجمہ مہر بھری میری بگڑی بیج سوار دے
 میرے ساز دی ہیں سدا توہیں میرے درد دی ہیں دوا توہیں
 توہیں لائی آکے بھانویں میرے تہدے سینے نوں ٹھار دے
 میری ہر گئی تہاں توہیں جتا میری رڑھ گئی تہاں توہیں بچا
 جویں بن دا ای میرا کجھ بنا میرے ڈگدے دل نوں اسار دے

کشن سنگھ عارف ہوری امرتسر دے شاعر سن کشن سنگھ تہاں سی تے عارف تخلص کردے
 سن۔ ۱۸۳۶ء نوں امرتسر وچ پیدا ہوئے تے ۱۹۰۰ء وچ فوت ہوئے کتاباں دی ہٹی ہوندی سی۔
 بازار مائی سیواں وچ مولا بخش کشتہ ہوری ایہناں بارے لکھدے نیں۔ ”ایہناں دا کلام
 شگھار رس تے شانت رس دا نمونہ اے۔ شعراں وچ ربی پیار جھلکل مار رہیا اے عارف
 ہوراں کنیاں ای کتاباں پنجابی ادب دی جھولی وچ پائیاں گلاب واسی فرتے تہاں ایہناں دا تعلق
 سی۔ شعراں تے گوہ کریئے تے صوفیاں دے وحدت الوجودی فرتے دے خیالاں تو متاثر و کھالی
 دیندے نیں اوہناں دا اک حمدیہ گیت اے۔

ساقی ایسا دسمہ پیالا جس پیتے ہوواں متوالا

دنیا ہووے خواب خیالا

دل توں دوج دیاں وسار جتول ویکھل یار و یار

آپے اپنا روپ وٹایا جیوں اک بیجوں برچھ بنایا

کن فیکوں آپے فرمایا

اک تھیں ہو گیا ایڈ پیار جتول ویکھل یار و یار

من اقرب جمن پیار شہ رگ نیڑے ہے دلدار

جتول ویکھل یار و یار

سندر داس آرام ہوری میرمنودے ویلے فوجدار دے میرمنشی ہوکے جھنگ رہے سن

فارسی توں اڈ پنجابی دے وی چنگے شاعر سن ۱۸۷۳ء وچ ایہناں پنجابی وچ ”مسی پنوں“ واقعہ لکھیا

سی۔ سردار کرم سنگھ ہسٹوری ہوراں ایہناں دا نل سندرواس دی تھلی سیتا رام لکھیا
اے۔ کجھ وی ہووے آرام ایہناں دا تخلص سی ایہناں دی شاعری وچ اوس قدر تہاں والے
دیاں قدر تہاں دے جھلکارے صاف دکھالی دیندے نہیں اوہدے حکم پاروں ہوندے کمل دا
ذکر کردے آکھدے ہن۔

آپ جے لطف کرم تے آوے کھریوں بوند وساندا
سکے بن آ کر ہریاول میوے نل لگاندا
لہونوں اوچا دودھ کرے تے ددھوں گھو اچلوے
خاروں گل کردا ہے پیدا پتھروں لعل بیلوے

پال سنگھ عارف ہوری اٹاری دے نیڑے پنڈ پدھری امرتسر دے رہن والے سن ساون ۱۹۳۱
بکرم بمطابق ۱۸۷۵ نوں پیدا ہوئے ایہناں دیاں فکراں تے اسلامی اثر چوکھا اے سگوں
ایہناں مسلمان شاعراں وانگوں حقلی دوہڑے۔ گلزار عشق رمزا عشق تماشا قدرت ور گیاں
سوہنیاں مذہبی اخلاقی تے اصلاحی کتابیں لکھیاں عربی فارسی تے اردو دے اکھراں دا کھلا درتارا
ایہناں دیاں نظماں تے شاعری وچ دسد اے رمزا عشق چوں کجھ شعر۔

کیہ صاحب کھیل رچایا توں جگ کیسے چا بنایا توں
جد کن ٹیکون الایا توں خود اک رنگ ہر جائی دا
کیوں لاکھوں روپ وٹائی دا

ملکھنی رام لاہوری ہوری پنجابی زبان دے بڑے وڈے شاعر نہیں ملکھنی رام لاہوری
ہوراں لہور سنگھ لاہوری ہوراں کولوں شاعری سکھی ملکھی رام ہوراں حیاتی دے باراں ورہے
جنگلاں وچ گزارے۔ ملکھی رام ہوراں دے اٹھ پتر سن۔ جیہڑے اوہناں دیاں اکھل دے
ساہنے فوت ہوئے تے ملکھی رام ہوری اوہناں دے دکھ نوں ہس کے جر گئے تے اپنیاں
ساریاں پیڑاں نوں اوہناں اپنی شاعری وچ بیان کیتا اے۔ ملکھی رام ہوراں دیاں اسلام دے
حوالے نل کنیاں ای کتابیں ساہنے آئیاں نہیں نیویں۔ پاک رسول سیرت۔ نعت رسول۔ نبی دا
بلغ نعت تے مرہیہ شہادت امام حسینؑ جھوک حسینؑ۔ فغان صغریٰؑ۔ باراں ماہ پانی۔ مدح غوث

اعظم تے شاہ منصور وغیرہ ملکی رام ہوراں اپنے ہر قصے دی ابتدا حمد و ثناتوں کیتی اے تے
اسلام دے بنیادی عقیدیاں نوں ضرور کھڈھ رکھیا اے۔ رام ہوری صلح کل دے قائل سن
تے سارے انساناں نل پیار دادرس دیندے سن۔

رام ہوراں دی ”مسی پنوں“ وی حمد و لکھدے آل جیہدے وچ اوہناں دا اسلامی فکراں
دا مطالعہ تے حدیث دا مطالعہ وی نظریں آؤندا اے۔

تیری صفت بیان کیہ کرے بندہ خوبی طاقت نہیں وچ زبان سائیں
بھلویں کل کاہیاں دیاں ہون قلماں کلغذ ہون کئی زمین اسمن سائیں
بھرے ہون سمندر کھوہ ندی نالے ایناں سیاہی دا ہووے سلان سائیں
لکھ حور غلاں تے جن پریاں بلکہ رہن لکھدے دو جہان سائیں
قلماں ہوا وے وانگ رواں ہون لکھن پئے صفتاں نل دھیان سائیں
بدل مہینہ ہوا تے جن سورج اک صفت نہ تیری آسان سائیں
حشر تیک نہ زرے دی صفت ہووے کلمہ کفر دا کرے نقصان سائیں
کوئی حد حساب نہ قدرتاں دا تے بے حد تیری واہ واہ شان سائیں
موہن سنگھ دیوانہ ہوراں اپنی کتاب ”ساوے پتر“ وچ اپنی اک نظم ”رب“ وچ جتھے مولا

سائیں دیاں بے نیازیاں تے بے پرواہیاں دا ذکر کیتا اے او تھے اوہناں رب بارے اپنے ذاتی
دچاراں دے اظہار انوں وی نظم دا موضوع بنایا اے جدوں کہ سانوں مسلماناں نوں رب دی
ذات تے غیبی ایمان دی تلقین اے تے اوہدی ذات دا کھوج کرن دا فکر نہیں سگوں اپنی ذات
نوں لکھن تے بھالن دی پریرنا ایں۔ جیویں اک واری ساڈے سوہنے نبی ﷺ اپنی
میت وچ بیٹھے ہوئے سن تے آپ دے من والے رب دی ذات بارے بحث پئے کر دے سن
تے آپ نے اوہناں نوں سختی نل منع کیتا۔ دوجا واقعہ اک ولی اللہ تے شیطان دا اے جنے
ایس گل تے ولی نل بحث کیتی سی کہ اللہ ہے وے کہ نہیں تے اوہ ساریاں دلیلاں وی رد کردا
جاندا سی۔ اوڑک مرشد نے نگاہ نل اوس نوں آکھیا کہ توں آکھ کہ میں اللہ دے نل تے ایمان
لیاناں واں کہ اوہ ہے وے تے اکوا اے۔ موہن ہوراں لوک داستاناں دے کرداراں دے

حوالے تل وی اپنی نظم نون سوہنا بنا دتا ہے۔

رب اک کنجھل دار بھارت

رب اک گورکھ دھندا

کھولن گلیاں پیچ ایس دے

کافر ہو جائے بندہ

کافر ہونوں ڈر کے جیویں

کوجوں مول نہ کنجھیں

لائی لگ مومن دے نالوں

کھوجی کافر چنگا

سردار صادق مسیح ہوراں دی اک داستان ”یوسف زلیخا“ مل دی اے جیہدی ابتداء

اوہناں ”خدا دی حمد اوہدے کماں دے کار کن“ دے سرنا نویں تل لکھی اے سردار ہوری ان

پڑھ بندے سن پر اوہناں دا مشاہدہ بڑا سی تے اپنے مذہب دے وی ڈا حڈے پابند سن۔ اوہناں

اپنی حمد دا سرناواں ای اوہدیاں رحمتاں تے قدرتاں رکھیا اے تے کدھرے وی اپنی مذہبی فکر

نون ساہنے نہیں لیاندا اوہ حمد کردیاں لکھدے نہیں۔

اول حمد ستار غفار تائیں عالم جس نے ہے اوا دان کیتا

سب کجھ جہان دے وچ ہے جو چھیاں دناں چ پیدا رحمان کیتا

پہلے پہل خدا نے مہر سیتی پیدا قدرتیں زمین آسمان کیتا

پہلے نور پھر فضا دے پانیاں نون وکھو وکھرا اوس نے آن کیتا

کٹھے پانی جاں اک تھاں آن ہوئے اوہدا نام سمندر رحمان کیتا

مگروں جن سورج اتے سب تارے ویلے وقت دا ایہ سمیان کیتا

انج تے غیر مسلم شاعر اج وی اوہدیاں تعریفاں تے وڈیاں دے گن پئے گاؤندے نے

رہندی دنیا تیکر گاؤندے رہن گے پر جیہڑیاں چیزاں یاں کتاباں چوں مینوں جو کجھ مل سکیا اوہ

تماڑے اگے حاضر اے۔

احسان اللہ طاہر پنجابی ادب دے حوالے نال اک اگھڑ وال نال اے اوہ
 اک شاعر، پارکھ، کھوجی تے سو دھن ہار دے طور تے پنجابی ادب دی جھولی وچ
 جیہڑا سر مایا پا چکے نیں اوہدی صلاہنا ہر پاسیوں ہوئی اے۔ اوہناں دا ادب اوہناں
 نوں نوں نوں کم چھوہن ول پریردار ہندا اے تے اول حمد ثنا الہی لبھدا اک
 بھر پور اظہار اے۔ اول حمد ثنا الہی حمد باری تعالیٰ دے حوالے نال لکھے گئے
 تنقیدی، تحقیقی تے تعارفی لیکھ نیں۔ احسان اللہ طاہر ہوراں پنجابی ادب دے پڑ
 وچ حمد نگاری دے باکمال نمونے لبھتے تے فر اوہناں اتے بھروسہ جھات پائی اے۔
 اوہناں لوک ادب، داستانی ادب تے موجودہ دور وچ لکھے جان والے ادب نوں
 گوہ نال پڑھیا، پرکھیا تے فر حمد نگاری دے جہڑے جہڑے پکھ اوہناں دے ساہمنے
 آئے اوہناں اتے قلم چک کے اوہدا حق ادا کرن دی نویکی کوشش کیتی اے انج اول
 حمد ثنا الہی پنجابی ادب وچ ایس و جیوں وی اک اچی تھاں رکھے گی پئی ایہہ ایس و ثنا
 تے لکھی جان والی پہلی کتاب اے۔

احسان اللہ طاہر ہوراں دے مشاہدے دی اکھ سلکھنی اے ایسے لئی اوہ
 اپنے وشادے ہر پکھ نوں مکھ رکھدے نیں اوہناں نوں گل کرن دا سلیقہ وی آوندا
 اے تے گل نوں جھن دی ماہر نہ خونی وی اوہناں اندر موجود اے کیوں جے اوہ
 آپ من کھویں تے ترکھے شاعر نیں ایس لئی شاعری دی پرکھ وی چھویں ڈھنگ
 وچ کرنا جان دے نیں۔ اوہناں دی ایہہ خونی سانوں اول حمد ثنا الہی وچ شامل
 ایہناں مضموناں نوں پڑھدیاں نظریں آوندی اے جہڑی اوہناں دی کامیابی دی
 بھروسہ دلیل اے۔

غلام مصطفیٰ اسماعیل